Hurdalsplattformen

FOR EN REGJERING UTGÅTT FRA
ARBEIDERPARTIET OG SENTERPARTIET

2021-2025

Arbeiderpartiet

Senterpartiet

Forsidefoto: Hurdalsjøen

Innhold

En regjering for vanlige folk 5
Finans: Trygg økonomisk styring og rettferdig fordeling 7
En rettferdig skatte og avgiftspolitikk 8
Finansmarkedene 9
Statens pensjonsfond utland 9
Næring: Skape jobber og kutte utslipp 11
En aktiv næringspolitikk 11
Handel og eksportfremme 12
Et krafttak for industrien 12
Innovasjon, forenkling og gründerskap 14
Digitalisering og data 15
Handelsnæringen 15
Reiseliv 16
Maritim 16
Mineraler 17
Landbruk: Trygg mat og levande distrikt 18
Reindrift 19
Næringsmiddelindustrien, landbrukssamvirket og daglegvaremarknaden 19
Eigedomspolitikk og vern av matjord 19
Skog 20
Dyrevelferd 21
Fisk: Fisken er fellesskapets ressurs 22
Fiskeri 22
Havbruk 23
Olje og energi: Utvikle våre energiressurser 25
Utvikle, ikke avvikle petroleumssektoren 25
Fornybar kraft til folk og industri 26
Klima og miljø: En rettferdig klimapolitikk 28
Sirkulærøkonomi 29
Klimatilpasning 30
Forvalte naturen for fremtidens velferd 30
Rovdyr 31
Kommunal- og distriktspolitikk: Tjenester nær folk 32
Fylkes- og kommunestruktur 33

En bedre distriktspolitikk 33
Bypolitikk 34
Boligpolitikk 35
Arealpolitikk og planlegging 36
Offentlig sektor 36
Tillitsreform 37
Det offentlige som arbeidsgiver 37
Urfolk og minoriteter 38
Teknologi, åpenhet og offentlighet 38
Transport: Grønne veivalg som binder hele landet sammen 40
En effektiv transportpolitikk for hele landet 40
Vei 41
Jernbane 42
Kyst 43
Luftfart 43
Drosje 44
Digital infrastruktur og ny teknologi 44
Arbeidsplasser og arbeidsvilkår 45
Arbeid og sosial: Arbeid til alle i et tryggere arbeidsliv 46
Organisert arbeidsliv 46
Arbeid til alle i et inkluderende arbeidsliv 46
Arbeidstakernes rettigheter 47
Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet 48
Heltid 49
Trygd og sosiale tjenester 49
Pensjon 49
Kunnskap: Kunnskap for framtida 51
Gode barnehagar gir barn ein god start 51
Eit betre regelverk for barnehagesektoren 51
Fleire lærarar over heile landet 51
Ein fellesskule der alle elevar lærer, meistrar og trivst godt 52
Meir praktisk læring i skulen 53
Elevar må ha det bra for å lære bra 53
Ei skulefritidsordning der alle barn får delta 53
Vidaregåande opplæring skal gi grunnlag for arbeid og utdanning 54
Styrkje høgare yrkesfagleg utdanning 54

Ei storsatsing på utdanning i heile landet 55
Forsking og utdanning for heile landet 55
Studentvelferd for lik rett til utdanning 56
Kompetansereform for livslang læring 56
Folkehøgskulane gir læring for livet 57
Helse og omsorg: Velferd til alle 58
Trygg helse og omsorg i vår felles helsetjeneste 58
Folkehelse 58
Primærhelse og samhandling 58
E-helse 59
Ideelle aktører og pårørende 59
Sykehus og helsepersonell 60
Styring av sykehusene 61
Psykisk helse 62
Legemidler 62
Rus 63
Tannhelse 63
Kvinnehelse 63
Eldre 64
Justis og beredskap: Tryggleik i kvardagen i eit trygt land 65
Beredskap 66
Kultur og frivilligheit: Ein kultur å leve av og for 68
Kulturarven skal løftast fram 68
Idrett og friluftsliv for alle 69
Ein sterkare frivillig sektor som står på eigne bein 69
Medium som føresetnad for ytringsfridom og demokrati 70
Eit likestilt samfunn er eit fritt samfunn 70
Barn og familie: Gode universelle ordningar for alle familiar 72
Fellesskapets ansvar til det beste for barna 72
Eit livssynsopent samfunn med respekt for alle 73
Innvandring og integrering: En rettferdig innvandringspolitikk 74
Integrering: Stille krav og stille opp 75
Forsvar: Eit forsvar av og for folket 76
Utenriks: En tryggere, mer rettferdig og grønnere verden 78
Fred og sikkerhet 78
Internasjonalt klimaarbeid 79

En ny giv i nordområdene 79
Norden og Europa 80
Folkestyre, rettigheter og likestilling 81
Utviklingspolitikk 81
Handel og internasjonal økonomi 82

En regjering for vanlige folk

Valget i 2021 handlet om hva slags samfunn vi vil ha. Resultatet ga et historisk sterkt flertall for en ny og mer rettferdig kurs for landet. Vanlige folk i hele landet vil at deres liv, utfordringer og interesser igjen skal stå øverst på dagsorden.

Det beste med Norge er den høye tilliten vi har til hverandre, og det sterke fellesskapet som binder oss sammen. Små forskjeller mellom folk og et levende folkestyre har gjort Norge til et av verdens beste land å bo i. Økende avmakt, tjenester som privatiseres og sentraliseres, og økende ulikhet tærer på tillit, trygghet og samhold.

Etter åtte år med økte forskjeller og sentralisering skal regjeringen flytte makt til vanlige folk på alle områder i samfunnet. Aller viktigst er trygt arbeid til alle og gode velferdstjenester nært folk. Det gir like muligheter og trygghet for at alle har et sterkt fellesskap i ryggen. Slik skaper vi grunnlag for gode liv i hele landet og gir folk mer makt over eget liv.

Ved å sette vanlige folk først ruster vi også Norge for de store oppgavene som nå venter oss i møte med klimakrise, digitalisering og utfordringene velferdsstaten står overfor. Sterke fellesskap, høy tillit og små forskjeller er avgjørende for at folk trygt kan være med og utvikle Norge. Det er ved å bygge på det beste med landet vårt at vi får folk med på store samfunnsløft. Folk stiller opp for fellesskapet når fellesskapet stiller opp for dem.

*

Vi vil gjøre trygt arbeid til alle til jobb nummer én.

Arbeid til alle i et trygt arbeidsliv er nøkkelen til mer rettferdig fordeling og frihet for den enkelte. Flere unge mennesker skal få en sjanse i arbeidslivet. En mer aktiv næringspolitikk skal gi nye arbeidsplasser og økt eksport, og industri basert på våre felles naturressurser som kraft, fisk og skog skal gis en særstilling. Arbeidslivspolitikken skal bygge på respekt for vanlige folks ærlige arbeid og sikre en god lønn, en hel og fast stilling og en trygg pensjon for alle.

Vi vil utvikle hele Norge.

Tiden for overkjøring av lokalsamfunn er over. Ingen kommuner eller fylker skal oppleve verken tvang eller press om å slå seg sammen. Lokalsamfunn skal bestemme mer selv, og folk skal få mer innflytelse over og kunne være stolte av sin egen hjemplass. I hele Norge vil vi sikre gode tjenester nært folk, flere arbeidsplasser, god infrastruktur og et variert kulturtilbud. Offentlig sektor skal være mer til stede i lokalsamfunnet, og ansatte skal få økt tillit og mer tid til brukerne.

Vi vil føre en rettferdig klimapolitikk som kutter utslipp og skaper jobber.

Klimakrisen er vår tids største utfordring. Klima og natur skal være en ramme rundt all politikk. Norges ambisiøse klimamål forplikter hele regjeringen og alle deler av samfunnet. Målene skal nås. Politikken skal bidra til at bærekraftige næringer raskt vokser frem basert på kompetansen til verdensledende fagfolk i industrien. Olje- og gassnæringen skal utvikles, ikke avvikles. Klimapolitikken skal ikke være moraliserende, og den må være rettferdig. Slik bevarer vi et samfunn med små forskjeller og sikrer bred, folkelig støtte til klimapolitikken.

Vi vil bekjempe ulikhet og urettferdighet.

Kampen mot Forskjells-Norge er en kamp for å bevare vår samfunnsmodell. Fattigdom skal reduseres, særlig den som rammer barnefamilier. Vanlige folk skal jobbe i et trygt arbeidsliv og betale mindre skatt på egen inntekt. Avgifter som rammer folk flest, skal reduseres, og velferdstjenester som barnehage og SFO skal bli billigere for alle. De med store formuer og inntekter skal bidra mer til fellesskapet. Lønnsforskjellene i offentlig sektor skal reduseres.

Vi vil satse på kunnskap og praktisk læring gjennom hele livet.

En god oppvekst varer hele livet. Flere kvalifiserte lærere med mer tid til den enkelte elev er nøkkelen til mer praktisk læring og tidlig innsats i skolen. Slik skal alle barn kunne lykkes i fellesskolen. Yrkesfag og praktiske utdanninger og ferdigheter skal få økt anerkjennelse. Det skal satses på arbeidsfolks kompetanse gjennom hele yrkeslivet og et godt, desentralt utdanningstilbud tett på det regionale og lokale arbeidsmarkedet.

Vi vil gi folk tryggheten tilbake i hele landet.

Uansett hvor du bor i Norge, skal fellesskapet stille opp når det virkelig trengs. De siste årene har folk i store deler av landet opplevd mer utrygghet. For å få tryggheten tilbake, er det avgjørende at politi, ambulansetjeneste, brann- og redningstjeneste og sivilforsvar, er mer til stede og kommer raskere, særlig i distriktene. Økt norsk matproduksjon er en kritisk del av vår beredskap. Forsvaret av nasjonalstaten skal prioriteres.

Vi vil ha en offentlig helse- og omsorgstjeneste i verdensklasse.

Fellesskapets helse- og omsorgstjeneste skal være tilgjengelig for alle, uavhengig av adresse og størrelse på lommeboken. Vi skal ha fagfolk i front, prioritere forebygging og lytte til pasientene. Etter åtte år med kutt og knappe budsjetter er en sterk kommune- og sykehusøkonomi kritisk for å øke grunnbemanningen og bedre tilbudet til eldre og syke. I kjølvannet av koronapandemien trengs et krafttak for å ruste opp det psykiske helsevernet.

Vi vil gjøre en forskjell i verden.

Norge skal ivareta norske interesser i utlandet og bidra til sterkt internasjonalt samarbeid og en verdensorden basert på folkeretten. Der Norge har fortrinn, på områder som energi, klima og helse, skal vi gjøre en forskjell internasjonalt. I nordområdene ligger Norges viktigste fredsprosjekt. Norge skal vise solidaritet med mennesker i nød og gå foran i kampen mot fattigdom og sult. EØS-avtalen og norsk medlemskap i NATO ligger fast. Regjeringen vil ikke søke medlemskap i EU.

Finans: Trygg økonomisk styring og rettferdig fordeling

Målet for den økonomiske politikken skal være en økonomisk vekst som bidrar til arbeid til alle, mer rettferdig fordeling som reduserer de sosiale og geografiske forskjellene, og en sterk velferdsstat som er uavhengig av folks lommebok og bosted. Regjeringen skal føre en finanspolitikk i tråd med Parisavtalen og Norges forpliktelser om utslippskutt. Det skal innføres et årlig forpliktende budsjett for utslipp av klimagasser som del av det ordinære statsbudsjettet. Norges gjenværende karbonbudsjett skal legge føringer for vurderinger av politiske tiltak og satsinger. Utvikling av og rapportering etter klimautslippsbudsjettet skal gjennomføres samtidig med prosessen for statsbudsjettet.

Finanspolitikken skal brukes til å jevne ut svingningene i økonomien for å holde arbeidsledigheten nede og øke sysselsettingen, og bidra til stabil økonomisk utvikling. Målet om å ta hele landet i bruk skal være gjennomgående i regjeringens prioriteringer og avgjørelser. Skatte- og avgiftspolitikken skal brukes for å sikre arbeidsplasser, verdiskaping og bosetting i hele Norge. Vi legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken.

Norge skal være et godt land å drive næringsvirksomhet i. En lønnsom privat sektor i godt samspill med det offentlige er grunnlaget for en sterk velferdsstat. En omfordelende skatte- og avgiftspolitikk, gode offentlige tjenester, infrastruktur og satsing på teknologi, omstillingsevne og kunnskap er nødvendig for å sikre bosetting og bedrifter i hele landet.

I denne plattformen legger vi frem våre felles mål for politikken de neste fire årene. I hvor stor grad vi lykkes med å nå målene, vil avhenge av det økonomiske handlingsrommet.

Regjeringen vil:

- Føre en økonomisk politikk som reduserer de økonomiske, sosiale og geografiske forskjellene i samfunnet, og rapportere på ulikhetsutviklingen årlig.
- Bruke finanspolitikken aktivt for å sørge for høy sysselsetting, økt verdiskaping og nødvendig omstilling.
- Gjennomgå mandatet og sammensetningen til utvalget for klimavennlige investeringer, med mål om å stimulere grønne investeringer og lange verdikjeder basert på fornybare ressurser i Norge. Slike investeringer kan omfatte skog- og treforedling, fisk og fiskeforedling, karbonfangst og -lagring, hydrogen, havvind, vannkraft og grønn skipsfart. På bakgrunn av dette skal det gjennomføres en grønn skattereform for næringslivet. Utvalget skal også se på hvordan man kan sikre at fellesskapet får sin del av den fremtidige gevinsten ved investeringer som er muliggjort av statens bidrag til grønn omstilling.
- Sørge for at avgiftssystemet bidrar til en klimaomstilling som er effektiv, og både sosialt og geografisk rettferdig. CO2-avgiften skal gradvis økes til om lag 2000 kroner frem mot 2030. Det skal utarbeides partnerskap med næringslivet, kompensasjonsordninger eller avgiftsreduksjoner for særskilt berørte grupper og næringer og tas hensyn til næringenes konkurransekraft.
- Innrette miljø- og klimaavgifter sosialt rettferdig, og differensiere disse geografisk der det er mulig og hensiktsmessig.

En rettferdig skatte og avgiftspolitikk

Målene for skatte- og avgiftspolitikken er rettferdig fordeling, vekst og verdiskaping, og finansiering av velferden vår. Skatte- og avgiftssystemet skal bidra sterkere til sosial og geografisk omfordeling og være forutsigbart for enkeltpersoner og bedrifter.

Vi vil at skatte- og avgiftspolitikken skal stimulere til arbeid og fremme investeringer i klimavennlig teknologi og industri. Næringslivet skal ha stabile og konkurransedyktige skattemessige rammevilkår. Kampen mot skatteunndragelser skal skjerpes. Et bredt og solid skatte- og avgiftsgrunnlag gir mulighet for lavere satser.

Regjeringen vil:

- Holde det samlede skatte- og avgiftsnivået for folks inntekter uendret.
- Redusere avgifter som rammer folk flest, som for eksempel elavgift og drivstoffavgifter, herunder differensiert veibruksavgift. Avgiftsnivået på biodrivstoff skal reduseres.
- Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk overfor næringslivet og holde selskapsskatten på 22 prosent gjennom hele stortingsperioden.
- Gjøre skattesystemet mer sosialt og geografisk omfordelende. Regjeringen vil redusere inntektsskatten for de med inntekter under 750 000 kroner og øke skatten for andre. Fagforeningsfradraget skal dobles og pendlerfradraget økes.
- Gjøre formuesskatten mer rettferdig, ved at personer med høye formuer betaler mer i skatt samtidig som bunnfradraget økes. Aksjer og næringseiendom m.m. skal verdsettes til 80 prosent i tråd med skatteforliket i 2016.
- Ikke kompensere de kommunene som velger å nedjustere satsen i formuesskatten.
- Utrede omfanget av tilpasninger til aksjonærmodellen og fritaksmetoden og hvilke tiltak som må til for å unngå slike utilsiktede tilpasninger.
- Videreføre maksimumssatsen for bolig, fritidseiendom og næringseiendom i eiendomsskatten på dagens nivå. Metoden for verdsetting av dyre eiendommer gjennom SSBs sjablongmodell må oppdateres for å reflektere eiendommenes reelle verdi. Øvrige eventuelle endringer i eiendomsskatten må utredes i samarbeid med kommunene.
- Sørge for en rettferdig klimapolitikk ved at det betales merverdiavgift på beløpet over 600 000 kroner ved kjøp av nye elbiler.
- Innføre en omsetningsavgift for å forhindre todeling av helsevesenet og redusere bruken av private helseforsikringer.
- Kutte overprisede gebyrer.
- Ikke innføre avgift på klimagassutslipp som følger av biologiske prosesser.
- Sikre lokalsamfunn innflytelse over egne naturressurser som stilles til rådighet for verdiskaping, og at lokalsamfunn og fellesskapet får en rettferdig del av verdiene som skapes.
- Intensivere Norges innsats i det internasjonale arbeidet for rett beskatning av multinasjonale selskaper og gjennomføre nasjonale tiltak for å beskytte skattegrunnlaget bedre, hindre monopoldannelser og sørge for at flernasjonale selskaper betaler riktig skatt til Norge.
- Utrede en egen omsetningsavgift på digital virksomhet og omvendt kredittfradrag for å bekjempe overskuddsflytting i multinasjonale selskap.
- Innføre et fullverdig register over egentlige eiere i selskap og juridiske enheter i Norge, som inkluderer børsnoterte selskap.
- Bekjempe skatteunndragelser og økonomisk kriminalitet, samt motvirke skatteomgåelse, blant annet gjennom å styrke Skatteetaten, Økokrim og Arbeidstilsynet og lage en plan for utfasing av skatteamnestiordningen for å stimulere til raskere hjemflagging av store formuer.

- Skjerpe kravene til åpenhet om eierskap og skatt i offentlige anskaffelser og utrede om offentlige innkjøpere bør sette offentlig land-for-land-rapportering som vilkår i større anbuds- og anskaffelsesprosesser.
- Utrede hvordan digitale tjenester kan skattlegges i landet der tjenesten leveres, og ikke i opphavslandet til selskapet som leverer tjenesten.

Finansmarkedene

Regjeringen vil omstille Norge til en verdiskapende og konkurransedyktig lavutslippsøkonomi. En robust finanssektor er avgjørende for en vellykket omstilling. Vi skal kartlegge og redusere klimarisiko for norsk økonomi gjennom å stressteste offentlige finanser og nasjonalformue for klimarisiko. Vi legger vekt på at reguleringene av finansmarkedet skal være helhetlige, og på å sikre et sterkt finanstilsyn med myndighet og kapasitet til å overvåke hele finanssektoren. Gjennom kapitalkrav og ulike sikringsordninger vil vi sikre innskyterne og bidra til finansiell stabilitet.

Regjeringen vil legge til rette for økonomisk vekst i hele landet. Lokalbankers kjennskap til lokalt næringsliv øker tilliten mellom prosjekteier og långiver og bidrar til effektiv allokering av kapital og næringsutvikling i Distrikts-Norge. Vi vil legge vekt på at reguleringen av norsk banksektor ikke skal påføre mindre banker unødig strenge regulatoriske krav. Det er viktig å sikre likeverdige konkurransevilkår mellom små og store banker og mellom norske og utenlandske banker.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for effektive finansmarkeder og finansiell stabilitet i norsk økonomi.
- Sikre en robust finanssektor og integrere stresstesting av klimarisiko som et verktøy i arbeidet med finansiell stabilitet i norske finansinstitusjoner.
- Ha en provenynøytral omlegging av finansskatten og fjerne forhøyet arbeidsgiveravgift.
- Legge til rette for et mangfoldig bankmarked med kjennskap til lokalt næringsliv, blant annet gjennom å utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen og utvide rabatten for små og mellomstore bedrifter (SMB-rabatten).
- Jobbe for å gjøre banktjenester enkle og rimelige for vanlige folk, blant annet gjennom å gjøre det enklere å bytte bank og sørge for mer gjennomsiktighet av bankenes boliglånsrenter og øvrig prising av tjenester.
- Opprettholde den norske innskuddsgarantien på minimum to millioner kroner
- Jobbe for at gjeldsregisteret inneholder alle typer gjeld, både med og uten sikkerhet.
- Videreføre regulatorisk sandkasse for finansnæringen som bidrar til raskere behandling av nye, innovative løsninger for finansielle tjenester.

Statens pensjonsfond utland

Statens pensjonsfond utland (SPU) er den felles finansformuen til det norske folk – både nåværende og fremtidige generasjoner. Forvaltningen av fondet skal ha bred legitimitet og være i tråd med interessene og verdiene til det norske folk og de etiske retningslinjene for fondet. Forvaltningen skal bygge på økonomisk ansvarlighet, åpenhet og langsiktighet og ivareta menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. SPU skal styrke sitt arbeid med etikk og redusere negative helse- og miljøpåvirkninger gjennom både forvaltning, investeringer og eierskapsutøvelse.

Regjeringen vil gjøre SPU til det ledende pensjonsfondet i verden innen ansvarlig forvaltning, og håndtering av klima- og naturrisiko. Fondets mål skal fortsatt være høyest mulig avkastning innenfor moderat risiko.

SPU skal legge til grunn et langsiktig mål om nullutslipp fra selskapene fondet har investert i. Forvaltningen av SPU skal være gjenstand for stor grad av stabilitet, og det skal legges stor vekt på at endringer relatert til fondet skal forankres bredt i Stortinget.

Regjeringen vil:

- Skjerpe reglene for når SPU skal trekke seg ut av selskaper, spesielt selskaper som bryter menneskerettigheter og ILO-konvensjoner for arbeidstakerrettigheter.
- Åpne for at SPU kan investere mer i infrastruktur for fornybar energi og annen klimateknologi innenfor målsettingen om høyest mulig avkastning til moderat risiko.
- Bruke statens eierskap og SPU for å fremme god skatteetikk.

Næring: Skape jobber og kutte utslipp

En aktiv næringspolitikk

Norge står overfor store oppgaver i dette tiåret. Vi skal få flere i jobb, skape aktivitet i hele landet, øke eksporten og kutte klimagassutslippene med 55 prosent. Disse fire målene skal vi nå i fellesskap, gjennom en aktiv og fremtidsrettet næringspolitikk.

Privat eierskap er utgangspunktet for norsk næringsliv. Norske bedrifter skal ha gode, forutsigbare og stabile rammevilkår som legger til rette for private investeringer og videre vekst. Staten skal engasjere seg mer gjennom en kraftfull verktøykasse og ta sitt ansvar for å få på plass nødvendig infrastruktur, inngå partnerskap som forener utslippskutt og næringsutvikling, bidra med kapital og annen risikoavlastning og bruke sin innkjøpsmakt til å skape sterke hjemmemarkeder. Kommunene og fylkene skal få en mer sentral rolle i næringsutviklingen, slik at vi legger til rette for levende lokalsamfunn og arbeidsplasser i hele landet.

Innen enkelte områder er det avgjørende at fellesskapet bruker statlig eierskap for å sikre nasjonal kontroll. Dette gjelder spesielt våre energi- og naturressurser, viktig infrastruktur og strategisk viktige deler av norsk næringsliv. Det statlige eierskapet skal utvikles og forsterkes i omstillingen av norsk økonomi, slik at fellesskapet får ta eierskap til og bidrar til vekst og utvikling innen de nye, grønne næringene.

Regjeringen vil:

- Gjennomgå hele det næringsrettede virkemiddelapparatet, med sikte på å forenkle, tilgjengeliggjøre og styrke ordningene som skal bidra til at norske bedrifter kan vokse. Gjennomgangen skal skje i tett dialog og partnerskap med bedrifter, tillitsvalgte, kommuner og fylker.
- Gi Innovasjon Norge et tydeligere mandat knyttet til næringsutvikling i distriktene.
- Føre en næringspolitikk som bidrar til å styrke handelsbalansen utenom olje og gass med utlandet.
- Utforme en ny eierskapsmelding med mål om at statlig kapital og eierskap bidrar til økt eksport, utvikling av nye, grønne verdikjeder og flere arbeidsplasser.
- Utøve det statlige eierskapet mer aktivt for å fremme fellesskapets interesser knyttet til klima og bærekraft, lønns- og arbeidsvilkår, lokale ringvirkninger, læreplasser, kamp mot sosial dumping og moderasjon i lederlønninger.
- Stille økte krav til bedrifter i tråd med samfunnskontrakten mellom staten, kommunene og næringslivet når det gjelder bærekraft, lønns- og arbeidsvilkår, innovasjon, lokale ringvirkninger og et inkluderende arbeidsliv.
- Åpne for at staten etablerer eller kjøper seg inn i selskaper på områder der det er av strategisk interesse for Norge. Det skal utredes et statlig eierskapsinstrument for å styrke det nasjonale eierskapet.
- Videreutvikle Investinor med mål om å kunne inngå partnerskap med private eiere for å sikre langsiktig industrielt eierskap og kapital.
- Føre en lederlønnspolitikk i selskaper med staten som hel- eller deleier basert på moderasjon, hvor bonuser begrenses kraftig og ses på som en del av en leders samlede lønnsavtale.
- Endre regelverk og praksis for offentlige anskaffelser slik at de støtter viktige mål som bærekraft, gode lønns- og arbeidsvilkår, bruk av lærlinger, innovasjon og lokale

ringvirkninger. Offentlige anskaffelser må utformes og kontraktstørrelsen må tilpasses slik at norske bedrifter kan delta i konkurransen.

Handel og eksportfremme

Norge er en liten, åpen økonomi, og inntektene fra handel med utlandet er en forutsetning for å finansiere våre sterke velferdsordninger. Å verne om og videreutvikle et åpent, regulert, forutsigbart og rettferdig handelssystem er derfor viktig. EØS-avtalen skal ligge til grunn for Norges forhold til Europa. Handlingsrommet i avtalen skal utredes og brukes aktivt, og det skal jobbes målrettet for å forsvare norske interesser overfor EU.

Statens verktøy for å bistå norske eksportbedrifter skal styrkes, slik at flere kan lykkes i internasjonal konkurranse. Dette gjelder særlig ordninger som legger til rette for økt eksport av tilvirkede varer og tjenester.

Regjeringen vil:

- Trygge arbeidsplasser i eksportnæringene ved å sikre bedriftene god adgang til sine viktigste markeder gjennom internasjonale avtaler og klare kjøreregler for handel gjennom WTO.
- Sikre at Norge engasjerer seg aktivt og tidlig i politiske prosesser i EU som er viktige for norske interesser og utviklingen av norsk næringsliv.
- Fastsette et mål om å øke norsk eksport utenom olje og gass med minst 50 prosent innen 2030, og sette ned et partssammensatt utvalg som skal konkretisere tiltak og virkemidler for å nå dette målet. Utvalgets arbeid skal etterfølges av en offensiv eksportstrategi, bransjeavtaler og styrking av ordninger som skal fremme norsk eksport.
- Gjøre arbeidet med å fremme norsk eksport til en kjerneoppgave i relevante deler av forvaltningen.
- Gi Eksportfinansiering Norge et bredere mandat og finansieringsløsninger som er på nivå med våre handelspartnere, inkludert mulighet til å låne ut til innenlandske klimaprosjekter i industrien med stort eksportpotensial. Vi vil sørge for godt samarbeid med lokale finansinstitusjoner, samt styrke etatens lokale tilstedeværelse.
- Utnytte det internasjonale handlingsrommet for eksportgarantier.
- Arbeide for å inngå nye handelsavtaler som kan legge til rette for økt eksport, nye arbeidsplasser, tilgang til nye markeder og lavere utslipp globalt, hvor man ivaretar og sikrer norske interesser, herunder norske landbruksinteresser.
- Arbeide for at flernasjonale handelsavtaler tar inn grunnleggende standarder og rettigheter basert på ILOs kjernekonvensjoner, som også kan bygges inn i globale handelsavtaler i regi av WTO.
- Gjennomgå grensehandelsproblematikken i lys av erfaringene fra koronapandemien og fra andre land, som Danmark, og foreslå konkrete tiltak som reduserer grensehandelen og styrker konkurransekraften til norsk næringsliv.

Et krafttak for industrien

Verden etterspør i stadig større grad produkter med lavt klimaavtrykk. De norske industrimiljøene sitter på kompetanse som er avgjørende i omstillingen til lav- og nullutslippsløsninger. Gjennom en grønn industrioffensiv kan Norge skape jobber, trygge fremtidens velferd og bidra til å kutte verdens utslipp.

Det er et mål å legge til rette for at fremtidsrettet industri etablerer seg i Norge. For å få til dette må vi sikre bedre rammebetingelser og at norske naturressurser, herunder rimelig fornybar kraft, forblir et konkurransefortrinn for norsk industri. Staten skal i større grad bidra til at bedrifter kan utvikle og skalere industriell teknologi i Norge. Industrien skal møtes med strenge krav til utslippskutt, men samtidig kunne få hjelp til å gjennomføre kuttene der dette trengs.

Regjeringen vil:

- Sikre størst mulig grad av videreforedling av våre naturressurser i Norge, slik at disse gir merverdier til samfunnet gjennom lengre verdikjeder, flere sysselsatte og større eksportinntekter.
- Inngå gjensidig forpliktende klimapartnerskap, der fellesskapet bidrar med støtte til omlegging og teknologiskifte til lav- og nullutslippsløsninger.
- Bidra til industriell satsing basert på utnyttelse og foredling av grønne, norske råvarer og fornybart karbon, for eksempel gjennom et grønt statlig investeringsselskap.
- Starte fullskalaprosjektet for karbonfangst og -lagring i sementproduksjonen i Brevik, og fortsette arbeidet med å få finansiert prosjektet på avfallsforbrenningen på Klemetsrud**.**
- Sikre tilstrekkelig tilgang på fornybar kraft til ny og eksisterende industri på fastlandet, og at kraftoverskudd bidrar til økt verdiskaping og sysselsetting i norsk industri. Fornybar kraft skal være et konkurransefortrinn for norsk industri.
- Sikre at tariffmodellene for overføring av kraft ivaretar norsk industri på en bedre måte enn i dag, og at rimelig og ren norsk kraft gjør det attraktivt å etablere ny kraftforedlende industri i hele Norge.
- Sørge for at staten tar et ansvar for å få på plass infrastruktur der den trengs, og når den trengs, herunder at kapasiteten i strømnettet forsterkes i hele landet, og at konsesjonsbehandlingstiden kortes ned.
- Legge frem en nasjonal strategi for klargjøring av grønne industriområder og industriparker med internasjonale konkurransefortrinn. Strategien skal sikre tilgang til areal, energiforsyning, infrastruktur og kompetanse til fremtidige industrietableringer.
- Styrke SIVA, for eksempel ved å vurdere å gi selskapet ansvar for forskuttering av industritomter.
- Styrke arbeidet med robotisering og automatisering på tvers av ulike industrier, med mål om å få industriaktører som er flyttet ut, tilbake til Norge.
- Stille langsiktig kapital til rådighet der dette kan spille en avgjørende rolle for å få til nye industrielle satsinger i Norge, eksempelvis innen helseindustrien, hydrogen- og mineralnæringene.
- Utnytte potensialet for økt verdiskaping, eksport og sysselsetting ved å tilrettelegge for produksjon av kritisk viktige legemidler i Norge, som vaksiner, antibiotika og råstoff til legemidler. Vi vil etablere et nasjonalt senter for utvikling og produksjon av vaksiner og biologiske legemidler.
- Etablere et program for industri 4.0 i samarbeid med relevante industrimiljø, for å se digitalisering, automatisering og kompetanse i industrien i sammenheng.
- Videreføre og styrke CO2-kompensasjonsordningen, eller tilsvarende ordninger så lenge det er behov, for å sikre industriens konkurranseevne og hindre karbonlekkasje.
- Legge til rette for en komplett norsk industriell verdikjede for rombasert infrastruktur og tjenester for småsatellitter.
- Satse på romindustrien, blant annet gjennom aksen Andøy–Narvik–Tromsø–Svalbard. Vi vil arbeide for et nasjonalt senter for jordobservasjon i Tromsø og et nasjonalt

innovasjonssenter for rombasert virksomhet på Andøya, og utnytte næringspotensialet i at Andøya Spaceport nå realiseres.
- Bruke Statkraft som en spydspiss i utviklingen av fornybar energi gjennom et forutsigbart og aktivt eierskap. Vi vil også bidra til at Statkraft blir en industriell utvikler innen grønn hydrogen- og batterivirksomhet og trekker med seg norsk leverandørindustri til utlandet.
- Legge til rette for storskala battericelleproduksjon i Norge, gjennom å sikre næringen rammebetingelser som i større grad er konkurransedyktige internasjonalt.
- Satse på industriell aktivitet i en komplett batteriverdikjede, inkludert råmaterialer, komponenter, utnyttelse, innsamling og resirkulering.
- Legge frem tiltak som gjør det mer attraktivt å produsere dataspill i Norge, og som bidrar til økt verdiskaping og flere arbeidsplasser i den norske spillindustrien.

Innovasjon, forenkling og gründerskap

Forskning, utvikling og innovasjon er avgjørende for at norske bedrifter skal hevde seg internasjonalt over tid, og for at vi skal nå de ambisiøse klimamålene vi har satt oss. Politikken må derfor gi næringslivet insentiver til å utforske og ta i bruk ny teknologi, særlig innen lav- og nullutslippsløsninger, kunstig intelligens, stordata, autonome systemer og tingenes internett.

For å sikre en bærekraftig og effektiv offentlig sektor må den ta opp i seg utviklingen av ny teknologi. Digitalisering må være kjernekompetanse i det offentlige, og må skje i partnerskap med privat sektor for å bidra til å bygge nye vekstnæringer.

Norge er ledende på mange teknologiområder, uten at dette nødvendigvis har gitt skalering og utprøving av løsninger i Norge. Staten må gjennom kapital og infrastruktur legge til rette for at flere norske vekstbedrifter kan lykkes. Det må i tillegg være enklest mulig for bedrifter å forholde seg til det offentlige, enten det gjelder rapporteringskrav, regelverk eller virkemiddelapparatet.

Regjeringen vil:

- Redusere næringslivets kostnader knyttet til pålagte regler og utfylling av offentlige skjemaer med 11 milliarder kroner innen 2025. Ved nye reguleringer skal det som hovedregel vurderes om små selskaper kan få spesielle tilpasninger eller unntak.
- Samordne offentlige tilsyn og rapportering.
- Gjennomgå det norske lovverket grundig med mål om å identifisere og fjerne hindringer for innovasjon og digitalisering.
- Opprette et eget program for å forenkle og gjøre tilgjengelig virkemiddelapparatet for små og mellomstore bedrifter som søker støtte.
- Se på opsjonsbeskatningen med mål om at flere ansatte kan ta del i verdiskapingen i oppstarts- og vekstbedrifter.
- Legge til rette for at flere vekstbedrifter har tilgang på inkubatorer, næringshager og næringsklynger.
- Evaluere virkemiddelapparatet, herunder Argentum og Investinor, for å sikre at vekstbedrifter har tilgang på kapital i en tidlig fase.
- Utrede og forbedre sosiale ordninger for selvstendig næringsdrivende.
- Avklare nødvendige reguleringer for nye næringer på et tidlig tidspunkt.
- Redusere behandlingstiden for offentlige tillatelser til næringslivet.
- Ta initiativ til en nordisk hub for globale digitale miljøer for å bidra til utvalgte bærekraftsmål.

Digitalisering og data

Det norske samfunnet er et av verdens mest digitaliserte, og befolkningen har høy digital kompetanse. Dette må utnyttes til å skape nye arbeidsplasser og bedre offentlige tjenester i hele landet. Det krever at vi legger til rette for at næringslivet har tilgang på god digital kompetanse og infrastruktur, at videreforedling av data har gode rammebetingelser i Norge, og at fellesskapet sikres en rettmessig andel av verdiskapingen som skjer basert på offentlige data. Næringslivet i hele landet må sikres tilgang til god digital infrastruktur.

Digitalisering og plattformteknologier kan svekke den norske modellen, øke tendensen til maktkonsentrasjon og kompetanseulikhet og gi mindre åpenhet. For å legge til rette for mer rettferdig konkurranse, forhindre monopolisering og sikre bred deltakelse i et mer digitalt samfunn skal staten vurdere å ta et større eierskap i den digitale økonomien.

Regjeringen vil:

- Sette ned et utvalg for å sikre demokratisk kontroll over digitaliseringen av samfunnet og sørge for at norske data gir verdiskaping i Norge.
- Legge til rette for deling av offentlige data som grunnlag for ny næringsvirksomhet.
- Vurdere i hvilke tilfeller staten bør ta eierskap til digital infrastruktur, plattformer, plattformutvikling og standardutvikling.
- Utrede opprettelsen av en statlig skyløsning for lagring av offentlige data som helsedata, finansdata og informasjon om innbyggere og infrastruktur.
- Arbeide internasjonalt for å sikre at de globale plattformselskapene skattlegges effektivt, og gjennomføre nasjonale tiltak ved utilstrekkelig fremgang i dette arbeidet.
- Lage en nasjonal strategi og et godt regelverk for data fra innbyggerne, for å sikre økt verdiskaping og at fellesskapet tar del i denne verdiskapingen.
- Satse på forskningssentre for næringsdrevet digitalisering (FND), som samler ekspertise fra forskning, akademia og næringsliv etter modell fra tilsvarende ordninger på miljøvennlig energi.
- Vurdere krav om datadeling fra private selskaper, og beskytte innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning.
- Vurdere et strategisk forskningsprogram for aldersvennlig digitalisering.
- Vurdere et nasjonalt fond for digital etter- og videreutdanning i samarbeid med partene i arbeidslivet.

Handelsnæringen

Handelsnæringen er en næring som sikrer stor sysselsetting og arbeidsplasser i hele landet. Den bidrar til levende lokalsamfunn og aktive sentrum i by og bygd. Næringen er imidlertid sterkt påvirket av ny teknologi og endrede handlevaner, og det er et mål å sikre at næringen kommer styrket gjennom denne utviklingen på en måte som sikrer norske arbeidsplasser.

Regjeringen vil:

- Satse på kompetanseutvikling slik at ansatte i handelsnæringen har relevant kunnskap i møte med økt digitalisering og automatisering.
- Støtte norske nettaktører i konkurranse med internasjonale giganter.
- Sikre gode rammevilkår for fysiske butikker som er viktige for sitt lokalsamfunn, og videreutvikle Merkur-ordningen.
- Tilrettelegge for gårdssalg av lokalprodusert alkoholholdig drikke.

- Sikre effektiv innføring av lov om god handelsskikk og sørge for tilstrekkelig tilsyn og åpenhet som sikrer forbrukernes interesser.
- Holde fast på dagens regelverk for søndagsåpne butikker.
- Legge til rette for forsknings- og innovasjonsprosjekter i handelsnæringen.

Reiseliv

Reiselivet er en fremtidsnæring som skal bidra til å sikre verdiskaping og arbeidsplasser i hele landet. Det må jobbes målrettet for å gjøre næringen mer bærekraftig, for å sikre flere helårs arbeidsplasser i næringen og for at ikke konsekvensene av koronakrisen blir langvarige. Destinasjonsselskaper og regionalt samarbeid skal sikre grunnlaget for de lokalt forankrede reiselivsbedriftene.

Regjeringen vil:

- Utvikle en nasjonal plan for reiselivsnæringen, med fokus på bærekraftig utvikling, markedsføring, kompetanse, helårlige arbeidsplasser, destinasjonsutvikling og verdiskaping i hele landet.
- Igangsette forslaget om REIS21 som et virkemiddel for kunnskapsbasert innovasjon og omstilling i norsk reiseliv.
- Lansere et eget pilotprogram for et bærekraftig reiseliv, som støtter opp om lokal natur- og miljøforvaltning og utslippsfrie reiser til og fra norske reisemål.
- Utvikle en nasjonal godkjenningsordning for lokal- og regionguider, turledere og fjellførere, i samarbeid med friluftsorganisasjonene.
- Sikre lokal verdiskaping og tilrettelegging ved å gi kommuner mulighet til å innføre besøksbidrag. Det skal raskt settes i gang ett eller flere pilotprosjekter, for eksempel i Lofoten, basert på lokalt initiativ.
- Utrede endringer i innretningen av reisegarantiordningen for pakkereisearrangører, i lys av erfaringene fra koronapandemien.
- Gjennomgå rammebetingelsene for de regionale destinasjonsselskapene i samarbeid med næringen.
- Sikre norske reiselivsbedrifter i møte med internasjonale plattformselskaper.
- Videreutvikle ordningen med nasjonale turistveier.

Maritim

Den maritime næringen er en viktig hjørnestein i mange norske lokalsamfunn og skaper store verdier i hele landet. Kjernen i denne næringen er de norske sjøfolkenes maritime kompetanse og en helhetlig maritim verdikjede bestående av norske rederier, verft, finansaktører og utstyrsleverandører. Politikken må sikre gode vilkår for norske sjøfolk og at det legges til rette for aktivitet i hele verdikjeden.

I årene som kommer, skal næringen kutte utslipp og øke digitaliseringen. Dette vil gi nye muligheter for aktivitet i næringen, og den maritime politikken skal bidra til å utvikle verdensledende norske industri- og kompetansemiljøer. Staten skal sammen med næringen sikre at utvikling av skipsfart med lave utslipp og nullutslipp blir et viktig norsk bidrag til å redusere de globale utslippene.

Regjeringen vil:

- Styrke nettolønnsordningen.
- Innføre krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i norske farvann og på norsk sokkel, herunder offshoreflåten.

- Sikre ordningene i Norsk internasjonalt skipsregister (NIS) som ivaretar vilkårene for norske ansatte.
- Legge frem en grønn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip.
- Styrke aktivitetsskapende tiltak for maritim industri, som omstillingstiltak for offshoreflåten.
- Lage en strategi for å sikre at offentlige byggeoppdrag innenfor maritim sektor i størst mulig grad havner hos norske verft.
- Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen med sikte på at en større del av verdiskapingen fra offentlige kontrakter skal komme den norske maritime næringen til gode.
- Stille krav til lavere utslipp fra offshoreflåten og fra fartøy som benyttes innenfor havbruk, inkludert underleverandører. Kravet må utformes slik at det sikrer trinnvis innfasing av beste tilgjengelige teknologi og legger til rette for teknologiutvikling i norske kompetansemiljøer.
- Kompensere fylkeskommunene for merkostnader ved å velge lav- og nullutslippsteknologi ved anskaffelser av ferger og hurtigbåter.
- Satse på Ocean Space Center.
- Sikre arbeidstakeres rettigheter, herunder krav til HMS og gode lønns- og arbeidsvilkår, i utviklingen av de nye havnæringene**.**
- Sørge for god sameksistens mellom de ulike havnæringene, blant annet ved å utarbeide næringsplaner for Nordsjøen, Barentshavet og Norskehavet.

Mineraler

Norge har store mineralforekomster som vil være viktige i det grønne skiftet. Vi har muligheten til å utvikle verdens mest bærekraftige mineralnæring. Næringen skal forvaltes med utgangspunkt i strenge utslipps- og miljøkrav og på en måte som sikrer at fellesskapet får sin andel av verdiskapingen. Lokal forankring skal vektlegges før nye prosjekter får konsesjon, og konsesjonstidene skal gjennomgås med sikte på å korte ned behandlingstiden.

Regjeringen vil:

- Vurdere hvordan staten kan sikre at en større del av verdiskapingen i mineralnæringen blir igjen lokalt og nasjonalt.
- Korte ned konsesjonsbehandlingstiden.
- Legge til rette for bedre tilgang på langsiktig kapital der dette kan utløse lønnsomme prosjekter.
- Øke kartleggingen av mineralressurser både på land og på sokkelen, med særlig vekt på mineralområder som kan spille en stor rolle i det grønne skiftet, for eksempel sjeldne jordarter.
- Vurdere en lokal deponikostnad for uutnyttede overskuddsmasser.
- Legge til rette for elektrifisering av gruvedrift og gjenvinning av mineraler, blant annet gjennom igangsetting av nye forskningsprosjekter.
- Redusere avfallet fra gruver gjennom strengere krav til ressursutnyttelse og tilbakefylling.
- Sørge for at det gjennomføres konsekvensutredning av alternative deponiområder før sjødeponi vurderes eller tas i bruk.

Landbruk: Trygg mat og levande distrikt

Samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Noregs befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressursar, og slik bidra til arbeid, god ernæring og helse. For å sikre landbruk over heile landet, auka verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det naudsynt å auke lønsemda i bruk av jordbruksareala. Dette skal blant anna skje gjennom eit sterkt importvern, årlege jordbruksforhandlingar og å bevare landbrukssamvirka som marknadsregulatorar. Næringsutøvarane i landbruket må ha same inntektsmoglegheiter som andre grupper.

Klimagassutsleppa frå landbruket skal reduserast og opptaket av karbon aukast, samstundes som vi aukar sjølvforsyninga og tilpassar produksjonen til eit endra og vanskelegare klima. Ein variert bruksstruktur som er tilpassa Noreg sine naturressursar og geografi, gir dei beste moglegheitene til å produsere mat på ein berekraftig og klimavennleg måte. Det er òg viktig for å sikre god dyrevelferd, auka mattryggleik og betre beredskap.

Regjeringa vil:

- Leggje fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.
- Sikre riktig talgrunnlag for jordbruksoppgjeret, irekna å måle inntektsnivået og ikkje berre inntektsutviklinga. Arbeidet som er sett i gang for å greie ut dette, skal vidareførast.
- Senke kvotetaka for mjølkeproduksjonen for kumjølk ned mot 500 000 liter. Dei som har tilpassa seg dagens høge nivå, kan behalde kvotene eller selje overskytande kvoter attende til staten til avtalt pris.
- Vurdere tiltak for å redusere kvotekostnadar og redusere delen leigekvoter.
- Innføre tak på tilskot i all produksjon.
- Sørgje for betre berekraft i landbruket gjennom auka bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, investering i jord og etablering av eit nasjonalt senter for fjellandbruk.
- Stimulere til auka produksjon og omsetnad av lokalmat og -drikke og økologisk mat.
- Gjennomgå erstatningsordningane for avlingsskadar.
- Styrke investeringsverkemidla i jordbruket med midlar utanfor jordbruksavtalen. Dette skal skje gjennom ei investeringsordning som blant anna skal målrettast mot små og mellomstore mjølkebruk, for å følgje opp lausdriftskravet. Ordninga skal startast allereie i statsbudsjettet for 2022**.**
- Leggje fram og gjennomføre ein opptrappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressursar og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôrråvarer, på 50 prosent**.**
- Vidareutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eigen plan om dette.
- Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørgje for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler.
- Greie ut nye og sterkare verkemiddel for marknadsregulering.
- Bevare prisutjamningsordninga for mjølk, men gradvis fase ut dei konkurransepolitiske verkemidla frå ordninga.
- Styrke landbruksforskninga.
- Gjennomgå og betre landbruksutdanningane på alle nivå.
- Lage ein plan for anstendige løns- og arbeidsvilkår for tilsette i jordbruket og grøntsektoren saman med faglaga og partane i arbeidslivet, med mål om å gjere næringa meir attraktiv for norske arbeidstakarar.

- Etablere beredskapslagring for korn.
- Redusere matsvinnet, blant anna ved å utarbeide ein matkastelov.
- Gjennomgå rammevilkåra for hestesporten.
- Sluttføre erstatningsoppgjeret for pelsdyrnæringa.

Reindrift

Reindrifta er viktig for å bevare samisk kultur, samfunnsliv og språk. Næringa utnyttar viktige utmarksressursar og har potensial for auka verdiskaping. Det gjeld særleg auka vidareforedling av reinkjøt og formidling av reindriftssamisk kultur og levesett.

Regjeringa vil:

- Framleis anerkjenne reindrifta som ei viktig kulturnæring som er familiebasert og byggjer på eit unikt levesett.
- Utvikle reindrifta med eit tredelt mål om økologisk, økonomisk og kulturell berekraft.
- Gjennomføre ei heilskapleg revidering av reindriftslova.
- Tilretteleggje for auka verdiskaping av kjøt og biprodukt og auka satsing på kulturformidling og turisme basert på reindrift.

Næringsmiddelindustrien, landbrukssamvirket og daglegvaremarknaden

Næringsmiddelindustrien skal sikrast føreseielege og konkurransedyktige rammevilkår. Det er for sterk maktkonsentrasjon i daglegvarehandelen. Eit sterkt og velfungerande landbrukssamvirke er ein føresetnad for å vareta matprodusentanes posisjon i verdikjeda. Den sterke maktkonsentrasjonen rammar både forbrukarar, primærprodusentar og industrien, og regjeringa vil derfor redusere maktposisjonen daglegvarekjedene har i verdikjeda for mat.

Regjeringa vil:

- Sikre samvirkets rolle som marknadsregulator, grunnlag for ein desentralisert næringsmiddelindustri og avtakar av norske råvarer frå heile landet.
- Sikre ein betre maktbalanse i verdikjeda for mat gjennom betre tilsyn, større openheit og meir rettferdig fordeling av verdiane i heile kjeda.
- Leggje fram ei stortingsmelding om marknadsmakt i verdikjeda for mat.
- Gjennomgå rammevilkåra for næringsmiddelindustrien for å sikre vidare utvikling av næringa i Noreg.
- Innføre strengare krav til merking av matvarer både når det gjeld opphavsland og produksjonsmetodar, for eksempel bruk av antibiotika.
- Auke bruken av norsk mat i offentlege verksemder.

Eigedomspolitikk og vern av matjord

Eigedomspolitikken i landbruket skal sikre at ressursane blir haldne i hevd, blir verande lokalt og nasjonalt eigde og forvalta i eit langsiktig perspektiv. Å fordele eigarskapet til naturressursar som jord og skog på mange hender har gitt verdiskaping og vekst i heile landet og lagt til rette for eit mangfald av små, mellomstore og store bruk. Familielandbruket, med personleg eigarskap til jorda, bidreg til livskraftige lokalsamfunn og meir livskraftige distrikt. Matjord er ein knappleiksressurs. Omsynet til utbygging av industri, infrastruktur og bustader må balanserast betre mot det langsiktige omsynet til matproduksjonen. Meir matjord må derfor dyrkast opp, og mindre matjord må byggjast ned.

Regjeringa vil:

- Oppretthalde odelslova, jordlova og konsesjonslova som rammeverk for eigedomspolitikken i landbruket, men gjennomgå eigedomslovgivinga for å sikre eit levande landbruk i heile landet.
- Handheve priskontroll, personleg buplikt og driveplikt.
- Innføre priskontroll på skogeigedomar.
- Nekte aksjeselskap konsesjon på eigedomar som er underlagde buplikt, og vurdere om Statsforvaltaren skal ha kompetanse til å gi konsesjon i desse sakene.
- Sikre nasjonalt og lokalt eigarskap til jord- og skogeigedomar.
- Setje eit nytt langsiktig mål om maksimal omdisponering av 2000 dekar dyrka mark årleg.
- Sikre at jordvern blir eit overordna omsyn i arealforvaltinga.
- Vurdere forbod mot opsjonsavtalar på dyrka eller dyrkbar mark.
- Gå kritisk gjennom konkrete nedbyggingsprosjekt for å vurdere om mengda prosjekt er foreineleg med dei fastsette jordvernmåla.

Skog

Aktivt skogbruk og produksjon av produkt basert på trevirke går føre seg i alle delar av landet. Ei ansvarleg og langsiktig forvalting er ein føresetnad for å produsere skog med kvalitetstømmer og slik bidra til framtidig verdiskaping og karbonbinding. Ein meir offensiv politikk for skogindustrien er god næringspolitikk, god distriktspolitikk og god klimapolitikk. Ein aktiv skogpolitikk er òg ei jordnær, konkret og billig klimaløysing, som regjeringa vil satse på. Skog i vekst tar opp CO_2, og aktiv skogskjøtsel, med hogst, planting, gjødsling og ungskogspleie, bidreg til ein betydeleg klimagevinst. Gode avvegingar mellom aktivitet og miljøomsyn, mellom natur og klima og mellom bruk og vern skal stå sentralt i ein berekraftig skogpolitikk.

Regjeringa vil:

- Auke tilskotet til skogplanting, ungskogpleie og andre skogkulturtiltak for å auke CO_2-opptaket og sikre ressursgrunnlaget for industrien.
- Bruke offentlege innkjøp, blant anna gjennom Statsbygg, for å styrkje etterspurnaden etter produkt basert på norsk skog.
- Auke den industrielle vidareforedlinga av skog i Noreg, blant anna ved å sikre meir kapital til vidare utvikling av skogindustrien.
- Leggje til rette for at det blir bygd anlegg for gjenvinning av brukt trematerialе frå bygg, som sikrar at materialet kan brukast til nye industriprodukt for å auke sysselsettinga og verdiskapinga.
- Sikre gode ordningar for industrielle lån, tilskot og risikoavlasting innanfor bioøkonomi.
- Auke satsinga på skogsbilvegnettet for å tilpasse det til endra klimatilhøve og moderne tømmertransport.
- Lage ein eigen transportstrategi som bidreg til meir industriell vidareforedling av skog i Noreg og reduserte klimagassutslepp.
- Etablere eit program for godt klimaskogbruk i samarbeid mellom staten, skognæringa og andre berørte næringar.
- Stoppe utsalet av Statskog sine eigedomar.
- Bruke Statskog som eit verktøy for industribygging og næringsutvikling der Statskog har eigedomar.

- Gjennomføre skogvernet på ein måte som får minst mogleg konsekvensar for avverkinga og skognæringa sine moglegheiter til å bidra i det grøne skiftet.

Dyrevelferd

Norsk jordbruk har og skal framleis ha ein dyrevelferd i verdstoppen. For å sikre dette må vi oppretthalde og utvikle eit godt og strengt regelverk for dyrevelferd, basert på kunnskap om behova til dyra. Mattilsynet må styrkjast, slik at dei har tilstrekkelege ressursar til å drive god rådgjeving, hyppig kontroll og eit målretta samarbeid med produksjonsnæringane.

Regjeringa vil:

- Styrkje Mattilsynet.
- Sikre at norsk jordbruk har verdsleiande dyrevelferd.
- Oppretthalde forbodet mot førebyggjande bruk av antibiotika og vekstfremmande middel i dyrefôr.
- Støtte investeringar for å fremme dyrevelferdstiltak i jordbruket utan at det blir stilt krav om nyetablering eller auka produksjon, slik at fleire fjøs blir utforma og innreia i tråd med eksisterande dyrevelferdskrav og regelverk.
- Støtte opp under prosjekt for å utvikle alternativ til dyreforsøk.
- Styrkje veterinærtenesta i heile landet slik at alle dyr har tilgang til kvalifisert behandling.

Fisk: Fisken er fellesskapets ressurs

Fiskeri

Fiskerinæringen er av stor betydning for norsk økonomi, og for verdiskaping, bosetting og arbeidsplasser langs hele kysten. Fisken tilhører det norske folket i fellesskap, og regjeringen vil sikre nasjonal råderett og kontroll over fiskeressursene og forvalte disse til det beste for dagens og fremtidige generasjoner. For regjeringen står det sentralt å ivareta de distriktspolitiske målsettingene i fiskerilovgivningen om arbeidsplasser og bosettingen i kystsamfunn. Fiskeritillatelsene skal forvaltes på en måte som ikke bidrar til sentralisering verken innad i regioner eller mellom landsdeler.

Regjeringen vil sikre en variert, fiskereid og bærekraftig fiskeflåte som bidrar til at fisken gir økt aktivitet, større verdiskaping og flere helårlige arbeidsplasser i lokalsamfunn langs hele kysten. Flåten skal sikres stabile, forutsigbare og gode rammebetingelser. Det er et mål for regjeringen å øke bearbeidingen av sjømat i Norge, og samfunnskontrakten mellom hav og land skal styrkes.

Regjeringen vil:

- Sikre at havressursloven, fiskesalgslagsloven og deltakerloven ligger fast og forblir viktige pilarer i norsk fiskeripolitikk.
- Sikre at fisken også i fremtiden tilhører fellesskapet, og si nei til evigvarende kvoter.
- Utarbeide en ny kvotemelding som gir forutsigbarhet for fiskerinæringen, og som sikrer bosetting, aktivitet og lønnsomhet langs hele kysten. Kvotemeldingen skal blant annet sikre:
    - At kvotene fordeles på en forutsigbar og mer rettferdig måte.
    - At det legges begrensninger på eierskap i kystfiskeflåten.
    - At bredden og mangfoldet i kystfiskeflåten trygges. Dette skal blant annet skje basert på tilstrekkelig kvotegrunnlag.
    - At betingelser for tilbakefall av strukturkvoter avklares.
    - At flåten under elleve meter har gode rammevilkår, som gir lønnsom utvikling, forutsigbarhet, fornying og gode inntektsmuligheter også for mannskap på to. Det skal ikke åpnes for strukturering for flåten under elleve meter.
    - At nærmere bestemmelser for overgang fra hjemmelslengde til faktisk lengde for kystflåten avklares.
    - At tiltak som kan sikre kystflåten prioritet til fiskefelt i kystnære områder, utredes.
- Utrede tiltak som legger til rette for at flere kan delta i næringen, gjennom å dempe dagens høye kapitalbehov. De som har investert i næringen, skal ivaretas på en god måte.
- Sikre rekruttering til fiskerinæringen gjennom målrettede ordninger, herunder tiltak for generasjonsskifte.
- Styrke innsatsen mot fiskeri- og miljøkriminalitet nasjonalt og internasjonalt og lede an i innsatsen for å stanse plastforurensing i havet.
- Forbedre fiskerikontrollen, herunder sikre mer kontroll på kaikanten.
- Sikre anstendige lønns- og arbeidsvilkår for ansatte i sjømatnæringene, og bruke A-krimsentre og Arbeidstilsynet mer aktivt i kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i fiskeindustrien.
- Styrke bestands- og ressursforskningen i havet, langs kysten og i fjordene.
- Sikre sentrale norske gyteområder og fiskefelt mot ødeleggende påvirkning fra annen næringsvirksomhet.
- Stimulere til innovasjon og bruk av ny teknologi i fiskeindustrien gjennom et marint verdiskapingsprogram.

- Vurdere ordninger som belønner leveranser av fersk fisk til lokale landanlegg.
- Videreføre særordninger for permittering i fiskeindustrien.
- Stimulere til økt innenlands bearbeiding, blant annet ved å øke tilgangen på restråstoff som grunnlag for utvikling av ny norsk industri.
- Sikre at fangst- og landingsmønsteret fra fiskeflåten i størst mulig grad tar hensyn til industriens behov for stabil tilgang på råstoff.
- Bidra til en desentralisert mottaksstruktur gjennom å styrke ordningen med føringstilskudd.
- Sikre at de eksisterende rettighetene til fiske i sjøsamiske områder er reelle.
- Videreutvikle og forsterke pliktsystemet for torsketrålerne for å sikre at fisk blir landet og gir aktivitet i de tilgodesette kystsamfunnene i tråd med forutsetningene for ordningen, og vurdere sanksjoner, i form av reduserte kvoter, dersom forpliktelsene ikke følges opp.
- Beholde et bærekraftig sjølaksefiske som en viktig næring og kultur- og tradisjonsbærer.
- Sikre ordninger som legger til rette for grønn omstilling av fiskeflåten.
- Videreføre kompensasjonsordningen for CO2-avgiften i fiskeflåten.
- Styrke likestillingen i fiskeriene.
- Ivareta norske fiskeriinteresser i kvoteforhandlinger med andre land.
- Tilpasse innrapporteringskrav og regelverk for fiskeriene til de ulike flåtegruppene slik at de minste fartøyene ikke får urimelige belastninger.

Havbruk

Havbruksnæringen er av stor betydning for norsk matproduksjon og verdiskaping. Regjeringen vil legge til rette for videre vekst for å skape flere arbeidsplasser, mer bearbeiding, større verdiskaping og økte eksportinntekter. Dette må skje på en forutsigbar, kontrollert og bærekraftig måte. Politikken skal bygge opp under fortrinnet som ligger i oppdrett av fisk i kystnære strøk og fjorder, og samtidig stimulere til innovasjon, nye produksjonsformer og bruk av ny teknologi for å sikre økt bærekraft. Målet er at Norge skal lede an i utviklingen av verdens mest produktive og miljøvennlige havbruksnæring med produksjon av matressurser til et voksende verdensmarked.

Regjeringen vil:

- Videreutvikle trafikklyssystemet med flere miljøindikatorer, og ha en tydeligere strategi for sporing og for å hindre rømming av fisk.
- Stimulere til innovasjon, nye produksjonsformer og bærekraftige løsninger gjennom en aktiv og teknologinøytral næringspolitikk.
- Stimulere til økt bærekraft gjennom et eget program for produksjon av bærekraftig fôr basert på norske ressurser, sette mål om at alt fôr til havbruksnæringen skal være fra bærekraftige kilder innen 2030, og legge til rette for bruk av karbon (CCU) innen fôrproduksjon.
- Utvikle et eget konsesjonsregime for oppdrett til havs med strenge krav til bærekraft og sameksistens mellom ulike havnæringer.
- Gjennomgå fordelingen av midlene fra Havbruksfondet, og øke kommunenes andel av inntektene fra fondet.
- Prøve ut en ordning der en begrenset andel av fremtidige havbrukstillatelser i en periode leies ut til sjømatindustrien for å bidra til helårlig industri.
- Legge til rette for økt forskning på og mer næringsaktivitet knyttet til tang og tare og nye marine ressurser.
- Gjøre fremtidige oppdrettstillatelser tidsbegrensede.

- Gjeninnføre eierskapsbegrensninger og krav om lærlinger, videreforedling og forskning og utvikling for de største aktørene innen havbruk.
- Gjennomgå ordningene med tillatelser i havbruksnæringen for å sikre fortsatt mangfold og lokalt eierskap.
- Legge til rette for forenkling, opprydding i regelverk og bedre samarbeid mellom myndighetene og næringen for å sikre mer helhetlig forvalting, bedre bærekraft og bedre fiskevelferd.
- Avklare og forbedre rammebetingelser for ferskvannsoppdrett.
- Gjennomgå relevant regelverk for havbruksnæringen, hvor man blant annet ser på konsesjonssystemet, tilpassede konsesjonskrav til lukkede anlegg og utviklingskonsesjoner og miljøkrav.
- Styrke havbruksutdanninger i tråd med næringens behov på fagskole-, høgskole- og universitetsnivå.

Olje og energi: Utvikle våre energiressurser

Skal klimamålene nås, må verden klare å erstatte fossil energi med fornybar. Dette er en av de største snuoperasjonene verden har stått overfor, og ikke noe et enkelt land kan klare alene. Det er i første rekke den globale etterspørselen etter fossil energi som må reduseres. Kull er den klart mest forurensende energikilden. Som et moderne industriland med en stor olje- og gassnæring, viktige industrimiljøer og en betydelig fornybarnæring, ønsker regjeringen at Norge skal bidra aktivt til, og dra nytte av, denne globale energitransformasjonen. For å skape nye jobber og kutte utslipp, vil regjeringen føre en aktiv næringspolitikk, og satse på områder som karbonfangst, -bruk og -lagring, havvind, hydrogen, batteriteknologi, grønn skipsfart, landtransport, samt skog, treforedling og andre fornybare næringer.

Utvikle, ikke avvikle petroleumssektoren

Norsk petroleumsindustri skal utvikles, ikke avvikles. Petroleumssektoren er en høyproduktiv næring som bidrar med store inntekter, verdiskaping og arbeidsplasser til Norge. Regjeringen vil legge til rette for fortsatt høyt aktivitetsnivå på norsk sokkel. Ringvirkninger på land skal komme hele landet til gode.

Utslippene fra sokkelen skal ned, og regjeringens politikk skal støtte aktivt opp under et grønt skifte hvor man bygger på kompetansen fra olje- og gassindustrien innen nye næringsområder. Regjeringen vil intensivere arbeidet med å forberede samfunnet på reduserte petroleumsinntekter. Olje- og gassindustrien skal ha rammebetingelser som sikrer Norge inntekter, arbeidsplasser og ringvirkninger til fastlandet. Vi skal i samarbeid med næringen sørge for at utslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel kuttes med 50 prosent innen 2030 og til netto null i 2050, og redusere den samfunnsøkonomiske risikoen og finansielle klimarisikoen som investeringer i olje og gassvirksomhet medfører.

Det ordinære konsesjonssystemet skal ligge fast. Det skal fortsatt gis tillatelser til å lete etter olje og gass i nye områder. Leting skal i denne stortingsperioden hovedsakelig skje gjennom forutsigbar tilgang på leteareal gjennom tildeling i allerede forhåndsdefinerte områder (TFO). Arealtilgangen skal styres slik at hensynet til fornybare næringer, klima og miljø veier tungt. Klima og miljø skal vurderes mer helhetlig i TFO-rundene. Regjeringen vil legge vekt på at letevirksomhet og utvinning på norsk sokkel baseres på norsk verdensledende teknologi som ivaretar tungtveiende hensyn til HMS og sameksistens med andre næringer.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for et stabilt aktivitetsnivå på norsk sokkel av olje- og gassvirksomhet, med økt innslag av næringer knyttet til karbonfangst og -lagring, hydrogen, havvind, havbruk og mineraler.
- Utrede myndighetenes ansvarsfordeling for virksomhet på sokkelen for å sikre et mer helhetlig ansvar for den økonomiske aktiviteten på sokkelen.
- Legge føre-var-prinsippet og best tilgjengelig kunnskap til grunn i tildeling av nye konsesjoner og ikke åpne for petroleumsvirksomhet i Skagerrak og på Mørefeltet, Iverryggen, Trænarevet eller ved Jan Mayen i denne stortingsperioden. Vi vil ikke gå inn for konsekvensutredning av petroleumsaktivitet av Nordland VI og VII og Troms II.
- Legge til grunn en definisjon av iskantsonen slik den er nedfelt i stortingets vedtak.

- Sørge for, i samarbeid med næringen at utslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel kuttes med 50 prosent innen 2030 og til netto null i 2050
- Stille krav om lavutslippsløsninger fra 2025 og nullutslipp fra 2030 til offshore supply-skip.
- Sørge for videre elektrifisering av olje- og gassfelt, samtidig som det sikres tilstrekkelig fornybar kraft til ny- og eksisterende industri på fastlandet. Elektrifiseringen av sokkelen skal i størst mulig grad skje med havvind eller annen fornybar strøm produsert på sokkelen.
- Sørge for at petroleumsselskapene integrerer stresstesting av klimarisiko i sine beslutninger og rapporterer på dette til Oljedirektoratet.
- Stille strengere krav til oljeselskapene slik at mer av verdiskapingen blir igjen lokalt og arbeide for ringvirkninger på land. Dette er særlig viktig i nord.
- Legge vekt på forutsigbarhet i rammebetingelser for sektoren, der hovedlinjene i Solberg-regjeringens forslag til kontantstrømskatt for næringen legges til grunn, herunder at det midlertidige petroleumsskatteregimet fra 2020 består slik det var tiltenkt.
- Utvikle en robust verdikjede for karbonfangst- og lagring i Norge med mål om minst to fullskala fangstanlegg og et lagringsanlegg i Nordsjøen. Kompetansen som produseres skal komme norsk industri, samfunnet og næringslivet til gode.

Fornybar kraft til folk og industri

Tilgang på rikelig med ren og rimelig kraft har i årtier vært den norske industriens fremste konkurransefortrinn. Regjeringen vil at dette også i fremtiden skal være fortrinnet for norsk industri og bidra til verdiskaping og sysselsetting i hele landet.

Det neste tiåret vil Norge trenge mer kraft og bedre overføringsnett for å bygge opp nye grønne næringer, å elektrifisere samfunnet og nå våre klimamål. Norge skal være et foretrukkent land for industrielle investeringer, ikke minst i en tid der markedene i stadig større grad etterspør lavest mulig utslipp i produksjonen. Derfor trengs en samlet plan for økt kraftproduksjon, som kommer både industrien og samfunnet for øvrig til gode og tar hensyn til miljø og lokalsamfunn.

Regjeringen vil føre en politikk som sikrer oss at vi beholder suveren norsk kontroll over alle avgjørelser med betydning for energisikkerheten i Norge, for den videre utbyggingen av norsk kraft og energimiks, at det offentlige eierskapet ligger fast, og at beslutninger om eventuelle nye mellomlandsforbindelser til utlandet fortsatt suverent skal fattes av norske myndigheter.

Regjeringen vil:

- Lage en samlet plan for norsk vannkraft, vindkraft, solkraft og andre energi- og infrastrukturutbygginger som krever konsesjon.
- Sette ned en energikommisjon for å kartlegge energibehovene og foreslå økt energiproduksjon, med mål om at Norge fortsatt skal ha overskuddsproduksjon av kraft.
- Øke norsk vannkraftproduksjon, blant annet gjennom å legge til rette for bedret vedlikehold, oppgradering og fornyelse av eksisterende vannkraftanlegg.
- Legge til rette for en storstilt satsing på havvind gjennom en ambisiøs nasjonal strategi for havvind som blant annet inkluderer satsing på norsk leverandørindustri, et godt regelverk og utvikling av nettinfrastruktur på norsk sokkel.
- Tillate utbygging av vindkraft på steder der det er gode vindforhold og lokal aksept. Vi skal ta behørig hensyn til å ivareta viktige naturverdier.
- Sørge for et helhetlig og harmonisert regelverk for omsetning, produksjon og distribusjon av kraft på land og til havs.

- Legge bedre til rette for mer småkraft, og foreta en gjennomgang av lovverket knyttet til småkraft med sikte på å sikre nasjonalt eierskap i sektoren.
- Sørge for at staten tar et ansvar for å få på plass infrastruktur der den trengs, og når den trengs, herunder at kapasiteten i strømnettet forsterkes i hele landet, og at konsesjonsbehandlingstiden kortes ned.
- Sikre at tariffmodellene for kraft ivaretar norsk industri på en bedre måte, at kapasiteten i strømnettet forsterkes og at rimelig og ren norsk kraft gjør det attraktivt å etablere ny kraftforedlende industri i Norge.
- Bidra til å bygge opp en sammenhengende verdikjede innen hydrogen der produksjon, distribusjon og bruk utvikles parallelt og sette et mål om årlig produksjon av blå og grønn hydrogen innen 2030, samt vurdere å etablere et statlig hydrogenselskap.
- Fjerne ordningen med opprinnelsesgarantier og prioritere industriens kraftbehov.
- Ta aktivt del i diskusjonene med våre europeiske partnere om hvordan ETS skal videreutvikles på lengre sikt, for å ivareta interessene til norsk industri.
- Innføre en utjevningsordning som bidrar til jevnere nettleie i hele landet.
- Utforme flere kraftfulle tiltak for å redusere høye strømkostnader som inkluderer lavere avgift på elektrisk kraft, økt bostøtte, geografisk prisutjevning av nettleie, styrkede forbrukerrettigheter og økt produksjon av norsk kraft.
- Ikke godkjenne nye mellomlandsforbindelser til utlandet i denne stortingsperioden.
- Sørge for at beslutninger om utbygging av kraft og sammensetningen av den norske kraftmiksen forblir norske, nasjonale beslutninger. Statnett skal eie og drive alle mellomlandsforbindelser til utlandet.
- Arbeide for at det nordiske og europeiske kraftsamarbeidet skal videreføres og styrkes på en måte som er i tråd med Norges interesser som energi- og industrinasjon.
- Sette mål for hvor stor produksjonen av vindkraft til havs og solenergi skal være innen 2030.
- Utrede hvordan norsk krafteksport påvirker norsk forsyningssikkerhet og norske strømpriser, og hvilke konkrete tiltak som kan bidra til å sikre at norsk fornybar kraft forblir et konkurransefortrinn for norsk industri.
- Starte omstillingen til et fornybart energisystem på Svalbard på en måte som er i tråd med stedets behov, muligheter og miljømål.

Klima og miljø: En rettferdig klimapolitikk

Den menneskeskapte klima- og naturkrisen er vår tids største utfordring. Klimamålene skal nås, og økonomien må innrettes mot å bli stadig mer fornybar, sirkulær og bærekraftig. Utslippskutt skal være kjernen i strategien for vekst, eksport og jobbskaping.

For å nå klimamålene er det avgjørende å få på plass tiltak for raske utslippskutt. Det må etableres ny, grønn industri som kan bidra med løsninger på veien frem mot en karbonnøytral verden innen 2050, og vi må få til effektivt internasjonalt klimasamarbeid, energiomstilling og klimabistand. Regjeringen skal for inneværende stortingsperiode iverksette tiltak som gir reelle utslippskutt, og føre en ambisiøs og effektiv klimapolitikk i tråd med målene i Parisavtalen. Innen 2030 skal 55 prosent av de norske klimagassutslippene kuttes, målt mot 1990. Denne forpliktelsen gjelder hele økonomien, inklusive kvotepliktig sektor. Regjeringen vil gjøre Norge til en pådriver for en mer ambisiøs internasjonal klimapolitikk, med mål om å begrense den globale oppvarmingen til 1,5 grader over nivået i førindustriell tid.

Regjeringens klimapolitikk skal skape og bevare jobber og sikre rettferdig fordeling, et sterkt nasjonalt eierskap til naturressurser og et aktivt internasjonalt samarbeid om energi og klima. Vi vil videreutvikle Norge som en verdensledende, bærekraftig industrinasjon basert på fornybar energi. Mange av løsningene på klimautfordringene ligger i industrien. Det er menneskene som jobber her, som skal utvikle og skape morgendagens arbeidsplasser. Det er avgjørende at klimapolitikken er både effektiv og rettferdig. For å sikre bred oppslutning om klimapolitikken skal omstillingen være sosialt og geografisk rettferdig og inkluderende. Alle må få mulighet til å ta klimavennlige valg, uavhengig av økonomi og bosted.

Regjeringen vil sørge for at avgiftssystemet bidrar til en klimaomstilling som er både effektiv og sosialt og geografisk rettferdig. CO2-avgiften skal gradvis økes til om lag 2000 kr frem mot 2030. Det skal utarbeides partnerskap med næringslivet, kompensasjonsordninger eller avgiftsreduksjoner for særskilt berørte grupper og næringer, og tas hensyn til næringers konkurransekraft. Miljø- og klimaavgifter skal innrettes sosialt rettferdig og differensieres geografisk der det er mulig og hensiktsmessig.

Vi skal bruke våre fornybare energiressurser til å skape arbeidsplasser i Norge og sørge for fremtidig verdiskaping og inntekter til fellesskapet.

Regjeringen vil:

- Kutte norske utslipp med 55 prosent mot 2030 sammenlignet med 1990, som et delmål på veien mot netto nullutslipp i 2050. Utslippsmålet gjelder hele økonomien, inklusive kvotepliktig sektor.
- Bruke skogen aktivt som en sentral del av klimapolitikken og utarbeide et nasjonalt mål og strategi for å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur.
- Utvikle effektive ordninger for omlegging av næringstransporten, for eksempel en ny fondsløsning.
- Innføre konkrete mål for utslippskutt for hver enkeltsektor og -næring i Norge. Målene skal utvikles i samarbeid med berørte næringer. Det skal etableres et system for jevnlig og forpliktende oppfølging av tiltak og måloppnåelse.
- Raskt utarbeide en ny klimaplan for hele økonomien, som kutter utslipp i tråd med Norges klimamål, for både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor.

- Videreføre Norges klimasamarbeid med EU og videreutvikle samarbeidet til å inkludere et strategisk industripartnerskap som styrker norske muligheter til å skape arbeidsplasser i hele Norge.
- Videreføre Norges deltakelse i det europeiske kvotemarkedet, som et av flere virkemiddel for å oppnå vårt overordnede mål for utslippskutt i Norge.
- Gradvis øke CO2-avgiften på sokkelen.
- Videreføre og styrke CO2-kompensasjonsordningen, eller tilsvarende ordninger så lenge det er behov, for å sikre industriens konkurranseevne og hindre karbonlekkasje.
- Vekte klima- og miljøhensyn med minimum 30 pst i offentlige anskaffelser og høyere der det er relevant.
- Invitere partene i arbeidslivet og næringer til forpliktende klimasamarbeid for utslippskutt. Det skal opprettes et nasjonalt råd for rettferdig omstilling der arbeidslivets parter har en sentral rolle.
- Utvikle bruk av lav- og nullutslippsteknologi som setter fart på den grønne omstillingen i næringslivet gjennom gjensidig forpliktende avtaler, også kalt klimapartnerskap
- Oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste nye verktøyet vil være etablering av Bionova, en finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket.
- Ikke innføre avgift på klimagassutslipp som følger av biologiske prosesser.

Sirkulærøkonomi

Langsiktig og bærekraftig forvaltning av ressurser er et grunnprinsipp i regjeringens politikk. Vi må gå fra en lineærøkonomi med bruk-og-kast til en sirkulærøkonomi basert på tanken om at minst mulig ressurser skal gå til spille og måtte håndteres som avfall. Regjeringen vil satse på industri og jobber i Norge knyttet til resirkulering av materialer og legge bedre til rette for at norsk eksportindustri kan fremstille resirkulerbare og resirkulerte produkter. Det bidrar til å redusere presset på naturressurser.

Veksten i avfall må stoppes og det må legges til rette for mer gjenvinningsindustri i Norge. Målet er økt ressursproduktivitet der man bruker innsatsfaktorene i produksjonen mer effektivt samtidig som utslippene blir lavere.

Regjeringen vil:

- Legge frem en gjenbruksstrategi for offentlig virksomhet samt gjennomgå og endre statens avhendingsinstruks slik at gjenbruk av statens eiendom og eiendeler blir enklere.
- Lage en ny og forbedret handlingsplan for sirkulærøkonomi med konkrete og målrettede tiltak for å redusere avfall - og for å sikre økt gjenvinningsindustri og handel basert på resirkulerte ressurser i Norge.
- Jobbe for at avfall håndteres og gjenvinnes lokalt eller regionalt heller enn å bli transportert over større avstander, og oppdatere forurensningsloven for å sørge for mer effektiv avfallshåndtering, slik at avfallet sorteres, videreforedles og brukes på nytt som råstoff.
- Sørge for at staten inngår avtaler med næringslivet for å øke gjenbruk av materialer.
- Stille krav om at nye bygg og anlegg bygges med klimavennlige materialer og designes for lavt energibruk og gjenbruk, samt legge opp til at byggeplasser blir fossilfrie.
- Jobbe for at forbrukere og innkjøpere får informasjon om hvor mye ressurser som er brukt for å lage et produkt, hvor store utslipp det står for, eventuelle skadelige miljøgifter og hvordan

arbeidsforholdene er for de som lager dem. Det skal legges til rette for at produkter kan merkes med informasjon om hvordan de kan repareres, gjenbrukes og resirkuleres.
- Vurdere avgift på fossil plast, krav til sporing av plast og gjenvinning av halvparten av plastemballasjen i Norge.
- Utrede et mulig regime for avgifter på bruk av førstegangs bruk av ikke-fornybare naturressurser og innføre en ordning med økt produsentansvar for produktets levetid.
- Arbeide for at alle batterier som skal brukes i Norge, skal kunne resirkuleres.
- Legge til rette for CO2-fangst og -lagring på alle større forbrenningsanlegg på sikt, og utnytting av CO2 i industriell produksjon gjennom CCUS.

Klimatilpasning

Varmere klima fører med seg et uforutsigbart værmønster der flom og skred, skogbranner, jorderosjon, steinsprang og tørke vil forekomme oftere. Samfunnssikkerheten utfordres og tilgangen på livsviktige naturressurser trues. Behovet for klimaforebygging- og klimatilpasning er stort og økende. Regjeringen vil styrke klimaberedskapen.

Regjeringen vil:

- Planmessig styrke arbeidet for å forebygge mot fremtidige ekstremhendelser, og øke NVE og kommunenes mulighet til å forsere dette arbeidet.
- Bidra med løsninger til kommunenes arbeid med å tette etterslepet på rehabilitering og bygging av vann- og avløpsløsninger. Regjeringen vil fremme forslag om en sektorlov for vann.
- Øke fokuset i arealplanleggingen på naturområder som binder jordsmonnet, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og som er viktig for overvannshåndtering og flomdemping.
- Styrke ordningen med «klimasats» for kommuner og fylkeskommuner.
- Styrke øving på krisehåndtering ved klimarelaterte katastrofer.
- Sikre tydelige ansvarsforhold i krisehåndtering knyttet til klimarelaterte risiko.
- Legge til rette for at alle planer samordnes og er en del av de lokale beredskapsplanene.

Forvalte naturen for fremtidens velferd

Naturen er selve grunnlaget for velferden vår, og bærekraftig bruk av naturressursene er avgjørende for verdiskaping, arbeidsplasser og bosetting over hele landet. Regjeringen vil ta et krafttak for naturen gjennom å bruke og styrke naturens egen evne til å fange og lagre klimagasser. Norge skal være en aktiv pådriver i arbeidet for å sikre en best mulig naturavtale under FN-toppmøtet i Kunming, Kina, som balanserer bruk og vern av natur.

Langsiktig og bærekraftig forvaltning av naturressursene er grunnprinsippet i regjeringens miljøpolitikk. Regjeringen vil sikre biologisk mangfold og sårbare økosystemer gjennom en kombinasjon av et godt nasjonalt regelverk og god og langsiktig lokal forvaltning. Gode forvaltertradisjoner gir ofte et bedre og mer langsiktig vern enn bare det formaliserte vernet. Mye av det biologiske mangfoldet i Norge er avhengig av menneskelig bruk, blant annet av beiteområder og slåttemark.

Regjeringen mener vern av naturtyper og dyre- eller plantearter er nødvendig i enkelte tilfeller. Vern er et middel for å bevare natur, ikke et mål i seg selv. Vern av sjeldne arter og naturtyper må være kunnskapsbasert og skje etter naturvitenskaplige kriterier. Regjeringen vil videreutvikle og styrke

dagens modell med regional og lokal forvaltning. I områder hvor vern er aktuelt, må verneprosessene foregå slik at lokaldemokratiet og grunneierne får økt innflytelse. Skog som vernes på privateid grunn skal være frivillig vern. Jordvernet skal styrkes.

Tap av sårbar natur skal forebygges og repareres, og vern av representativ norsk natur skal sikres. Dette skal skje etter naturvitenskapelige kriterier. Vern skal konsekvensutredes før vedtak om vern, og forskrifter skal fastsettes samtidig eller umiddelbart etter vernevedtaket.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en utredning av naturrisiko for norsk økonomi etter modell fra Klimarisikoutvalget og etablere en meny av ulike tiltak som bidrar til å opprettholde et mangfold av økosystemer i god økologisk tilstand.
- Utvikle gode metoder for hvordan man fører naturregneskap, der ulike naturtyper vektes i tråd med deres naturverdi.
- Satse på naturbaserte løsninger på klimakrisen, blant annet øke karbonlagringen i for eksempel matjord, tareskog og skog.
- Styrke det frivillige skogvernet, gjennom en mer treffsikker ordning for frivillig vern og økt drift av den produktive skogen.
- Intensivere arbeidet med å redde truede norske arter og naturtyper og ta vare på bier og andre pollinerende insekter i Norge.
- Følge raskt opp handlingsplanen for Oslofjorden med tiltak som reduserer avrenning fra kommuner og landbruket, innføre forbud mot tømming av septik fra fritidsbåter i hele fjorden, og sikre en bærekraftig forvaltning av fiskeriressursene i Oslofjorden og Skagerrak.
- Styrke hensynet til natur og miljø i vassdragsrevisjonene, blant annet gjennom krav til minstevannføring og sørge for at restaurering av natur og artsmangfold langs vassdrag sikres.

Rovdyr

Det skal føres en mer restriktiv rovdyrpolitikk. Regjeringens rovdyrpolitikk bygger på rovviltforlikene, den todelte målsettingen og Bernkonvensjonen. Regjeringen bygger på den lokale forvaltningsmodellen som ble nedfelt i rovviltforliket, og vil styrke de regionale rovviltnemndenes rolle. Det skal legges avgjørende vekt på nemndenes avgjørelser.

Regjeringen vil:

- Sikre at bestandsmålene faktisk følges opp. Når en bestand ligger over bestandsmålet, skal den forvaltes i tråd med det bestandsmålet som til enhver tid er vedtatt av Stortinget.
- Innrette praktiseringen av rovviltforliket slik at kvoter på lisensfelling tas ut i samsvar med vedtak, og at beiteprioriterte områder blir respektert ved at skadegjørere blir felt uten ugrunnet opphold. Det skal ikke etableres forvaltningsmessige ordninger som ikke har hjemmel i lov eller politiske vedtak.
- Effektivisere lisensjakt på jerv med mer moderne jaktmetoder.
- Utrede en reduksjon av gjeldende bestandsmål for ulv og bjørn, med mål om å redusere belastningen for beitenæringene og lokalsamfunn.
- Fjerne intervallmål. Bestandsmål skal defineres som både minimums- og maksimumsmål. Ved skade skal det gis raske og effektive fellingstillatelser med lengre varighet utenfor rovdyrsoner.
- Gjennomføre en bedre og sikrere telling av de ulike rovdyrbestandene.

Kommunal- og distriktspolitikk: Tjenester nær folk

Regjeringen vil gjennom en helhetlig politikk overfor kommunesektoren sikre at oppgaver løses på lavest mulig hensiktsmessige forvaltningsnivå. Alle innbyggere, uansett bosted, skal ha et godt tjenestetilbud i sitt nærmiljø. Regjeringen vil legge til rette for at folk kan bo der de vil, gjennom å sikre gode grunnleggende tjenester i hele landet. Kommunene må sikres ressurser og handlefrihet til å løse velferdsoppgaver. Kommunesektoren spiller også en viktig rolle for å nå våre ambisiøse klimamål.

Et levende lokaldemokrati er grunnsteinen i folkestyret og en forutsetning for tillit og legitimitet til det nasjonale folkestyret. Det er store forskjeller mellom kommunene når det gjelder hvilke utfordringer de står overfor, og det er kommunene selv som er best i stand til å vurdere hva som trengs mest i deres kommune. Det kommunale selvstyret gir rom for skreddersydde løsninger for hvert enkelt lokalsamfunn. Derfor skal kommunesektoren i all hovedsak være rammefinansiert og hovedsakelig gis frie midler. Øremerkede tilskudd skal som hovedregel være forbeholdt viktige nasjonale prioriteringsområder i en oppstartsfase, eller finansiering av oppgaver som få kommuner har ansvar for.

Det lokale demokratiet må utvikles gjennom desentralisering av oppgaver til kommuner og fylkeskommuner. Regjeringen vil vurdere å overføre statsforvalternes oppgaver som ikke omhandler tilsyn, kontroll eller klage, til fylkeskommunene. Jordvern skal være unntatt.

Kommunenes inntektssystem skal brukes til å utjevne de økonomiske forskjellene mellom kommunene, og inntektssystemet til kommunene skal sikre at forholdet mellom inntekter og faktiske oppgaver samsvarer bedre.

Fylkeskommunen har ansvar for mange viktige tjenester for folk og lokalsamfunn, som blant annet videregående skoler, fylkesveier, kultur, kollektivtransport, tannhelse, skoleskyss og transport av funksjonshemmede. I tillegg har fylket ansvar for utviklingen i regionen gjennom blant annet overordnet planarbeid, næringsutvikling og miljøoppgaver. Et velfungerende folkestyre på regionalt nivå er viktig, og regjeringen ønsker å styrke fylkeskommunen som samfunnsutvikler.

Regjeringen vil:

- Sørge for at det kommunale inntektssystemet sikrer et likeverdig tjenestetilbud i hele landet.
- Legge til rette for et økt kommunalt selvstyre med større grad av innovasjon.
- Videreutvikle kommunenes verktøykasse i natur og klimaarbeidet.
- Styrke kommunenes frie inntekter.
- Gjennomgå og forbedre Toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester for å sikre en bærekraftig utvikling av ordningen.
- Innføre et nytt kriterium i inntektssystemet for kommunene med et grunntilskudd på 500 000 kroner per grunnskole.
- Gjennomføre en helhetlig gjennomgang av kommunenes og fylkenes inntektssystem.
- Sikre at lokalsamfunn som stiller sine naturressurser til disposisjon for utbygging, får mer igjen for det og sikres en rettmessig del av verdiskapingen, herunder gjennom endret skattlegging av vindkraft.
- Beholde eiendomsskatten som en kommunal skatt og at maksimumssatsen for bolig, fritidseiendom, og næringseiendom videreføres på dagens nivå. Eventuelle endringer i eiendomsskatten må utredes i samarbeid med kommunene.

- Kompensere kommunene for inntektstapet knyttet til kuttet i eiendomsskatten på verk og bruk (maskinskatten).

Fylkes- og kommunestruktur

Det skal være tre folkevalgte nivåer i Norge. Eventuelle sammenslåinger skal være basert på frivillighet og eventuelle folkeavstemminger skal være rådgivende for nye fylkeskommuner og kommuner.

Den innsendte søknaden fra Troms og Finnmark om oppløsning skal innvilges, og det skal i løpet av 2021 settes i gang en prosess for å gjenopprette Akershus, Buskerud og Østfold basert på en søknad fra fylkestinget i Viken.

Regjeringen vil:

- Videreføre tre direkte folkevalgte forvaltningsnivåer.
- Oppløse tvangssammenslåtte fylkeskommuner som sender søknad etter vedtak i fylkestinget innen 1. juli 2022.
- Oppløse tvangssammenslåtte kommuner som sender søknad etter vedtak i kommunestyret innen 1. juli 2022.
- Fjerne delene i inntektssystemet som straffer kommuner som ikke slår seg sammen.
- Sette ned et ekspertutvalg som skal gå gjennom fylkeskommunenes inntektssystem, når fylkesstruktur er avklart.

En bedre distriktspolitikk

Distriktspolitikken må forsterkes og fornyes. Regjeringen vil føre en politikk for sterkere fellesskap, vekst og utvikling i hele landet der by og land går hand i hand. Vi vil sette i gang nye tiltak for å skape optimisme og fremtidstro i hele Norge. I regjeringens distriktspolitikk er arbeid og velferd det aller viktigste. Hvis folk skal bo i og flytte til distriktene, må viktige tjenester som barnehage, skole og helsetilbud være i nærheten. Alle innbyggere skal ha tilgang til bredbånd og god kritisk infrastruktur som vei og ferge.

For å utnytte mulighetene i nord må befolkningsnedgang snus til befolkningsvekst. De personrettede tiltakene i tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms må evalueres, og et program for utprøving av nye tiltak i distriktspolitikken blir særlig viktig for denne landsdelen.

Regjeringen vil legge frem en melding for Stortinget om distriktspolitikk, der anbefalinger gitt av Norman- og Brandtzæg-utvalgene blir fulgt opp. Regjeringen vil også gjennomgå dagens distriktspolitiske virkemiddelapparat for å sikre at det fungerer best mulig. Et hovedvirkemiddel i distriktspolitikken er den differensierte arbeidsgiveravgiften, og vi vil videreføre og jobbe for å utvide ordningen.

Regjeringen vil innføre en pilotordning med bygdevekstavtaler. Dette skal være et nytt distriktspolitisk virkemiddel for utvikling, vekst og langsiktige rammer som styrker næringsliv og bosetting i Distrikts-Norge. Dette skal være langsiktige avtaler mellom staten og distriktskommuner med særlig behov for støtte til næringsutvikling. Piloten skal bestå av én til to avtaler per fylke.

Regjeringen vil også utvikle regionvekstavtaler mellom staten, kommuner og fylker, som skal sikre utvikling og vekst i hele landet og langsiktige rammer for næringsliv, transport, bosetting, utdanning og velferd.

Det skal innføres en regel om distriktspolitiske konsekvensanalyser av alle reformer, og kravene om å vurdere distriktspolitiske hensyn skal være gjennomgående i offentlig forvaltning.

Regjeringen vil:

- Gjennomgå og styrke virkemiddelapparatet og fylkeskommunenes rolle i distrikts- og regionalpolitikken.
- Videreføre og utvikle den differensierte arbeidsgiveravgiften.
- Evaluere og øke kunnskapen om personrettede tiltak i distriktspolitikken.
- Etablere et program for utprøving av nye tiltak i distriktspolitikken, med sikte på arbeid, velferd og utvikling. Dette kan for eksempel være personrettede tiltak.
- Styrke utdanningstilbud og etter- og videreutdanning i distriktene.
- Legge til rette for at statlige ansatte kan jobbe desentralisert gjennom å innføre nærhetsprinsipper for statlig styring:
    - Statlige virksomheter skal organiseres slik at kompetansen ligger så nært innbyggerne som mulig.
    - Nye statlige arbeidsplasser skal legges utenfor Oslo, med mindre helt åpenbare grunner tilsier noe annet. Veksten innenfor eksisterende statlige arbeidsplasser skal fordeles mer rettferdig mellom by og land.
    - Det skal bygges sterke kompetansemiljøer i hele landet gjennom en jevnere fordeling av offentlige arbeidsplasser.
    - Ingen vedtak om nedleggelser av statlige tjenestesteder skal gjøres i neste stortingsperiode med mindre det er avgjørende for å ivareta viktige nasjonale interesser.
- Iverksette arbeidet med bygdevekstavtaler på utvalgte steder i landet.
- Utvikle regionvekstavtaler mellom staten, kommuner og regioner, som skal sikre utvikling og vekst i hele landet og langsiktige rammer for næringsliv, transport, bosetting, utdanning og velferd.
- Igangsette et pilotarbeid i form av nærtjenestesentre, for økt tilgang til statlige tjenester, eksempelvis utstedelse av pass og førerkort, og kort vei til tjenester som juridisk rådgivning gjennom etablering av lokale servicetorg.
- Gjøre tilgangen til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje med strøm, og sikre at alle husstander der det bor fastboende skal ha tilgang til høyhastighetsbredbånd innen 2025.

Bypolitikk

Gapet i levekår mellom fattige byområder og resten av landet øker. Regjeringen vil ta tak i utfordringer knyttet til levekår, sosial mobilitet og barnefattigdom i byene. Gode fellesskapstjenester som er tilgjengelig for alle skal redusere forskjeller og forebygge ensomhet.

Flere myke trafikanter i byene bidrar til renere luft og lavere utslipp, og regjeringen vil gjøre det enklere for fotgjengere og syklister. Både unge og gamle må ha tilgang på grøntområder og arenaer for fysisk aktivitet.

Vi vil ivareta byenes rolle som regionale motorer, og løfte frem de mellomstore byenes rolle i utviklingen av Norge.

Regjeringen vil:

- Utvikle storbyområdene med boliger og arbeidsplasser slik at økningen i persontransporten kan gjennomføres til fots, på sykkel eller med kollektivtrafikk.
- Knytte infrastruktur til boligbygging og øke boligbygging rundt kollektivknutepunktene i storbyene.
- Sikre grøntområder og bidra til bedre overvannshåndtering.
- Forsterke og utvide områdesatsingene i de store byene.
- Utjevne forskjeller i levekår, sikre sosial mobilitet og forebygge barnefattigdom.
- Tilby kommunene å øke det statlige bidraget til 70 prosent i prosjektene som i dag finansieres 66/34 av utbyggingskostnadene i store kollektivprosjekter i og rundt de store byene.

Boligpolitikk

Regjeringen har fire satsinger for en aktiv boligpolitikk. Vi vil at flere skal få mulighet til å eie egen bolig, utvikle gode bomiljø, legge til rette for å bygge flere boliger og ha en klimavennlig byggenæring. Klimakravene til byggenæringen må skjerpes samtidig som byggekostnadene holdes så lave som mulig.

Vi vil gi Husbanken en større rolle enn i dag og et bredere samfunnsoppdrag for at alle skal bo godt og trygt. Husbanken skal hjelpe flere med å skaffe seg og beholde eget bosted, og regjeringen skal også jobbe for å sikre rettigheter og boforhold for leietakere. Regjeringen vil legge frem en stortingsmelding om en helhetlig boligpolitikk, der kommunene vil få en styrket rolle i arbeidet med å utjevne sosiale og geografiske forskjeller i boligmarkedet.

Regjeringen vil styrke Husbankens distriktsrettede arbeid og fornye Husbankens prosjekt om boligetablering i distriktene for å stimulere til ulike typer boliger i kommuner med usikkert boligmarked. Det er et mål å få fart på boligbyggingen i distriktene.

Regjeringen vil:

- Utvide Husbankens samfunnsoppdrag, målgrupper og lånerammer.
- Gi kommunene sterkere verktøy for å hjelpe folk inn i boligmarkedet.
- Utrede en statlig rentekompensasjonsordning for kommunale tomtekjøp.
- Legge til rette for at kommunene i samarbeid med aktører som boligbyggelagene kan bygge boliger til folk med begrenset egenkapital.
- Fryse BSU-ordningen (boligsparing for ungdom) på 27 500 kroner i året og 300 000 kroner totalt og begrense ordningen til å gjelde førstegangs boligkjøp.
- Koordinere offentlige innsigelser i byggeprosesser bedre.
- Opprette en ny tilskuddsordning for boligetablering i distriktene.
- Bruke offentlig innkjøp til å stille høye miljøkrav.
- Stimulere til mer energieffektivisering, gjenvinning og ombruk av byggematerialer i byggeprosesser.
- Gjøre nødvendige grep slik at norsk tre som byggemateriale blir prioritert i alle offentlige byggeprosjekter der det er mulig, både ved nybygg og renovering.
- Etablere et utviklingsprogram for trebygg og klimavennlig fornying av bygg.
- Ta initiativ til et eldreboligprogram.
- Vurdere Husleieloven som forbrukerlov og sikre leietakere mer stabile leieforhold.
- Styrke lovgivningen for å hindre uheldig seksjonering av leiligheter i sameie.

- Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 3000 bygde boliger i året.

Arealpolitikk og planlegging

Regjeringen vil legge til rette for bosetting og verdiskaping i hele landet. Vi vil føre en kunnskapsbasert arealpolitikk som bidrar til vekst og utvikling i både små og store lokalsamfunn. Det skal legges til rette for mer boligbygging i områder med liten befolkningstetthet, og kommunene skal få økt handlefrihet når det gjelder hvor i kommunene nye boliger skal kunne bygges. Samtidig skal allemannsretten sikres, og det skal være en streng politikk i pressområdene i strandsonen.

Statlige føringer i areal- og transportpolitikken må evalueres og gjennomgås for å sikre tilpasning til lokale forutsetninger. Muligheten til å utvikle både små og store lokalsamfunn og bo- og livskvalitet må ligge til grunn for prinsipper for fortetting og lokalisering.

Kommunen har et stor ansvar for bærekraftig planlegging som ivaretar sosiale, miljømessige og økonomiske behov for innbyggere, natur og næringsliv. Det lokale selvstyret er viktig, og statlige og regionale myndigheter skal vektlegge lokaldemokratiet når det vurderes om det skal fremmes innsigelse eller innvending. Statlige innsigelser må bli færre og samordnes bedre. Likebehandling og forutsigbarhet er viktig for næringslivet og lokale myndigheter.

Regjeringen vil:

- Ha en mer differensiert forvaltning av strandsonen, med økt handlefrihet og større muligheter for næringsutvikling og bosetting i spredtbygde strøk langs kysten i strandsonens sone 3.
- Sørge for at skog som vernes på privateid grunn, skal være frivillig vern.
- Styrke jordvernet.
- Påse at de statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging praktiseres slik at de er tilpasset regionale og lokale forhold.
- Evaluere de statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, og sikre at det legges til rette for vekst og utvikling i områder med svak eller negativ befolkningsutvikling. Planretningslinjene skal ikke bidra til raskere nedbygging av dyrket mark. Alle kommuner skal ha mulighet til å utvikle små og store lokalsamfunn.
- Forenkle plan- og bygningsloven slik at planprosessene går raskere og vurdere å redusere antall søknadspliktige byggetiltak.
- Sikre at geologisk informasjon og kompetanse blir utnyttet bedre i arealplanleggingen.
- Ivareta hensynet til natur og klima i plan- og bygningsloven.
- Påse at statsforvalteren samordner innsigelser godt nok, på en måte som sikrer åpenhet, forutsigbarhet og effektive prosesser.

Offentlig sektor

Regjeringen ønsker en sterk og effektiv offentlig sektor som gir innbyggerne gode tjenester, valgfrihet og medbestemmelse. Grunnleggende velferdstjenester skal ikke kommersialiseres, og en ny regjering skal kraftig redusere omfanget av kommersielle aktører i velferden. Et strengt regelverk skal sørge for at drift av offentlig finansierte velferdstjenester ikke er attraktivt for kommersielle konserner, og sikre bedre demokratisk styring og kontroll.

Regjeringens mål i fornyelsen av offentlig sektor er å oppnå mer velferd og mindre administrasjon, mer lokal frihet og mindre detaljstyring. Alle skal ha tilgang til tilpassede velferdstjenester av god kvalitet gjennom det offentlige.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre et taktskifte i digitaliseringen av offentlig sektor.
- Kutte i konsulentbruk i staten ved å utvikle egen kompetanse.
- Kraftig redusere statlige virksomheters kjøp av tjenester fra kommunikasjonsbransjen. Utover informasjons- og holdningskampanjer skal slike tjenester som hovedregel ikke benyttes.
- Fjerne ordningen med ABE-kutt og erstatte den med målrettede prosesser og effektivitetsmål.
- Sikre at statlige og kommunale anbud er utformet slik at lokale og regionale leverandører kan delta i konkurransen om hele eller deler av oppdraget.
- Øke kunnskapen om funksjonshemmedes rettigheter blant ansatte i staten og kommunene.
- Jobbe for at offentlige virksomheter går foran og arbeider aktivt for rekruttering av ansatte med flerkulturell bakgrunn.
- Teste ut en ordning med frie innovasjonsmidler for fornyelse i offentlig sektor.

Tillitsreform

En av regjeringens viktigste prosjekter er en tillitsreform i offentlig sektor. Reformen handler om å gi de ansatte tid og tillit til å gi brukerne bedre tjenester, og den skal utformes i tett samspill med brukerorganisasjoner, tillitsvalgte og ledelsen i alle store offentlige virksomheter. Målene i offentlig sektor skal være få, tydelige og relevante.

Tillitsreformen i offentlig sektor skal gi tilliten, tiden og makten tilbake til de som utgjør førstelinja og ryggraden i velferdsstaten, som for eksempel lærerne, sykepleierne, politibetjentene og fastlegene. Tillitsreformen innebærer at regjeringen ikke vil sette i gang sentraliserende reformer som skaper store enheter med lange ansvarskjeder fra beslutningstaker til de som står i klasserommet eller på sykehjemmet for å utføre jobben. Samtidig vil regjeringen gi større frihet til kommunale og regionale myndigheter, som er de viktigste tjenesteyterne.

Regjeringen vil:

- Legge frem en strategi for offentlig sektor som tar brukerorganisasjonene, de tillitsvalgte og ledelsen i alle store offentlige virksomheter med på en forpliktende prosess for hvordan tillitsreformen skal utformes på det enkelte område med følgende formål:
    - Redusere bruken av markedsmekanismer i alle deler av velferdsstaten.
    - Styrke trepartssamarbeidet og rettighetene ansatte har til å bli involvert i alle viktige prosesser, både i staten og i kommunene.
    - Sørge for at store IKT-prosjekter i offentlig sektor styres på en ny og bedre måte basert på tett involvering av brukere og ansatte, og ved å bygge opp kompetanse i egen organisasjon fremfor å kjøpe konsulenttjenester.
    - Sikre at offentlige ledere har opplæring i den norske arbeidslivsmodellen og trepartssamarbeidet.

Det offentlige som arbeidsgiver

De ansatte er vår viktigste ressurs for å gjøre offentlig sektor enda bedre. Gjennom skolering, tillit og inkluderende rammebetingelser vil vi invitere alle offentlig ansatte med i dette arbeidet. Endringer skal skje i kontakt og samarbeid med de ansatte og deres organisasjoner.

Regjeringen vil:

- Begrense midlertidighet og bruk av deltid i offentlig sektor.
- Sikre betingelsene for at god tillitsstyring er til stede, blant annet gjennom stedlig ledelse.
- Lage nye retningslinjer for lederlønninger og andre typer godtgjøring for ledere i staten, som bidrar til reduserte lønnsforskjeller.
- Sikre at lederlønnsutviklingen i offentlig sektor ikke overskrider det som er gjennomsnittlig lønnsutvikling i samfunnet.

Urfolk og minoriteter

Staten Norge er etablert på territoriet til to folk: nordmenn og samer. Norge skal være et foregangsland når det gjelder urfolks rettigheter. Vi vil sikre gode rammevilkår for samiske språk, kultur, næringsliv og samfunnsliv. Norsk og samisk språk og de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romanes og romani som Norge har ansvar for, utgjør rammen for kulturuttrykk i det norske samfunnet.

Et sterkt folkevalgt organ i Sametinget er viktig for den demokratiske posisjonen til urfolk nasjonalt og for å løfte spørsmål som berører urfolk, i internasjonale fora . Sametinget må tilføres tilstrekkelige ressurser for å ivareta denne rollen. Kommunene har en avgjørende rolle i å utvikle de samiske samfunnene.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre et krafttak for samiske språk og et nasjonalt samisk kulturløft.
- Bidra til å utdanne flere samisktalende lærere, førskolelærere og helsearbeidere og sikre nok samiske læremidler av tilfredsstillende kvalitet.
- Øke antallet samiske barnehageplasser.
- Jobbe for å styrke barnehustilbud for samiske barn.
- Føre en aktiv språkpolitikk som gjør at norsk eller samisk forblir det foretrukne språket i alle deler av norsk samfunnsliv.
- Sikre at arbeidet med kvensk språk og kultur har gode rammevilkår.
- Forbedre etablerte refusjonsordninger og etablere nye ordninger til kommunene for å styrke samisk språkopplæring og øke antall språkbærere.
- Sikre at de eksisterende rettighetene til fiske i sjøsamiske områder er reelle.

Teknologi, åpenhet og offentlighet

Regjeringen vil beskytte innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning og stille strengere krav til private selskapers deling av data. Økt digitalisering gir store personvernutfordringer, og den teknologiske utviklingen kan utfordre viktige personvernhensyn. God tilgang på informasjon er en forutsetning for ytringsfrihet. Lovverket skal bidra til økt samfunnssikkerhet, innenfor rammene av menneskerettighetene og rettsstatsprinsipper.

Regjeringen vil:

- Sette ned et utvalg for å sikre demokratisk kontroll over digitaliseringen av samfunnet og at norske data gir verdiskaping i Norge.
- Føre en politikk for mer åpenhet og samarbeid for å sikre personvernet, datadeling og rettferdig konkurranse.

- Bidra til økt kunnskap om kritisk medieforståelse, kildekritikk og personvern i befolkningen.
- Utarbeide en nasjonal strategi og retningslinjer for personvern og digitalt privatliv.
- Sikre at offentlighetsloven og prinsippet om meroffentlighet praktiseres i alle offentlige virksomheter.
- Sikre at den økende bruken av personopplysninger i både offentlig og privat sektor skjer innenfor rammen av det europeiske personvernregelverket (GDPR).
- Utvikle en nasjonal tiltaksplan for cybersikkerhet i næringslivet.
- Videreføre forsøk med regulatorisk sandkasse.

Transport: Grønne veivalg som binder hele landet sammen

Infrastruktur som vei, jernbane, havner, ferger, flyplasser, bredbånd og mobilnett binder Norge sammen og er helt avgjørende for bosetting og arbeidsplasser i hele landet. Økt fremkommelighet og bedre sikkerhet skal ligge til grunn for vår samferdselspolitikk, slik at folk og varer kommer raskt og trygt frem. Ansattes lønns- og arbeidsvilkår må ivaretas. Det offentlige må sørge for god infrastruktur som skaper levende lokalmiljøer og legger grunnlaget for lønnsomme arbeidsplasser i hele Norge. Fremtidens transportsektor må være klimavennlig, og klimagassutslippene skal reduseres.

Regjeringen vil:

- Redusere klimagassutslippene fra transportsektoren, og bidra til at vi når våre internasjonale klimaforpliktelser.
- Intensivere arbeidet for å nå visjonen om null drepte og hardt skadde i trafikken.
- Bekjempe sosial dumping i transportsektoren.
- Sørge for at samferdselsinvesteringer styrker norske bedrifter med norske lønns- og arbeidsvilkår.

En effektiv transportpolitikk for hele landet.

Regjeringen vil øke bruken av klimavennlig teknologi i nærtransporten, satse videre på nullutslippsbiler og utvikling av klimavennlig infrastruktur, som ladestasjoner, i hele landet. I byområdene vil utbygging av infrastruktur for trikk, bane og buss være avgjørende for å gi et godt reisetilbud og følge opp klima- og miljømål. Regjeringen vil ha et godt utbygd kollektivnett i hele landet. Det skal være enkelt og rimelig både å reise til og fra jobb og skole og å reise raskt og klimasmart mellom landsdelene, de store byene og til utlandet.

Regjeringen vil:

- Tilby kommunene å øke det statlige bidraget til 70 prosent i prosjektene som i dag finansieres 66/34 av utbyggingskostnadene i store kollektivprosjekter i og rundt de store byene.
- Innrette avgiftssystemet slik at det er rettferdig og bidrar til kutt i utslipp av klimagasser, og utrede løsninger som kan erstatte bompenger i fremtiden.
- Ta initiativ til at det etableres landstrøm ved de største havnene.
- Stimulere til økt bruk av biodrivstoff og skjerpe kravene til innblanding av andregenerasjons biodrivstoff for alle relevante transportformer, blant annet gjennom lavere avgifter.
- Sette som mål at driften av landets flyplasser er fossilfri innen 2030, og legge til rette for at all innenriks flytrafikk blir utslippsfri.
- Stimulere til at det utvikles fossilfrie energibærere for jernbane, tungtransport og store skip.
- Utrede et nasjonalt ungdomskort for kollektivtrafikk.
- Legge til rette for at ekspressbusser skal spille en viktig rolle i kollektivtilbudet.
- Gjøre det attraktivt å velge lav- og nullutslippskjøretøy med mål om at 100 prosent av nye personbiler er fossilfrie innen utgangen av 2025. Bidra til at nullutslippskjøretøy opprettholder sin konkurransefordel mot bensin- og dieselkjøretøy
- Sørge for utbygging av et nødvendig antall ladestasjoner for elbil i hele landet. Regjeringen skal som minimum sikre en hurtigladestasjon i kommuner som ikke har dette i dag innen 2023. Vi vil utarbeide en nasjonal ladestrategi hvor Statens Vegvesen får en rolle i å planlegge et sammenhengende ladeinfrastrukturnett og identifisere strekninger som trenger statlig drahjelp for å bygge ut ladenettet

- Sikre betydelig økt utbygging av infrastruktur for klimavennlig tungtransport og skip innen 2025, med lade- og fylleinfrastruktur for fornybart drivstoff langs kysten. Vi vil stimulere til at klimavennlige energibærere som hydrogen, og ammoniakk og biodrivstoff utvikles for tungtransport og store skip.
- Legge til rette for at det velges fossilfrie kjøretøy i offentlige kjøp av personbiler og mindre varebiler.
- Stille krav om at all bynær busstrafikk skal gå på fossilfrie løsninger.
- Utvikle nye og forbedrede modeller for kollektivtilbud i områder med spredt bosetting.
- Bruke innkjøpsmakten i stat og kommune til å utvikle og ta i bruk ny teknologi for klimavennlig maritim transport og lufttransport.
- Etablere en storstilt satsing på norsk bioenergi og avansert biodrivstoff i transportsektoren, og legge frem en plan for en helhetlig og industriell verdikjede for bruk av norske bioressurser. Planen skal vise hvor mye som kan høstes på bærekraftig vis, uten at det svekker naturens opptak og lagring av CO2, samt hvor bruken av knappe bioressurser skal prioriteres for å sikre effektive utslippskutt. Økt bruk av biodrivstoff skal utelukke biodrivstoff med høy avskogingsrisiko.

Vei

Det meste av trafikken vil også i fremtiden gå på veinettet. Regjeringen vil prioritere opprusting av de gjennomgående stamveiene nord–sør og øst–vest høyt. Vi vil i tillegg redusere flaskehalser på riks-, fylkes- og kommuneveier.

Bedre veier gir økt nytte for samfunnet i form av reduserte kostnader for veibrukerne som følge av bedre fremkommelighet. Regjeringen mener at utbygging av infrastruktur må gjennomføres på en måte som gir mest mulig igjen for pengene, og at store offentlige satsinger på infrastruktur skal bidra til lokale og regionale arbeidsplasser. Regjeringen mener at veiutbygging må underlegges politisk styring og offentlig eierskap.

Regjeringen vil:

- Fortsette arbeidet med en nullvisjon med mål om at det ikke skal forekomme ulykker med drepte og hardt skadde i veitrafikken.
- Utrede hvordan utbygging, drift og vedlikehold av veier skal organiseres. med bakgrunn i at stadig flere utbyggere og veieiere gir fare for økte kostnader, mer fragmenterte fagmiljøer og mindre sammenhengende utbygging.
- Utarbeide en helhetlig og forpliktende plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet på fylkesveier i samarbeid med fylkeskommunene.
- Utarbeide en helhetlig og forpliktende plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet på riksveiene.
- Halvere prisene på riksveisferger og fylkesveisferger i løpet av fireårsperioden. Vi vil sammen med fylkeskommunene ta initiativ til at det utarbeides et felles takstregulativ for riksveiferger og fylkesveiferger, og ha som mål at prisene på fergesambandene for de reisende totalt sett halveres fra nivået 01.01.2021, og der staten dekker kostnadene for prishalveringen.
- Innføre en ordning med gratis ferge for øyer og andre samfunn uten veiforbindelse til fastlandet og gjøre alle fergesamband med under 100 000 passasjerer årlig gratis.

- Ta initiativ til at det sammen med fylkeskommunene utarbeides en nasjonal gjennomføringsplan for ras- og skredsikring av alle riksveier og fylkesveier med høy og middels skredfaktor.
- Gjennomgå metoden for verdsetting av samfunnsøkonomisk lønnsomhet for å bedre ivareta næringstransport/godstransport og veier med lav årsdøgntrafikk (ÅDT).
- Endre veinormalene for gang- og sykkelvei for å tilpasse bedre til lokal trafikk.
- Øke satsingen på nasjonale turistveier, sykkelruter og vandringsleder.
- Sikre interessene til veterankjøretøy ved utforming av kjøretøyteknisk regelverk og annen regulering av kjøretøyparken.

Jernbane

Regjeringen vil føre en offensiv jernbanepolitikk for fremtiden. Vi sier nei til konkurranseutsetting, oppsplitting og privatisering av jernbanen, og vil stanse den pågående anbudsutsettingen av jernbanestrekninger i Norge. Regjeringen vil gjennomgå selskapsstrukturen i jernbanen med sikte på en mer helhetlig og oversiktlig organisering. Jernbanens konkurransekraft på godstransport må styrkes.

Regjeringen vil:

- Bedre dagens miljøstøtteordning for godstransport på jernbane.
- Legge til rette for at jernbanen kan ta en større andel av både persontrafikk og godstrafikk.
- Gjennomgå dagens organisering av jernbanesektoren for å få en enklere organisering og tydeligere ansvarsfordeling mellom departement, direktorat og Bane NOR.
- Gjennomgå selskapsstrukturen i jerbanesektoren med en målsetting om færre selskap, for å sikre en enklere hverdag for de reisende, og slik at jernbanen kan øke sin konkurransekraft opp mot andre transportformer.
- Utarbeide tiltak sammen med godsnæringen for å nå målet om at en større andel av godsvolumet kan fraktes på jernbane.
- Stoppe videre konkurranseutsetting av persontrafikken på jernbanen.
- Stoppe den planlagte konkurranseutsettingen av oppgaver innen drift, vedlikehold og beredskap knyttet til jernbanens infrastruktur.
- Utarbeide en plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet på jernbanen og ferdigstille allerede vedtatte jernbaneutbygginger.
- Gjennomføre en konseptvalgutredning med mål om å realisere utbygging av Nord-Norgebanen. Konseptvalgutredningen skal ferdigstilles og behandles i forbindelse med neste rullering av Nasjonal transportplan.
- Bygge flere krysningsspor og dobbelsporparseller og utbedre flaskehalser for å få bedre hyppighet og regularitet på togtilbudet mellom landsdelene.
- Opprettholde ambisjonene om InterCity-utbyggingen på Østlandet som Stortinget vedtok i 2013. Frem til det er gjennomført må det jobbes med vesentlige tilbudsforbedringer på indre og ytre InterCity.
- Legge til rette for at museumsbaner og historisk togmateriell i større grad ivaretas.
- Legge til rette for hel- eller delelektrifisering, eller bruk av annen teknologi, for å redusere utslipp fra gjenværende dieselstrekninger på jernbanen.
- Forbedre nattog-tilbudet.

Kyst

Havnene er viktige for verdiskaping og bosetting langs kysten. Regjeringen vil ruste opp havner og farleder slik at vi kan få mer gods fra vei til sjø og sikre videre utvikling av fiskeriavhengige kystsamfunn. Regjeringen mener det er en viktig oppgave å sørge for et godt fergetilbud og sikre at overføringene til fylkeskommunal fergedrift samsvarer bedre med behovet til de reisende og næringslivet har. Nullvisjon for ulykker bør også gjelde på sjøen, og regjeringen vil prioritere det ulykkesforebyggende arbeidet for å hindre drukning.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en utredning sammen med godsnæringen og skipsfartsnæringen av tiltak for å nå målet om at en større andel av godsvolumet kan fraktes på sjøen.
- Styrke satsingen på tiltak innen kyst, havn og farleder.
- Gjøre fiskerhavnene til et statlig ansvar. For de fylkeskommunene som i dag har fått overført ansvar for fiskerihavnene skal tilbakeføringen av ansvaret til staten skje i dialog med de berørte fylkeskommunene.
- Ta initiativ til at legges frem en grønn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip.
- Sørge for at Kystruten daglig anløper de 34 anløpsstedene.
- Kompensere fylkeskommunene for merkostnader ved å velge lav- og nullutslippsteknologi ved anskaffelser av ferger og hurtigbåter.
- Redusere lokal forurensing gjennom å legge til rette for landstrøm for cruisebåter ved de mest trafikkerte havnene og på sikt innføre forbud mot tungolje.
- Stille krav om nullutslipp i nye anbud for ferger 2023 og krav om lav- og nullutslipp i nye anbud for hurtigbåter i 2025.

Luftfart

Norge er helt avhengig av det desentraliserte rutetilbudet for flytrafikk, noe Avinor-modellen er med på å sikre. Kortbanenettet er avgjørende for bosetting og verdiskaping i hele landet. Regjeringen vil legge til rette for et styrket flytilbud på kortbanenettet. Det er et mål å få ned utslippene fra luftfarten ved å stimulere til bruk av de mest miljøvennlige fly- og drivstofftypene. Det må komme ytterligere statlige virkemidler som driver frem en mer miljøvennlig luftfart, med biodrivstoff og ny teknologi. Regjeringen vil opprettholde eksisterende lufthavnstruktur og finansieringen av disse gjennom flyplassavgifter/kryss-subsidiering, og mener at Avinor som hovedregel skal drive lufthavnene.

Regjeringen vil:

- Videreføre og styrke Avinor-modellen for å drifte og videreutvikle flyplasser i hele landet.
- Prioritere arbeidet med å utarbeide en nasjonal luftfartsstrategi.
- Bekjempe sosial dumping i luftfarten og legge til rette for seriøse aktører i bransjen.
- Ta initiativ til at offentlige innkjøpere skal stille konkrete flysikkerhetskrav ved kjøp av innenlands helikoptertjenester.
- Opprettholde et godt, desentralisert nett med kortbaneflyplasser og sørge for at disse brukes i arbeidet med elektrifisering av luftfarten, blant annet gjennom et program for teknologiutvikling.
- Sørge for at drifts- og beredskapstjenester ved flyplassene utføres av egne ansatte og ikke konkurranseutsettes.

- Skrinlegge vestre alternativ for en tredje rullebane på Gardermoen, og dermed frigjøre viktig areal.
- Nedsette et uavhengig utvalg for å se på fremtidig kapasitet og behov ved Oslo lufthavn på Gardermoen. Inntil dette arbeidet er sluttført videreføres ikke planarbeid for en tredje rullebane. Utvalgets arbeid vil danne grunnlag for regjeringens konklusjon i spørsmålet om tredje rullebane.
- Ta initiativ til å erstatte dagens flypassasjeravgift med en avgift som har reell klimaeffekt og bedre geografisk profil, slik at distriktsarbeidsplasser og rutetilbud ikke rammes urimelig slik som nå.
- At staten skal ha ansvar for FOT-rutene (Forpliktelse til Offentlig Tjenesteyting).
- Sikre lavere priser og flere avganger på kortbanenettet. Målet er en halvering av prisene på FOT-rutene.
- Prioritere arbeidet med en luftfartstrategi der en legger til rette for å styrke norske aktører med norske lønns- og arbeidsvilkår, og der en samtidig får ned utslippene fra luftfarten.
- Sikre at ikke nasjonal skattlegging står i veien for å utvikle en levedyktig norsk luftfart som har konkurransekraft også i konkurransen med internasjonale selskap
- Sørge for at norske luftfartsavgifter vris over til avgifter på utslipp og i mindre grad har rene fiskale avgifter.

Drosje

Regjeringen vil sikre en drosjenæring med ordnede forhold, der kundene er trygge, og der sjåførene kan leve av jobben sin. Regjeringen vil ha trygg pasient – og skoletransport og godt drosjetilbud også i distriktene, og vil derfor stanse frislippet i drosjepolitikken.

Regjeringen vil:

- Stoppe frislippet i drosjenæringen.
- Gjennomgå sammen med drosjenæringen hvilken rolle drosjenæringen skal ha som en del av det nasjonale kollektivtilbudet.
- Fremme tiltak sammen med næringen og fagbevegelsen for å bekjempe sosial dumping og styrke de seriøse aktørene i drosjenæringen.
- Gjeninnføre ordningen med fylkeskommunal antallsregulering.
- Sørge for et godt drosjetilbud over hele landet.
- Videreføre kontroll- og innrapporteringssystemer med samme eller tilsvarende funksjonalitet som dagens taksameter for aktører i drosjenæringen.
- Sørge for tilknytningsplikt til drosjesentral og generell driveplikt.

Digital infrastruktur og ny teknologi

Digital infrastruktur blir avgjørende for å bygge landet videre i fremtiden. Staten må ta et større ansvar for bredbåndsutbygging i områder der det ikke er lønnsomt. Regjeringen mener det er et statlig ansvar at alle i Norge – husstander og bedrifter – har tilgang til høyhastighetsbredbånd.

Regjeringen ser store muligheter i digitalisering og ny teknologi, som kan skape et betydelig tryggere, mer effektivt og mer miljøvennlig transportsystem.

Regjeringen vil:

- Gjøre tilgangen til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje med strøm, og sikre at alle husstander der det bor fastboende skal ha tilgang til høyhastighetsbredbånd innen 2025.
- Legge til rette for at alle kan delta i den digitale utviklingen uavhengig av bosted.
- Sørge for at ingen mister fasttelefonen før de har mobildekning eller andre telefonløsninger med minst like god dekning som fasttelefon.
- Innføre leveringsplikt for bredbånd i de områder hvor det ikke er grunnlag for kommersiell utbygging.
- Satse på en kraftig forbedring av mobildekningen i hele landet og sikre mobildekning langs hovedferdselsårene både på land og sjø.

Arbeidsplasser og arbeidsvilkår

Transportbransjen er arbeidsplass for tusenvis av ansatte over hele landet. Ansatte innen transportsektoren skal ha trygge arbeidsplasser og anstendige lønns- og arbeidsvilkår som er i tråd med norske standarder og verdier i arbeidslivet. Regjeringen mener det viktigste tiltaket for å motvirke den negative utviklingen vi ser i transportnæringen, er en bedre håndheving av dagens regelverk.

Regjeringen vil:

- Sørge for at anbud ved bygging av samferdselsprosjekter utformes slik at lokale og regionale aktører kan delta.
- Forsterke arbeidet mot sosial dumping i transportsektoren, blant annet ved å ta initiativ til at det utarbeides en handlingsplan mot sosial dumping i sektoren.

Arbeid og sosial: Arbeid til alle i et tryggere arbeidsliv

Organisert arbeidsliv

Regjeringens mål er full sysselsetting. Høy organisasjonsgrad og sterke fagorganisasjoner er kjernen i den norske arbeidslivsmodellen. Den har gitt norsk arbeidsliv høy produktivitet og et unikt konkurransefortrinn, og et samfunn med høy tillit, små forskjeller og stor omstillingsevne. Regjeringen ønsker et forsterket trepartssamarbeid som er tettere, mer forpliktende og mer strategisk for å møte de store utfordringene Norge står overfor i årene som kommer. Vi vil føre en politikk som stimulerer til økt organisasjonsgrad blant både arbeidstakerne og arbeidsgivere, og jobbe i nært samarbeid med partene for å sikre et seriøst og organisert arbeidsliv. Regjeringen vil gjennomføre en storrengjøring i arbeidslivet for å sikre faste, hele, stillinger med norske lønns- og arbeidsvilkår. Krisetiltakene i forbindelse med koronapandemien skal vare like lenge som krisen, og videreføres eller fases ut i dialog med partene i arbeidslivet.

Regjeringen vil:

- Doble fagforeningsfradraget.
- Fornye og forsterke trepartssamarbeidet og gi samarbeidet betydelig større samfunnsoppgaver og -ansvar innenfor områder som kompetanseutvikling, bærekraft og økt eksport.
- Sørge for at partene i arbeidslivet er representert i alle relevante regjeringsutvalg.
- Øke organisasjonsgraden ved å gi virksomheter som er bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett, ytterligere unntak og rettigheter.
- Gjeninnføre en kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovlig innleie og arbeidslivskriminalitet, og vurdere kollektiv søksmålsrett på flere områder.
- Bidra til mer informasjon om fagforeningens rolle og trepartssamarbeidet, blant annet i skolen, i lederutdanningene, og på arbeidsplassene for arbeidere som kommer fra land med svake fagforeninger, slik alle kan treffe et informert valg om de vil organisere seg.
- Legge frem jevnlige kartlegginger av utviklingen i arbeidslivet knyttet til organisasjonsgrad, tariffavtaledekning, innleie, samt faste og midlertidige ansettelsesforhold og andre tilknytningsformer.
- Innlemme ILOs kjernekonvensjoner i menneskerettsloven.
- Sette ned en lavinntektskommisjon, med deltakelse fra partene i arbeidslivet og følge opp konklusjonene med politiske grep for å redusere inntektsforskjellene i Norge.

Arbeid til alle i et inkluderende arbeidsliv

Alle som kan og vil jobbe, skal få mulighet til det. Regjeringen legger arbeidslinja til grunn i arbeids- og velferdspolitikken. Derfor må fellesskapet stille mer opp med aktive tiltak for å hjelpe folk i arbeid. Regjeringen skal gjøre det lettere for flere å delta i opplæring og kompetanseheving. Det er særlig viktig å få unge mennesker som i dag mottar passive trygdeytelser, over i aktivitet. Det skal bli lettere for personer som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid. Folk med nedsatt funksjonsevne og helsemessige utfordringer skal møte et arbeidsliv som er åpent og inkluderende. Innvandrere skal få bidra med sine ressurser. Kvinner og menn skal ha de samme mulighetene, og ingen skal bli utsatt for trakassering eller vold i arbeidslivet.

Det lokale NAV-kontoret skal være et tilgjengelig kontaktsted for alle arbeids- og velferdsforvaltningens tjenester og bidra til at brukeren får tilbud om helhetlig oppfølging av sine behov uavhengig av eierskapet til ytelser og tjenester.

Regjeringen vil:

- Styrke arbeidsmarkedstiltakene betydelig slik at en større andel av de som står utenfor arbeidslivet får kvalifisering og bistand til å komme i jobb, blant annet ved økt brukt av lønnstilskudd og opplæring. Bemanningen i NAV må også varig styrkes for å sikre tettere oppfølging av brukerne.
- Øke bruken av ordninger som gjør det lettere å kombinere trygd og arbeid.
- Styrke ordninger som kvalifiseringsprogrammet, arbeidsforberedende trening (AFT), praksisplasser og varig tilrettelagt arbeid (VTA) og gjøre dem tilgjengelige for flere.
- Motvirke at ungdom og unge voksne faller på utsiden av skole og arbeid ved å sikre en bedre samordning av helsetjenester, NAV og utdanningssystemet. Slik kan unge få helhetlig oppfølging tilpasset den enkelte med fokus på aktivitet og mestring.
- Sørge for at NAV i samarbeid med oppfølgingstjenesten oppsøker ungdom under 30 år som står utenfor jobb, utdanning eller arbeidstrening.
- Sikre at unge under 30 år som står utenfor arbeid, raskest mulig får tilbud om jobb, utdanning eller kompetansegivende opplæring, og gjennom flere ungdomsteam og ungdomsveiledere sikre tettere oppfølging av unge. Det skal utarbeides en ny og forbedret ungdomsgaranti.
- Innføre en aktivitetsreform for nye mottakere av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd, slik at de som kan jobbe noe, gis en jobbgaranti som sikrer reell mulighet til å kombinere trygd og arbeid. NAV skal ha et overordnet ansvar for å sikre jobber tilpasset denne gruppen, samtidig som kommunene får en plikt til å sikre at denne gruppen får jobb. Ordningen skal fases inn gradvis og starte med de unge. Kommunenes merkostnader skal dekkes.
- Bygge styringen av NAV på tillit til de ansattes kompetanse og delegere mer myndighet til førstelinja.
- Støtte at kommuner som ønsker å gjenåpne NAV-kontor, kan gjøre det.
- Sikre at NAV-kontorenes åpningstider sikrer god tilgjengelighet for alle brukere.
- Styrke NAVs rolle som arbeidsformidler.
- Legge til rette for at også mindre tiltaksarrangører kan levere tilbud til NAV.
- Sikre rammevilkårene for de kommunalt eide og de ideelle attføringsbedriftene og unngå anbudsregimer som sentraliserer og bygger ned tilbud.
- Forplikte offentlige arbeidsgivere til å ansette flere med nedsatt funksjonsevne.

Arbeidstakernes rettigheter

For regjeringen er det viktig å styrke arbeidstakernes rettigheter i et arbeidsliv i endring. Hele og faste stillinger skal være hovedregelen i det norske arbeidslivet. Innleie og midlertidige stillinger som fortrenger faste ansettelser, samt tilknytningsformer der hensikten er å omgå arbeidsgiveransvaret, skaper økte forskjeller i arbeidslivet og utrygghet for folk. Arbeidsmiljøloven er en bærebjelke i den norske modellen, og må forsterkes og fornyes for å møte utviklingen i arbeidslivet. Regjeringen vil derfor raskt følge opp forslagene fra Fougner-utvalget om fremtidens arbeidsliv.

Regjeringen vil:

- Fjerne den generelle adgangen til midlertidige ansettelser (arbeidsmiljøloven §14-9 F).
- Stramme inn på muligheten til å omgå arbeidsgiveransvaret og sikre at den som i realiteten bestemmer hvordan arbeidet skal utføres, har rettigheter og plikter som arbeidsgiver, blant annet ved å endre arbeidsmiljøloven.
- Sette i gang et lovarbeid for å begrense bemanningsbransjens omfang og rolle. Arbeidet skal også klargjøre regelverket for utsendte arbeidstakere.
- Gjeninnføre en kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovlig innleie og arbeidslivskriminalitet.
- Sikre at lønns- og arbeidsvilkår styrkes ved anbudsprosesser, oppsplitting av selskaper og andre endringer i selskapsstruktur.

Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet

Det trygge, seriøse og organiserte arbeidslivet i Norge utfordres av useriøse aktører, sosial dumping og lav organisasjonsgrad i utsatte bransjer. Det bidrar til økte forskjeller, svekker den norske modellen og svekker rekrutteringen til viktige yrker. Arbeidsinnvandring kan utfordre det norske arbeidsmarkedet. Den kan påvirke produktivitetsutvikling og lønnsvekst, gi lett tilgang til arbeidskraft for useriøse aktører og føre til sosial dumping. Derfor kreves det forsterket innsats og nasjonale tiltak for å styre utviklingen i arbeidslivet. Regjeringen vil føre en aktiv politikk for å hindre at mennesker blir utnyttet på jobb, bekjempe sosial dumping og sikre at fellesskapet ikke unndras inntekter. Regjeringen vil gjennomføre en storrengjøring i arbeidslivet for å rydde opp og forsikre oss om at norske lønns- og arbeidsvilkår gjelder. Regjeringen vil ta kampen for den norske arbeidslivsmodellen gjennom å utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen, og i de situasjoner der norsk arbeidslovgivning og tariffavtaler blir utfordret, drive aktivt politisk arbeid i EØS-samarbeidet.

Regjeringen vil:

- Utarbeide en Norgesmodell med nasjonale seriøsitetskrav for alle offentlige anskaffelser.
- Styrke Arbeidstilsynet og samarbeidet mellom de viktigste etatene på området, slik at kapasiteten til å utføre stedlige tilsyn øker betydelig.
- Øke Arbeidstilsynets bruk av overtredelsesgebyr.
- Etablere flere sentre mot arbeidslivskriminalitet (A-krimsentre) og gjøre sentrene sterkere og mer operative, ved blant annet å lempe på taushetsplikten mellom de samarbeidende etatene.
- Styrke politiets arbeid mot arbeidslivskriminalitet, og vurdere økt strafferamme for kriminalitet på dette området.
- Sørge for at arbeidsinnvandrere gis bedre opplæring i språk og sikkerhetskultur og kunnskap om den norske arbeidslivsmodellen.
- Utrede muligheter for å gi fagbevegelsen økt myndighet og flere verktøy for å bekjempe arbeidskriminalitet, og støtte lokale initiativ for et seriøst arbeidsliv.
- Avvikle au pairordningen.
- Utforme en ny handlingsplan for å bekjempe sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og svart arbeid, og utforme en egen handlingsplan i transportsektoren.
- Styrke allmenngjøringsordningen.
- Sette ned et offentlig utvalg som skal gjennomgå konkurslovgivningen, med mål om å sikre arbeidstakeres rettigheter og bekjempe useriøse aktører.
- Utvide solidaransvaret til også å gjelde byggherre.

Heltid

Faste, hele stillinger skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv. Ufrivillig deltid og manglende heltidskultur er likevel et stort problem i deler av både offentlig og privat sektor, og det rammer særlig kvinner. Regjeringen vil sammen med partene i arbeidslivet jobbe aktivt for å bygge heltidskultur i alle deler av arbeidslivet, styrke retten til heltid i loven og sørge for en kommune- og sykehusøkonomi som gir rom for økt grunnbemanning.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre et heltidsløft i tett samarbeid med kommuner, helseforetak og partene i arbeidslivet, blant annet ved å stimulere til lokalt partssamarbeid om heltidskultur, spre kunnskap om lokale løsninger som har vært vellykkede og sette av midler på statsbudsjettet for å gjennomføre lokale tiltak for å redusere deltidsarbeid.
- Styrke fortrinnsretten til økt stilling og styrke retten til heltid i lovverket ved at arbeidsgiver må dokumentere at det er behov for deltidsstilling.

Trygd og sosiale tjenester

Trygdeordninger og sosiale tjenester styrt og finansiert av fellesskapet bidrar til å redusere økonomiske forskjeller og bedre levekår for den enkelte. Regjeringen vil ha et samfunn med et sterkt sikkerhetsnett med velferdstjenester for de som trenger det permanent eller i faser av livet. Folk skal ha en økonomi som gjør at man kan leve verdige liv, uten at det går utover arbeidslinja.

Regjeringen vil:

- Gjøre NAV mer tilgjengelig både fysisk og digitalt, og styrke førstelinja.
- Sørge for at personer som mottar arbeidsavklaringspenger får forlengelse dersom de ikke er ferdig avklart fra NAV eller helsevesenet.
- Prøve ut en ordning hvor sykepengeperioden gjøres om til en tidskonto ved gradert sykemelding.
- Forbedre reglene om yrkesskade og yrkesskadeforsikring.
- Gjeninnføre feriepengetillegg for permitterte og arbeidsledige.
- Utrede om selvstendig næringsdrivende og frilansere skal opparbeide seg sterkere rettigheter til inntektssikring.
- Forbedre ordningen med brillestøtte for barn.
- Styrke bostøtteordningen som skal sikre at husstander med lav inntekt og høye boutgifter har en egnet bolig.

Pensjon

Regjeringens mål er en god og rettferdig pensjon for alle. Folketrygden er det bærende elementet i pensjonssystemet, mens kollektive ordninger, som AFP og tjenestepensjoner, er viktige tillegg. Pensjonssystemet må sikre en trygg og verdig alderdom for alle, være bærekraftig over tid og stimulere til arbeidsdeltakelse. Regjeringen slår ring om pensjonsreformen og hovedprinsippene i reformen, slik som levealdersjusteringen, fleksibelt uttak av pensjon og muligheten til å kombinere pensjon og inntekt fra arbeid.

Regjeringen vil:

- Følge opp Pensjonsutvalget og involvere partene i dette arbeidet.

- Endre lov om obligatorisk tjenestepensjon slik at det gis pensjon fra første krone så snart som praktisk mulig.
- Regulere pensjonene basert på det reelle gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst.
- Gi pensjonistenes organisasjoner forhandlingsrett på andre områder enn reguleringen av pensjonene, og dermed mulighet til å drøfte viktige spørsmål i eldrepolitikken.
- Gjeninnføre et skjermingstillegg for uføre som blir alderspensjonister, slik at de skjermes for deler av levealdersjusteringen.
- Gå i forhandling med partene med sikte på en omlegging av ordningen med avtalefestet pensjon, og om statens bidrag.
- Reversere lovendringen som fjerner plikten til å fratre ved oppnådd særaldersgrense og gjenoppta forhandlinger med partene om pensjon for ansatte med særaldersgrenser i staten
- Forbedre sykelønnsordningen, også for selvstendige næringsdrivende.
- Øke minstepensjonen.

Kunnskap: Kunnskap for framtida

Gode barnehagar gir barn ein god start

Gode barnehagar er eit viktig bidrag til å gi alle barn ein trygg og god oppvekst og like moglegheiter. I barnehagen skal barn oppleve inkludering, fellesskap og vennskap, og møte nok trygge vaksne med rett kompetanse. Tilsette skal få tillit til å bruke tid og fagkunnskap saman med barna.

Regjeringa vil:

- Redusere maksprisen i barnehagen til prisnivået frå barnehageforliket i 2003. Dette skal skje i løpet av 2022.
- Gjere barnehagen gratis frå tredje barn ein har som går i barnehagen samtidig.
- Styrkje pedagognorma ved å stille krav om at minst 50 prosent av dei tilsette er barnehagelærarar, og auke delen fagarbeidarar med mål om 25 prosent.
- Forbetre bemanningsnorma slik at ho sikrar barna nok tilsette. Dette skal skje blant anna ved å stille krav til vikarbruk, krav til stadleg leiar, gjennomgå oppgåver som tar tilsette bort frå barna, og gjennomgå finansieringa av norma.
- Styrkje kompetanseutviklingstilbodet for barnehagetilsette og leggje til rette for at fleire kan ta fagbrev på jobb.
- Styrkje satsinga på barnehage i område med integrerings-, språk- og levekårsutfordringar, og gjennomgå og forbetre dei behovsprøvde moderasjonsordningane.
- Ikkje innføre ei generell plikt til kartlegging av språkferdigheitene til alle barn før skulestart.

Eit betre regelverk for barnehagesektoren

Regjeringa vil innføre eit tydeleg og strengt regelverk for private barnehagar, som sikrar betre demokratisk styring og kontroll med barnehagesektoren. Eit nytt regelverk skal setje ein stoppar for utviklinga der kommersielle eig stadig fleire barnehagar. Regjeringa vil gi små privateide og ideelle barnehagar betre rammevilkår og blant anna gi kommunane moglegheit til å prioritere desse barnehagane. Regjeringa vil arbeide vidare med anbefalingane frå Storberget-utvalet.

Regjeringa vil:

- Stramme inn regelverket for private barnehagar for å sikre at offentlege tilskot og foreldrebetaling går til barnehagedrift, medrekna å regulere kjøp og sal av barnehagar strengare og vurdere innføring av meldeplikt og kommunal forkjøpsrett.
- Gi kommunane større moglegheit til å styre finansiering og krav til private barnehagar.
- Innføre krav om at tilsette i private barnehagar skal ha lønns- og arbeidsvilkår på linje med tilsette i offentlege barnehagar.

Fleire lærarar over heile landet

Det viktigaste for barn og unges læring, meistring og trivsel er at dei møter kvalifiserte lærarar som har tid til å sjå den enkelte eleven. Regjeringa vil møte den varsla lærarmangelen med ei brei satsing på å rekruttere, utdanne og behalde fleire kvalifiserte lærarar. Satsinga på kompetanseutvikling for lærarar skal fortsetje på dagens nivå. Etter- og vidareutdanningstilbodet skal utvidast til fleire fag og viktige område som klasseleiing, digitale læremiddel, tilpassa opplæring og spesialpedagogikk.

Regjeringa vil:

- Fjerne «avskiltinga» av lærarar utdanna før 2014. Utover dette består kompetansekrava.
- Utvikle eit eige program for å rekruttere tilbake lærarar som har forlate yrket.
- Lage ein ny nasjonal rekrutteringskampanje til lærarutdanninga, særleg retta mot menn.
- Erstatte inntakskravet om fire i matematikk med meir treffsikre opptakskrav på lærarutdanninga.
- Gjere lærarutdanninga meir praksisnær og -relevant, og gi kommande lærarar moglegheit for kompetanse i fleire fag og emne tilpassa behova til små skular.
- Gjere det siste året av lærarutdanninga meir yrkesretta, med meir praksis.
- Leggje til rette for fleire karrierevegar i skulen og erstatte lærarspesialistordninga med ei partsforankra ordning som gir lærarar betre tid til utviklingsarbeid, og som styrkjer profesjonsfellesskapa i skulen.

Ein fellesskule der alle elevar lærer, meistrar og trivst godt

At barn og unge med ulik bakgrunn lærer saman i skulen, er viktig for fellesskapet, det byggjer ned forskjellar og opp tilliten vi har til kvarandre. Alle elevar skal kunne gå på skule saman med barn frå nærmiljøet. Fellesskulen skal gi elevane gode fagkunnskapar, ferdigheiter og eit breitt grunnlag for vidare utdanning, arbeid og deltaking. Regjeringa vil vidareføre fagfornyinga og arbeide for å utløyse det fulle potensialet i dei nye læreplanane. Regjeringa vil innføre ei tillitsreform i skulen i dialog med partane. Det skal vere eksamen og karakterar i ungdomsskulen og vidaregåande skule, samtidig som ein skal gjennomgå behovet for nye former for vurdering i tråd med nye læreplanar og undervisingsformer.

Regjeringa vil:

- Styrkje tidleg innsats i skulen, blant anna ved å leggje til rette for fleire spesialpedagogar og annan spesialkompetanse som kan gi elevar rask og ubyråkratisk oppfølging.
- Gi dei yngste elevane ein betre overgang frå barnehage til skule med meir aktiv og leikbasert pedagogikk det første skuleåret, tilpassa behova og utviklinga til elevane.
- Setje ned eit partssamansett utval for å gjennomgå kvalitetsvurderingssystemet (NKVS) i skulen, med sikte på å blant anna redusere omfanget av testar og prøver, og ta initiativ til at kommunar skal gjennomgå rapporterings- og dokumentasjonskrav regelmessig.
- Endre nasjonale prøver i dialog med partane. Det pågåande arbeidet med nye progresjonsprøver blir sett på pause.
- Stramme inn privatskuleloven ved å fjerne profilskular og yrkesfagopplæring som godkjenningsgrunnlag for statstilskot, og styrkje lokale folkevalde si moglegheit til å seie nei til nye privatskular og utvidingar.
- Gjennomføre «Veikart for universelt utformet nærskole» innan 2030, blant anna ved å gjeninnføre rentekompensasjonsordninga for skulebygg og svømmeanlegg.
- Styrkje elevane sin rett til læremiddel og hjelpemiddel tilpassa funksjonsnivå, og sikre at alle elevar får læremiddel på eiga målform.
- Lovfeste retten til nynorskelevar i språkdelte område til å halde fram i eigne nynorskklasser på ungdomstrinnet.
- Styrkje kravet til kvaliteten i og omfanget av svømmeundervisninga i skulen.
- Sikre at alle elevar har tilgang til skulebibliotek.
- Vidareføre lovkravet om leirskule i ny opplæringslov.
- Arbeide for at alle barn og unge skal ha moglegheit til å få undervising på kulturskulen.

Meir praktisk læring i skulen

Barn og unge skal oppleve at praktiske evner og ferdigheiter blir vektlagt i skulen og er verdifullt for samfunnet. Regjeringa vil styrkje praktisk læring i skulen, og begynne med ei ungdomsskulereform som skal gi elevane i ungdomsskulen meir praktisk læring og førebu dei til både yrkesfaglege og studieførebuande vidaregåande opplæring. Det må leggjast til rette for at skulane har nødvendig kompetanse, utstyr og læringsarenaer til å kunne ta i bruk praktiske læringsmetodar i alle fag.

Regjeringa vil:

- Vektleggje praktiske ferdigheiter tydelegare i alle fag, i kompetansemål, vurderings- og eksamensformer, og styrkje desse i etter- og vidareutdanningstilbodet for lærarar.
- Sikre at alle elevar i ungdomsskulen får tilbod om å velje arbeidslivsfag og minst eitt praktisk retta valfag, og gi elevar moglegheit til å velje fleire praktiske og estetiske fag.
- Innføre ei rentekompensasjonsordning for investering i utstyr og areal som er tilrettelagt for praktiske fag og undervisingsmetodar.
- Gi fleire lærarar i praktiske og estetiske fag tilbod om etter- og vidareutdanning og styrkje plassen og andelen til desse faga i lærarutdanningane.

Elevar må ha det bra for å lære bra

Skular der elevar lærer godt, er òg kjenneteikna av høg trivsel. Elevar må ha det bra for å lære bra, og skal få rask og koordinert hjelp for å hindre at ulike utfordringar øydelegg for læring og trivsel. Barn og unge skal ha eit trygt og godt skulemiljø. Mobbing på skulen og andre arenaer skal førebyggjast og takast raskt tak i.

Regjeringa vil:

- Styrkje laget rundt eleven og den tidlege tverrfaglege innsatsen med blant anna barne- og ungdomsfagleg kompetanse, miljøarbeidarar, miljøterapeutar og styrkt skulehelseteneste.
- Styrkje helsestasjonane og skulehelsetenesta gjennom ein konkret opptrappingsplan som blir utarbeidd i samarbeid med kommunane.
- Gradvis innføre eit dagleg sunt, enkelt skulemåltid og dagleg fysisk aktivitet i skulen, med fridom for skulane til å organisere dette sjølve.
- Forsterke førebygginga av mobbing og læringsmiljøutfordringar, blant anna ved å gjennomføre eit breitt kompetanseutviklingsprogram for tilsette i skulen og krav om beredskapsteam mot mobbing.
- Gjennomgå kapittel 9A i opplæringslova i dialog med partane i skulen, slik at rettstryggleiken til både elevar og lærarar blir varetatt på ein betre måte.

Ei skulefritidsordning der alle barn får delta

Regjeringas ambisjon er å auke kvaliteten og senke prisen i skulefritidsordninga (SFO), og å vidareføre arbeidet med nasjonal rammeplan. Kompetansen til dei tilsette er den viktigaste kvaliteten i SFO. Det skal leggjast betre til rette for at tilsette i SFO får tilbod om kompetanseutvikling, og arbeidet for fleire heile stillingar for tilsette i SFO må styrkjast.

Regjeringa vil:

- Gradvis innføre gratis SFO for alle førsteklassingar.
- Styrkje etter- og vidareutdanningstilbodet for tilsette i skulefritidsordninga.

Vidaregåande opplæring skal gi grunnlag for arbeid og utdanning

Vidaregåande opplæring skal gi elevar yrkeskompetansen og studiekompetansen dei treng i arbeidslivet og vidare utdanning, og leggje grunnlag for at dei kan delta i samfunnet og leve gode liv. Alle elevar skal få faglege utfordringar og oppfølginga dei treng for å lære godt og gjennomføre vidaregåande skule.

Norsk nærings- og samfunnsliv treng fleire fagarbeidarar for å byggje den moderne velferdsstaten og ein industri i verdstoppen. For mange får ikkje læreplass, og for få gjennomfører med fag- eller sveinebrev. Regjeringa vil gjennomføre eit kraftfullt løft for yrkesfaga, som begynner med å styrkje praktisk læring i grunnskulen, betre yrkesfagopplæring i skule og læretid og auka innsats for seriøse vilkår i arbeidslivet.

Regjeringa vil:

- Sikre læreplass for alle ungdommar som er kvalifisert etter Vg2, i samarbeid med fylkeskommunane og arbeidslivet, der regjeringa skal leggje til rette ved blant anna å:
  - Styrkje oppfølginga av ungdom i overgangen frå skule til læretid.
  - Stille strengare krav til seriøsitet og bruk av lærlingar ved offentlege innkjøp og anbod.
  - Styrkje rammevilkåra for lærebedrifter, irekna å styrkje tilskot og ordningar for lærlingar med behov for særskilt oppfølging.
- Betre dagens fråværsreglement slik at det blir mindre rigid og byråkratisk, meir rettferdig for elevane og legg opp til auka gjennomføring.
- La fylkeskommunane avgjere modell for opptak til vidaregåande skule i eige fylke.
- Gjennomføre eit utstyrsløft for yrkesfagopplæringa slik at skuledelen av opplæringa blir meir relevant for arbeidslivet elevane skal ut i.
- Innføre ei særskilt grunnfinansiering for kulturarvskular, og sikre at skulane òg kan ta inn vaksne utan rett til vidaregåande opplæring i desse faga.
- Ta i bruk fleire alternative opplæringsarenaer, for eksempel produksjonsskular, og utvide bruken av praksisbrevordninga til å gjelde alle skular med yrkesfag.
- Etablere eit nasjonalt senter for yrkesfag.
- Gjennomgå stipendordningane i vidaregåande opplæring og som del av gjennomgangen vurdere behovet for styrking av utstyrsstipendet og bortebuarstipendet.

Styrkje høgare yrkesfagleg utdanning

Fagskulane skal gi høgare yrkesfagleg utdanning av høg kvalitet og vere eit likeverdig yrkesfagleg alternativ til universitets- og høgskuleutdanning. Regjeringa vil gi fagskuleutdanningane ei viktigare rolle i arbeidet med livslang læring og jobbe for eit tett samarbeid mellom fagskulane og partane i arbeidslivet. Regjeringa vil prioritere ei utvikling av kvaliteten og tilbodet for å møte framtidas kompetansebehov.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ein opptrappingsplan med tusen nye fagskuleplassar årleg over fem år, i tråd med arbeidslivets behov.
- Styrkje finansieringa av fagskulane slik at utdanningane kan utviklast og eigenbetalinga reduserast, og gjennomgå dimensjoneringa i fagskulesektoren for å sikre heile landet relevante utdanningstilbod av god kvalitet.
- Gi fagskulelærarar betre moglegheiter til å utvikle sin pedagogiske kompetanse.
- Opprette eit nasjonalt studentombod for fagskulestudentane.

- Starte opp fleire bransjeprogram og etter- og vidareutdanningstilbod som tar i bruk kapasiteten og kompetansen i fagskulane.

Ei storsatsing på utdanning i heile landet

Regjeringa vil føre ein ambisiøs og offensiv kunnskapspolitikk og byggje sterke profesjonsutdanningar av høg kvalitet i heile landet. Derfor vil vi styrkje det regionale utdanningstilbodet: Utdanning og livslang læring må vere tilgjengeleg der folk bur. Slik blir det enklare for folk å få kompetansepåfyll og meir utdanning, mens bedrifter og kommunar kan rekruttere breiare og få tilgang på fleire fagfolk.

Regjeringa vil:

- Stille tydelegare nasjonale krav til universitet og høgskular om regionalt nærvær for å styrkje det desentraliserte tilbodet og møte regionale kompetansebehov, gjennom oppdragsbrev og utviklingsavtaler.
- Gjennomgå finansieringssystemet slik at det fremmer det breie samfunnsoppdraget til lærestadene, varetar ein desentralisert struktur og bidrar til betre studiekvalitet og livslang læring.
- Auke basisfinansieringa for universitet og høgskular og bidra til å kompensere meirkostnader for fleircampus-institusjonar.
- Gjennomgå sentraliserande kvalitets- og akkrediteringskrav i høgare utdanning.
- Greie ut lovfesting av om nedlegging av studiestader og avvikling av sentrale profesjonsfag med stor regional tyding ikkje kan avgjerast av styret ved institusjonen aleine, men må behandlast politisk av Stortinget.
- Leggje fram ei stortingsmelding om profesjonsutdanningane.
- Lansere ei reform for desentralisert utdanning over heile landet, blant anna gjennom lokale utdanningssenter som i hovudsak er eigde av fylka eller har samarbeidsavtaler med eksisterande institusjonar. Utdanningssentera skal få eit særleg ansvar for utdanning der folk bur, basert på lokale kompetansebehov.
- Gi kommunane og helseforetaka plikt til å stille med praksisplassar for profesjonsfaga, som sjukepleie- og lærarutdanning.
- Reetablere ein fullverdig høgare utdanningsinstitusjon på Nesna ved å gjenopprette grunnskule- og barnehagelærarutdanning og greie ut kva for andre studie- og utdanningstilbod som kan lokaliserast til Campus Nesna. Vidare vil regjeringa leggje til rette for at utdanningsinstitusjonen på Nesna kan bli eit senter for desentralisert og distriktsretta utdanning og forsking. Prosessen skal starte vinteren 2022. Undervegs i prosessen må interessene til fagfolka som framleis er ved Nesna, og til studentane som har starta på utdanninga si ved institusjonen før nedleggingsvedtaket, varetakast.

Forsking og utdanning for heile landet

Kvaliteten i forsking og høgare utdanning er avgjerande for kor godt Noreg lykkast med å utvikle og ta i bruk ny kunnskap til å skape verdiar og å løyse samfunnsutfordringar nasjonalt og globalt. Regjeringa vil styrkje norsk forsking, både i offentleg regi og i næringslivet, og prioritere eit løft for forsking på klima og omstilling. Forskingsinstitutta speler ei sentral rolle.

Regjeringa vil betre arbeidsvilkåra, redusere midlertidigheita og styrkje rekrutteringa, likestillinga og mangfaldet i høgare utdanning og forsking, og gjennomføre ei tillitsreform for universitets- og høgskulesektoren. Vitskap og forsking er under press mange stader i verda, og regjeringa vil hegne

om kunnskapens eigenverdi, forskingas integritet og den akademiske fridommen. Høgare utdanning i Noreg skal vere gratis, òg for internasjonale studentar.

Regjeringa vil:

- Trappe opp talet på nye studieplassar, med opptrappingsplanar for område med særleg stort kompetansebehov, som læraryrket, sjukepleie, realfag, IKT og medisin.
- Setje i gang ei reell avbyråkratisering i høgare utdanning ved å gjennomgå oppgåvene til direktorata, overføre myndigheit til institusjonane og tilbakeføre oppgåver til departementet.
- Betre kjønnsbalansen, og stramme inn regelverket for bruk av midlertidige stillingar.
- Leggje fram ei prioriteringsliste for nybygg og investeringar som ein del av ny langtidsplan for forsking og høgare utdanning.
- Sørgje for at norsk språk blir løfta fram i høgare utdanning og forsking.
- Vidareføre treprosentmålet i forskingspolitikken og leggje fram ein strategi for at forsking og utvikling i næringslivet skal utgjere to prosent av BNP innan 2030.
- Utvide satsinga på framifrå forskings- og utdanningsmiljø og etablere nye forskingsmiljø i internasjonal toppklasse knytt til næringsklynger.
- Auke forskingsandelen i departementa og sikre betre samordning av forskingspolitikken.
- Sørgje for at offentleg finansiert forsking er tilgjengeleg, og at alle høgare utdanningsinstitusjonar har ordningar for publisering med open tilgang.
- Halde fram med og utvikle Noregs utdannings- og forskingssamarbeid med Europa.

Studentvelferd for lik rett til utdanning

Framover vil stadig fleire søkje seg til høgare utdanning. Regjeringa vil hegne om lik rett til utdanning i heile landet, uavhengig av økonomi og familiesituasjon. Ein god studiestad, ein trygg økonomi og ein rimeleg stad å bu er svært viktig for læringa og livskvaliteten til studentane.

Regjeringa vil:

- Innføre 12 månaders studiestøtte for heiltidsstudentar med barn under 16 år.
- Styrkje det psykiske helsetilbodet for studentar i regi av kommunane og samskipnadene.
- Trappe opp studentbustadbygginga med mål om 3000 bygde bustader i året.
- Gjennomgå studiefinansieringa med mål om å leggje betre til rette for både heiltids- og deltidsstudentar, og sikre at reisestipendet varetar lik rett til utdanning over heile landet.

Kompetansereform for livslang læring

Norsk arbeidsliv stiller høge krav til arbeidstakarane sin kunnskap og kompetanse. Det er òg eit av våre fremste fortrinn. I åra framover vil krava auke, og regjeringa vil gjennomføre ei kompetansereform som svarer på behova til både arbeidsfolk og arbeidsgivarar for oppdatert og formalisert kompetanse. Reforma skal utformast i tett dialog med partane i arbeidslivet.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ei brei kompetansereform for arbeidslivet og leggje fram ein langtidsplan for livslang læring.
- Greie ut korleis arbeidstakarar kan opparbeide ein rett til etter- og vidareutdanning.
- Gjere det meir attraktivt for universitet og høgskular å tilby kortare etter- og vidareutdanningstilbod og fjerne hindringar i finansieringssystemet.
- Styrkje rolla til studieforbunda og det frivillige opplæringstilbodet.

- Sikre at staten bidrar til finansieringa av kompetansereforma som del av eit trepartssamarbeid, og vurdere å opprette eit kompetansefond for å finansiere livslang læring.

Folkehøgskulane gir læring for livet

Folkehøgskulane er eit verdifullt alternativ til det formelle utdanningssystemet. Dei gir lærelyst og ny motivasjon, i tillegg til å drive allmenndanning og utvikle ferdigheiter for livet.

Regjeringa vil:

- Leggje fram ein nasjonal plan for vekst i elevplassar og etablering av nye folkehøgskular.
- Gjennomgå støtte- og finansieringsordningane for å bidra til at folkehøgskulane både er mangfaldige og eit reelt tilbod for alle.
- Leggje til rette for at folkehøgskulelærarar kan ta praktisk-pedagogisk utdanning (PPU).

Helse og omsorg: Velferd til alle

Trygg helse og omsorg i vår felles helsetjeneste

Målet med regjeringens helse- og velferdspolitikk er å skape helsefremmende samfunn, forebygge sykdom og sikre en desentralisert helsetjeneste som yter gode og likeverdige helsetjenester i hele landet. En sterk offentlig helsetjeneste, styrt av felleskapet og finansiert over skatteseddelen, er avgjørende i kampen mot økte sosiale og geografiske forskjeller og mot en todeling av helsetjenesten. Den offentlige helsetjenesten skal sørge for beredskap og trygghet i hverdagen og tilgang på helsehjelp av høy kvalitet ut fra behov. Koronakrisen har vist at vår felles helsetjeneste også gir et sterkt forsvar i krisetid.

Norsk helsetjeneste skal være preget av åpenhet og tillit. Dagens markedstenkning, målstyring og privatisering i helsetjenesten må reduseres. Regjeringen vil styrke det nasjonale arbeidet for pasientsikkerhet og kvalitet for å redusere og forebygge omfanget av pasientskader, både i kommunehelsetjenesten og på sykehus.

Regjeringen vil dreie ledelsesperspektivet i helsetjenesten i retning av mer ansvar og tillit til de som arbeider nærmest pasienten. Hver enkelt pasient skal bli sett og møtt av helsetjenesten på en respektfull og verdig måte.

Folkehelse

Forebygging og helsefremmende arbeid må skje på alle samfunnsområder. Å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller er viktig for å fremme den norske folkehelsen.

Regjeringen vil:

- Gradvis innføre et daglig sunt, enkelt skolemåltid og daglig fysisk aktivitet i skolen, med frihet for skolene til å organisere dette selv.
- Styrke samarbeidet mellom helsemyndighetene og dagligvarebransjen for å legge til rette for et sunnere kosthold.
- Lage en strategi for utjevning av sosiale helseforskjeller og bekjempelse av ensomhet.
- Videreføre en restriktiv tobakks- og alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolets samfunnsrolle.
- Gi frivillig sektor og idretten en viktig rolle i gjennomføringen av folkehelsetiltak.

Primærhelse og samhandling

Regjeringen vil forbedre samhandlingsreformen og utvikle en kommunehelsetjeneste som er nær, oppdatert og forberedt på å møte helse- og omsorgsbehovet til en befolkning i endring. Helsetjenestene må samarbeide bedre om pasienter som trenger hjelp fra ulike deler av helsetjenesten. Fundamentet for slik samhandling er en fungerende fastlegeordning.

Regjeringen vil:

- Styrke fastlegeordningen slik at rekruttering og stabil legedekning sikres i hele landet, blant annet gjennom å etablere nye rekrutteringshjemler, korte ned listelengden til fastlegene og øke basistilskuddet per innbygger.
- Utrede maksimal reisetid til legevakt for å sikre et godt tilbud til alle, og vurdere innføringen av en slik maksgrense i samarbeid med kommunene.

- Sikre en god legevakttjeneste i hele landet, og utrede løsninger som hensyntar fastlegenes arbeidsbelastning både på kontoret og på legevakt.
- Gradvis utvide ordningen med gratis fastlege, slik at det blir gratis å gå til fastlegen til og med fylte 18 år.
- Sørge for en finansiering som legger til rette for sammenhengende pasientforløp og økt pasientsamarbeid mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.
- Arbeide for å opprette flere distriktsmedisinske sentre, helsehus og intermediære avdelinger slik at flere behandlingstilbud kan tilbys ute i kommunene.
- Styrke kommunalt arbeidsrettet rehabiliterings- og habiliteringstilbud og utrede en tydeligere organisering og ledelse av rehabiliteringstilbudet på ulike nivåer.
- Investere i digital ungdomshelse som når ungdom på alle plattformer og er bemannet av helsepersonell, og som ivaretar personvern på en trygg måte.
- Styrke helsestasjonene og skolehelsetjenesten gjennom en konkret opptrappingsplan som utarbeides i samarbeid med kommunene.

E-helse

Digitalisering gir store muligheter til å utvikle helse- og omsorgstjenesten til det beste for pasienter, helsepersonell og innbyggere. For å kunne gi best mulig helsehjelp er det en forutsetning at relevante og nødvendige opplysninger om sykdomshistorie og legemiddelbruk følger pasienten gjennom hele pasientforløpet og forvaltes og lagres på en trygg måte. Digitale løsninger skal understøtte en helhetlig samhandling mellom helsepersonell og styrke pasienter og innbyggeres mulighet til å ta aktivt del i eget behandlingsopplegg. Regjeringen ønsker at bruk av innovative e-helseløsninger skal bidra både til en trygg og effektiv helse- og omsorgstjeneste og til å skape et hjemmemarked for norske leverandører.

Regjeringen vil:

- Sikre innføring av pasientjournalsystemer som gir sømløse overganger mellom primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten, der de nødvendige pasientsikkerhetshensyn er ivaretatt.
- Støtte opp under kommunesektorens arbeid med bedre journalløsninger.
- Videreutvikle de nasjonale e-helseløsningene og i dette arbeidet ivareta kommunesektorens behov og prioriteringer.
- Etablere finansieringsmodeller som legger bedre til rette for trinnvis utvikling og realisering av sammenhengende e-helseløsninger og forbedringer av helsetjenesten.
- Legge til rette for bedre bruk av helsedata i helseforskning, styrke grunnlaget for kunnskapsbaserte helse- og omsorgstjenester og stimulere til innovasjon og næringsutvikling.
- Tydeliggjøre aktørenes roller og ansvar for digitalisering i helse- og omsorgssektoren og sikre nasjonal koordinering slik at vi bruker de samlede ressursene på en god måte.
- Etablere en helseteknologiordning som støtter innføring av ny teknologi i helsetjenesten og videreføre Nasjonalt velferdsteknologiprogram slik at vi får et kompetanseløft for velferdsteknologi i norske kommuner.

Ideelle aktører og pårørende

Regjeringen vil støtte opp om ideell sektor og ideelle tilbydere i helse- og omsorgssektoren, og frivillige og ideelle tilbydere på helse- og omsorgsfeltet må sikres gode rammevilkår og forutsigbar drift. Familie og frivillige gjør en uvurderlig innsats i helse- og omsorgssektoren. Det er stort behov for en mer tydelig og forutsigbar støtte til pårørende som har omfattende omsorgsoppgaver. Kommunen har en plikt til å tilby en ordning med omsorgsstønad. En styrket kommuneøkonomi er en viktig forutsetning for at kommunene skal kunne gi et bedre tilbud til pårørende og frivillige som trenger dette.

Regjeringen vil:

- Videreutvikle det gode samarbeidet med ideelle aktører innenfor helse- og omsorgssektoren.
- Utnytte handlingsrommet i anskaffelsesregelverket for å prioritere ideelle tjenesteytere og langsiktige avtaler basert på kvalitet.
- Sørge for at ideelle sykehus blir inkludert som likeverdige parter i plan- og utviklingsarbeid i spesialisthelsetjenesten.
- Forbedre regelverket for pårørendes permisjonsmuligheter i arbeidslivet for å sikre likestilling og muligheten til å kombinere arbeid og omsorg.
- Videreutvikle verktøyet pårørendeavtale med kommunen som et tilbud til pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver.

Sykehus og helsepersonell

Norge skal ha en desentralisert sykehusstruktur som sikrer beredskap og gir alle innbyggere forsvarlig og trygg behandling på sykehus. I en sterk, offentlig og solidarisk helsetjeneste er fagfolkene selve nerven og den ressursen vi må ta best vare på. Fagfolk må få tilgang til oppdatert teknologi og mulighet til kompetanseutvikling, slik at de alltid kan ligge i front i faget. Norske sykehus må organiseres slik at helsepersonell får bruke tiden til pasientkontakt. Bruk av private aktører må reguleres gjennom avtaler som sikrer offentlig styring. Sykehusene må bygges med nok kapasitet og rom til behandling og pleie, samtidig som de må være gode arbeidsplasser for de som jobber der. Det er viktig med effektive tjenester. Regjeringen vil blant annet oppnå dette gjennom å satse på gode arbeidsvilkår og sikre tid til pasientene. Norske pasienter skal ha et offentlig helsetilbud i verdensklasse, uavhengig av adresse og lommebok.

Regjeringen vil:

- Gi mer penger til sykehusene gjennom økt grunnfinansiering.
- Sikre at nye sykehus bygges med tilstrekkelig kapasitet ut ifra behovet i befolkningen.
- Utvikle og styrke det desentraliserte sykehustilbudet i Norge, flytte mer av den elektive virksomheten ut til lokalsykehus, og styrke den lokale akuttberedskapen.
- Få ned ventetidene og ta igjen behandlingsetterslepet etter koronapandemien.
- Holde egenandeler på et lavt nivå.
- Nedsette en helsepersonellkommisjon, med representasjon fra partene, helsetjenestene og utdanningsinstitusjonene, for å fremme tiltak for å utdanne, rekruttere og beholde kvalifisert helsepersonell over hele landet.
- Sørge for at støttepersonell tas i bruk for å sikre effektive pasientmøter.
- Slå fast at hele og faste stillinger skal være standarden i helsetjenestene.
- Sikre pasienters rett til å velge behandlingssted, og avvikle godkjenningsordningen i Fritt behandlingsvalg.

- Lage en ny nasjonal kreftplan som blant annet setter ambisjoner for å desentralisere deler av kreftbehandlingen, for kapasitet til å utføre gentesting tidligere i behandlingsforløpet og for å styrke ettervernet.
- Forbedre og forenkle pasientreiseordningen, herunder gå gjennom dagens anbudspraksis.
- Sørge for landingsplasser for nye redningshelikoptre i NAWSARH-prosjektet ved sykehusene der det er behov.
- Øke intensivkapasiteten og gjennomgå finansiering av beredskapsfunksjoner i sykehusene.
- Legge frem en ny stortingsmelding om prehospitale tjenester som omfatter legevakttjenesten, responstider og en faglig standard for innholdet i ambulansetjenesten.
- Sikre ambulanseberedskapen, særlig der det er lange avstander til sykehus.
- Forberede statlig overtakelse av luftambulansen, og utrede modeller for samarbeid med ideelle, for å avskaffe anbud i tjenesten.
- Legge frem en ny stortingsmelding om det helhetlige føde- og barselstilbudet som omfatter både bemanning, følgetjenesten, heltidsstillinger for jordmødre og en ny finansieringsmodell på fødeavdelingene som premierer faglig kvalitet.
- Sikre et trygt føde- og barseltilbud på Nordmøre og i Romsdal og fødeavdeling i Kristiansund. For å lykkes med dette, skal det utarbeides en tiltakspakke for forsvarlig og stabil bemanning i regionen. Det skal gjennomføres en medisinskfaglig vurdering av hvordan et godt fødetilbud i Kristiansund skal videreføres etter 2025. Videreføring skal ikke forringe kvaliteten i helsetilbudet i regionen for øvrig. Sykehuset på Hjelset skal bygges som planlagt.
- Følge opp prosessen for å videreutvikle spesialisthelsetjenester ved Klinikk Alta.
- Sørge for at «null-pluss»-alternativet for Innlandet sykehus utredes fullt ut.
- Sørge for at hele Groruddalens befolkning så raskt som mulig får lokalsykehustilbud ved Nye Aker sykehus og gjennomføre endringer i sykehusstruktur i Oslo i henhold til vedtatte planer.

Styring av sykehusene

Regjeringen vil ha en styring av sykehusene der staten er enhetlig eier av spesialisthelsetjenesten, men med regional styring av ressursene. Regjeringen vil sikre nærhet og likeverdig behandling for pasienter i hele landet. Vi skal gjennomføre konkrete endringer for å sikre demokratisk forankring i styring av sykehusene, redusere markedstenkningen og sikre faglig skjønn, ledelse og kultur i sykehusene.

Regjeringen vil:

- Utrede endringer i styringen av sykehusene og helseforetaksmodellen, med mål om å sikre fortsatt statlig eierskap, sterk regional, politisk og demokratisk styring og stedlig ledelse, samt redusert markedstenkning og mindre bruk av innsatsstyrt finansiering. Utredningen skal gjennomgå regionale og lokale helseforetak og tydeliggjøre hvilke beslutninger som skal avgjøres av helseministeren.
- Redusere mål- og resultatstyring og fjerne unødvendig rapportering i helsesektoren, sammen med partene i arbeidslivet.
- Avvikle ordningen med nøytral merverdiavgift i helseforetakene og sette en stopper for outsourcing av renholdstjenester og andre kritiske driftsfunksjoner.
- Gjennomgå antallet lederstillinger i helsesektoren og vurdere regelverk som kan understøtte en fornuftig lederstruktur.
- Sette en stopper for lukrative etterlønns- og sluttavtaler i helsesektoren, gjennom regelverk som begrenser en slik utvikling.

Psykisk helse

Psykisk helse er like viktig som fysisk helse. For mennesker med psykiske helseplager er det helt avgjørende å få hjelp der de er, om det er på skolen, på et sykehjem eller på en arbeidsplass. Regjeringen vil rette opp uverdige forhold innen psykisk helse. Vi trenger både lavterskel psykisk helsehjelp og en forpliktende kvalitetsreform og opptrapping innen psykisk helsevern. Som følge av pandemien trengs en særlig innsats for barn og unges psykiske helse.

Regjeringen vil:

- Bevilge penger til lavterskel psykisk helsehjelp, slik at kommuner kan gi slik hjelp uten krav om henvisning.
- Lage en ny opptrappingsplan for psykisk helse, med øremerkede midler, og hovedvekt på kommunale tjenester. Opptrappingen må sikre økt kapasitet i spesialisthelsetjenesten, hindre nedbygging av sengeplasser og gi en særskilt satsing på barne- og ungdomspsykiatrien og distriktspsykiatriske sentre.
- Utrede en sterkere tematisk organisering av den psykiske helsetjenesten for å forbedre kvaliteten og få ned ventetidene.
- Sette et mål om å gi alle henviste muligheten til en vurderingssamtale og plassere spesialister i front, slik at erfarne spesialister er med på å vurdere henvisninger.
- Erstatte pakkeløsninger i psykisk helsevern med løsninger som er mer tilpasset brukergruppen, basert på tillit til fagpersonenes vurderinger.
- Fjerne egenandelen for pasienter til og med 25 år for behandling i offentlig psykisk helsevern.
- Sikre pasienter med langvarige psykiske problemer og/eller rusproblemer rett til en koordinator som skal sørge for nødvendig oppfølging og samordning av tjenestetilbudet.
- Gjennomgå ansvarsfordeling knyttet til håndtering og oppfølging av personer med rus- og psykiatrilidelser slik at politiets ressursbruk dimensjoneres på en mer hensiktsmessig måte.
- Evaluere endringen i psykisk helsevernloven om innføring av krav til samtykke ved innleggelse i tvungent psykisk helsevern.

Legemidler

Norge er for sårbare når det gjelder tilgang på medisiner. Regjeringen vil forebygge legemiddelmangel ved å ta et større ansvar nasjonalt og globalt for å sikre tilgang til viktige medisiner og vaksiner.

Regjeringen vil:

- Utrede etableringen av et nasjonalt farmasiselskap som kan stimulere til norsk legemiddel- og vaksineproduksjon, enten i egenregi eller i samarbeid med øvrig industri.
- Gjøre endringer i systemet for innføring av nye metoder i helsetjenesten for å få saksbehandlingstiden ned, sikre tillit til systemet og gi brukere og fagfolk en sterkere stemme.
- Legge frem en ny prioriteringsmelding som blant annet vurderer persontilpasset medisin og sikrer åpenhet og etterprøvbarhet rundt prioriteringer i helsetjenesten.
- Utvikle en ny strategi for bekjempelse av antibiotikaresistens.

Rus

Rusavhengige har rett til et verdig liv og til nødvendig helsehjelp, uavhengig av hvilke rusmidler de bruker. Vi trenger en endring av dagens ruspolitikk. Personer med rusavhengighet skal møtes med hjelp og behandling istedenfor strafferettslige reaksjoner. Samtidig vil regjeringen gå imot en generell avkriminalisering av narkotika.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en forebyggings- og behandlingsreform for rusfeltet, som styrker kommunenes forebyggende tilbud og et integrert ettervern.
- Fremme et nasjonalt program for rusforebyggende arbeid blant barn og unge.
- Sikre at legemiddelassistert rehabilitering (LAR) gir et helhetlig og kunnskapsbasert tilbud for rusavhengige.
- Utrede og fremme forslag til nødvendige endringer i lovverket som sikrer at bruk og besittelse av mindre brukerdoser for rusavhengige møtes med god helsehjelp og oppfølging istedenfor straffereaksjoner.
- Styrke rusmestringstilbudene i norske fengsel.
- Gjennomgå praksis med tap av førerrett i tilfeller der man ikke ser noen sammenheng mellom personens bruk av rusmidler og føring av motorvogn.
- Sørge for at politiet ikke straffeforfølger overtredelse av legemiddelloven § 24 første ledd, der overtreder yter assistanse eller tilkaller nødetater i akutte nødsituasjoner, eller der en slik overtredelse avdekkes hos fornærmede ved anmeldelse av andre straffbare forhold.

Tannhelse

Regjeringen ønsker en gradvis utvidelse av den offentlige tannhelsetjenesten med mål om å likestille den med andre helsetjenester.

Regjeringen vil:

- Styrke det forebyggende arbeidet for god tannhelse.
- Sikre på en bedre måte at de som har rett til gratis offentlig tannhelse, får et riktig og godt tilbud.
- Styrke støtteordningene til de med dårligst råd og de med sykdommer som gir dårlig tannhelse, og gjennomgå refusjonsordningene på tannhelsefeltet.
- Innføre gratis tannhelsebehandling til personer i alderen 19 til 21 år og innføre halv pris på tannhelsebehandling for personer i alderen 22 til 25 år.

Kvinnehelse

Regjeringen vil prioritere kvinnehelse for å sikre likeverdige helsetjenester. Vi må skape åpenhet om kvinnehelse og satse på kunnskap om og bedre utredning, behandling og oppfølging av kvinnehelse i helsetjenesten.

Regjeringen vil:

- Legge frem en strategi for kvinners helse for å få mer kunnskap om og bedre utredning, behandling og oppfølging av kvinnehelse i helsetjenesten.
- Nedsette et utvalg som skal se på abortlovens bestemmelser, oppfølgingen av kvinner som tar abort, og alternativer til dagens abortnemnder. Regjeringspartiene står fritt til å søke flertall i Stortinget for sine standpunkter om abortloven.

- Legge til rette for et faglig forsvarlig valg mellom medikamentell og kirurgisk abort, og styrke oppfølgingen etter en abort for kvinner som har behov for det.
- Styrke Nasjonalt senter for kvinnehelseforskning og sikre at arbeidet også systematiseres regionalt.
- Forbedre informasjonsarbeidet og tilbudet innen seksuell og reproduktiv helse.

Eldre

Vi lever stadig lenger, og mange eldre vil holde seg friske og i god form lenge. Regjeringen vil jobbe for en hjemmetjeneste som arbeider forebyggende og holder folk friskere, hjelper eldre i aktivitet og gir trygghet. Eldre skal være trygge på at fellesskapet stiller opp. Vi må bygge tilpassede botilbud tilrettelagt for morgendagens eldre. Regjeringen ønsker å styrke kommunene og hindre markedstenkning, målstyring og kommersialisering i eldreomsorgen. Tjenestene skal være preget av åpenhet og av at de som arbeider nærmest de eldre, får mer ansvar og tillit.

Regjeringen vil:

- Oppheve loven om godkjenningsordning for fritt brukervalg.
- Sikre at eldre får bo i egen bolig lengst mulig dersom de kan og vil, og gjennomføre en reform med aktivitetsgaranti for eldre, én dør inn til kommunale tjenester, satsing på velferdsteknologi, god ernæring, flere tilrettelagte boliger og en organisering som gir faste team, styrt etter overordnede kvalitetsmål istedenfor stoppeklokke.
- Utarbeide en egen opptrappingsplan for heltid og god bemanning i eldreomsorgen.
- Satse på modeller med økt grunnbemanning og mindre vikarbruk som tiltak for å styrke rekruttering og få ned sykefravær i eldreomsorgen.
- Vurdere nye nasjonale tiltak for å sikre rekruttering av sykepleiere til særlig rekrutteringssvake distriktskommuner.
- Sørge for investeringstilskudd til kommuner for å sikre tilstrekkelig med sykehjemsplasser, trygghetsboliger og heldøgns omsorgsplasser for de som trenger det.
- Sørge for at eldreboliger og institusjoner bygges slik at de legger til rette for gode generasjonsmøter.
- Styrke lavterskeltjenester for mennesker med demens, blant annet gjennom å øke bruken av demenskoordinatorer og gjeninnføre og trappe opp tilskuddsordningen for dagtilbud for demenssyke.
- Øke tverrfagligheten i eldreomsorgen for å styrke innholdet i tjenesten.
- Sikre utvikling av hverdagsrehabilitering.
- Styrke omsorgstilbudet ved livets slutt og bedre tilbudet om palliativ pleie.
- Øke støtten hjemmeboende eldre kan få til å tilrettelegge for å kunne bli boende i egen bolig.
- Legge til rette for godt samarbeid med frivillig og ideelle aktører i eldreomsorgen.

Justis og beredskap: Tryggleik i kvardagen i eit trygt land

Regjeringa vil sikre tryggleik, god rettstryggleik og tilgjengelege tenester for innbyggarane i heile landet. Det norske samfunnet med høg tillit, levande lokalsamfunn og ein sterk offentleg sektor dannar eit solid utgangspunkt for å gjere beredskapen betre. Målet for regjeringa er ein justissektor som førebyggjer betre, der ressursane er tilgjengelege og finn kvarandre, og der politiet og nødetatane er til stades i heile Noreg.

Det viktigaste er å sørgje for at kriminalitet og uønskte hendingar ikkje skjer. Regjeringa skal kjempe mot kriminalitet, men òg årsakene til kriminalitet, gjennom å førebyggje og etterforske betre. Vald i nære relasjonar og seksuelle overgrep er alvorleg kriminalitet som òg må prioriterast høgare i heile straffesakskjeda. Mange opplever i dag eit mindre nærverende og meir sentralisert politi, og lange køar i straffesakskjeda.

Rehabilitering av straffedømte er ei av dei viktigaste oppgåvene til kriminalomsorga. God rehabilitering føreset eit godt tilbod og aktivitet under soning. Regjeringa vil bidra til at både gjengkriminelle og ekstremistar kan hjelpast ut av sine destruktive miljø. Dette er ei god investering både for dei personane det gjeld, familiane deira, lokalsamfunnet og landet som heilskap.

Det lokale politiet i heile landet må styrkast, både for å sikre betre førebygging og for raskare respons ved alvorlege hendingar. Ein desentralisert politistruktur sikrar beredskap og nødvendig lokalkunnskap hos politiet.

Arbeidet med digital tryggleik må forsterkast og koordinerast langt betre enn i dag. Politiet skal vere til stades i kvardagen til folk, òg i den digitale kvardagen. Kompetansen til å førebyggje, etterforske og unngå datakriminalitet må styrkast. Ny teknologi skal brukast til å førebyggje og kjempe mot kriminalitet og redusere avstandsulemper.

Regjeringa vil:

- Evaluere effektane av nærpolitireforma og leggje fram ein konkret plan for å styrkje politiets nærvær i heile landet, inkludert omsynet til lokalt nærvær i byane, meir ressursar til politidistrikta og auka grunnbemanning.
- Igangsetje eit pilotarbeid i form av nærtenestesenter, for auka tilgang til statlege tenester, til dømes utskriving av pass og førarkort, og kort veg til tenester som juridisk rådgiving gjennom etablering av lokale servicetorg.
- Opprette polititenestestader i dialog med kommunane og politidistrikta på stader der det er eit lokalt ønske om det, og geografiske faktorar eller kriminalitetsbildet tilseier at det bør opprettast. Det skal opprettast 20 nye tenestestader, og arbeidet skal starte i 2022.
- Gjennomgå Politidirektoratets oppgåver, mandat og ressursar for å sikre at innretninga på arbeidet deira er hensiktsmessig organisert, og vurdere å omfordele oppgåver til Justisdepartementet, særorgan og politidistrikt, og omfanget av Politidirektoratets avgjerdsmakt.
- Styrkje politiets tenestestader med førebyggjande einingar, fleire oppgåver og ressursar. Sikre ei minimumsbemanning per tenestested og at tenestene er tilgjengelege alle kvardagar, heile året.
- Styrkje kapasiteten til å kjempe mot cyberkriminalitet, irekna overgrep på nett og datakriminalitet.

- Prioritere arbeidet med kultur og leiing i politiet.
- Gjennomføre eit etterforskingsløft og styrkje påtalemakta.
- Leggje fram ein opptrappingsplan mot vald og overgrep mot barn og vald i nære relasjonar
- Greie ut korleis det kan innførast ei endring i straffelova slik at ordlyden speglar at seksuell omgang utan samtykke er forbydd og definert som valdtekt, og leggje fram forslag om det.
- Byggje opp ein permanent og dedikert innsats mot organisert kriminalitet, kriminelle gjengar og kriminelle nettverk i særorgan og politidistrikta.
- Etablere exit-program for gjengkriminelle og ekstremistar som gir dei betre molegheit for å bryte permanent ut av desse miljøa.
- Styrkje politiets arbeid mot kvitvasking, økonomisk kriminalitet, arbeidslivskriminalitet, fiskerikriminalitet og annan tilstøytande kriminalitet, vurdere auka strafferamme på desse områda og utvide lovverket for å innføre sivilrettsleg inndraging slik at kriminelle ikkje får behalde økonomiske verdiar frå kriminell verksemd.
- Styrkje det strategiske og operative samarbeidet mellom tollvesen, grensemyndigheiter og lokalt politi i grenseområda og styrkje tollvesenets operative bemanning.
- Redusere soningskøen, utvide kriminalomsorga med fleire fengselsplassar og oppretthalde ein desentralisert struktur for fengsel og friomsorg. Styrkje innhaldet i soninga og gjenreise programverksemda.
- Avvikle praksis med at barn under 18 år blir fengsla i ordinære fengsel, og utvide og styrkje ungdomseiningane og betre overgangen til ordinære fengsel etter fylte 18 år.
- Gjeninnføre strukturen for domstolane før domstolsreforma av 2021 for å vareta borgaranes rettstryggleik og sikre sjølvstendige domstolar med stadleg leiing, med unntak for domstolar der domstolsleiar, kommunane i rettskretsen og dei tilsette gjennom sine tillitsvalde er samde om å oppretthalde dagens struktur.
- Leggje til rette for at domstolar kan samarbeide betre, og greie ut korleis mindre domstolar kan styrkjast for å gjere dei mindre sårbare.
- Redusere den økonomiske risikoen det inneber å få avgjort ei sak av domstolane for særleg utsette grupper, auke bruken av mekling, redusere tidsbruken i domstolane og gjere det enklare for domstolane å redusere urimelege salærkrav.
- Utarbeide ein nasjonal strategi og retningslinjer for personvern og digitalt privatliv, og ta eit internasjonalt initiativ til internasjonale minstestandardar for personvern.
- Opprette eit nasjonalt våpenregister som blir lagt til Brønnøysundregistera og til Nordland politidistrikt med forvalting i Mosjøen.
- Iverksetje arbeid knytt til kriselover slik at Stortinget og regjeringa kan vareta sitt ansvar og sin handlekraft i ulike krisescenario utan at det går på kostnad av rettsstatlege prinsipp.

Beredskap

God beredskap krev klare ansvarslinjer og lokal forankring. Ressursane som skal handtere krisane, må vere tilgjengelege over heile landet. Den viktigaste beredskapsressursen er det lokale politiet i samarbeid med kommunane, helsetenesta og brann- og redningsvesenet. Det er ein føresetnad at kommunar og fylkeskommunar blir sikra tilstrekkelege økonomiske ressursar til å løyse sine beredskapsoppgåver. Dette gjeld både personell, materiell, kompetanse og myndigheit.

Regjeringa vil:

- Styrke samordningen av regjeringens arbeid med sikkerhet og beredskap, herunder tydeliggjøre rollene til Regjeringens sikkerhetsutvalg og Kriserådet som regjeringens samordnende organer i sikkerhets- og beredskapsarbeidet.
- Styrkje politiberedskapen, for eksempel med fleire politipatruljar i heile landet.
- Setje ned ein totalberedskapskommisjon som skal vurdere korleis samfunnets totale ressursar best mogleg bør innrettast for å sikre tilfredsstillande beredskap.
- Sikre at nasjonale ansvarslinjer for ulike risikoscenario er avklarte, og utvikle betre føresetnader for å fange opp korleis risiko i ulike sektorar påverker kvarandre gjensidig.
- Greie ut korleis vi betrar politihelikopterberedskapen i fleire delar av landet.
- Bidra til betre samarbeid mellom dei ulike nødetatane og andre beredskapsorganisasjonar.
- Sørgje for at det blir fastsett forpliktande responstider for alle nødetatar.
- Styrkje den nasjonale datalagringsevna og den digitale beredskapen, og greie ut etableringa av ei datalagringsteneste i offentleg regi, der data som krev god sikkerheit, kan oppbevarast.
- Greie ut korleis ein kan sikre eit robust kjernenett for elektronisk kommunikasjon, irekna å utgreiing av etablering av eit alternativt kjernenett.
- Nedsetje ein ekstremismekommisjon for å gå djupare inn i korleis ekstremismen oppstår, og lære meir om kva slags tiltak som fungerer for å førebyggje og motverke radikalisering og ekstremisme, og å styrkje freds- og menneskerettssentera i landet.

Kultur og frivilligheit: Ein kultur å leve av og for

Kulturen bidrar til å skape både levande lokalsamfunn og eit godt liv for den enkelte. Regjeringas kulturpolitikk vil derfor støtte opp under eit ope, inkluderande og mangfaldig kulturliv i heile landet og leggje til rette for eit kontinuerleg samspel mellom den profesjonelle og den frivillige kulturen. Regjeringa vil gjennomføre eit nytt kulturløft som skal komme heile landet til gode, og særleg satse på den lokale og regionale kulturen. Folk skal ha tilgang til kunst og kultur, uavhengig av kven dei er, og kor dei bur.

Regjeringa vil sikre at norsk framleis skal vere eit vitalt, fullverdig og samfunnsberande språk i landet vårt. Nynorsk og bokmål skal vere likestilte målformer, og som det minst brukte skriftspråket skal nynorsk fremmast og sikrast gode vilkår. Dei samiske språka er sentrale for framtida til den samiske kulturen og vil vere eit naturlig satsingsfelt.

Regjeringa vil:

- Gradvis auke kulturens andel av statsbudsjettet til éin prosent.
- Innføre regionale kulturfond.
- Leggje til rette for fleire kulturarbeidsplassar og kompetansemiljø over heile landet.
- Gi full momskompensasjon gjennom ei regelstyrt ordning til idrett, frivilligheit og kultur.
- Styrkje kunstnarøkonomien og leggje til rette for at kunstnarar og kulturarbeiderar får betre rettar og arbeidsmoglegheiter.
- Sikre institusjonane og satse på det frie feltet.
- Styrkje den regionale filmsatsinga, auke produksjonsmidlane til norsk film og gjennomgå filminsentivordninga med mål om å sikre fleire filmproduksjonar i Noreg.
- Sikre ein desentralisert kinostruktur.
- Innføre ei insentivordning for ny norsk dramatikk.
- Styrkje Den kulturelle skulesekken og gjeninnføre Den kulturelle spaserstokken på statsbudsjettet.
- Leggje fram ei boklov som sikrar fastprissystemet.
- Styrkje litteraturformidlinga, blant anna gjennom innkjøpsordningane og ein ny leselyst-strategi, og jobbe for fleire meiropne bibliotek.
- Jobbe for likestilling og mangfald innanfor alle område i kulturlivet, blant anna gjennom å stille krav til dei som mottar offentlege midlar.
- Støtte opp under arbeidet med Bodø som europeisk kulturhovudstad i 2024.
- Satse på samisk kultur, film, musikk og handverkstradisjon.
- Føre ein språkpolitikk som gjer at norsk eller samisk blir føretrekt i alle delar av samfunnet.

Kulturarven skal løftast fram

Kulturarvsektoren er ein sentral del av kulturpolitikken. Regjeringa vil bidra til å samle og koordinere sektoren, støtte den frivillige innsatsen, som er heilt avgjerande på feltet, og løfte fram vår kristne og humanistiske kulturarv.

Regjeringa vil:

- Sørgje for at 1000-årsjubileet for slaget på Stiklestad blir ei nasjonal markering. Stiklestad Nasjonale Kultursenter skal vere navet i jubileet. Det skal utarbeidast ein plan, for å setje i stand steinkyrkjer frå mellomalderen fram mot tusenårsmarkeringa.
- Sørgje for at frivillige landsdekkande kulturvernorganisasjonar får grunnstøtte frå staten.

- Evaluere museumsreforma, særleg med tanke på kåra for frivilligheita og moglegheitene for å mobilisere lokale ressurspersonar.
- Leggje fram ein opptrappingsplan for Kulturminnefondet og greie ut skatte- og avgiftsinsentiv i kulturminnevernet.
- Ta initiativ til eit nordisk prosjekt om opphavsstaden til kulturgjenstandar og tilbakeføringsdiskusjonar, og for Noregs del greie ut korleis gode ordningar for samarbeid kan løyse tilbakeføringsdiskusjonar.
- Bevare dei synlege spora etter 22. juli-angrepet i Høgblokka, slik at dei kan inkluderast i arbeidet til 22. juli-senteret.

Idrett og friluftsliv for alle

Idrettstilbod skal vere tilgjengelege for alle, særleg for barn og unge. Regjeringa vil leggje til rette for at det blir bygd fleire anlegg, og for at prisane og utstyrspresset blir redusert, slik at terskelen for deltaking blir så låg som mogleg. Satsing på friluftsliv er eit viktig tiltak for god folkehelse, og desse opplevingane må gjerast tilgjengelege òg for dei som treng tilrettelegging. Det må bli enklare å kombinere karriere og utdanning, slik at fleire toppidrettsutøvarar kan leve av idretten sin.

Regjeringa skal arbeide mot spelavhengigheit og samtidig sikre stabile inntekter til idrett, frivilligheit og kultur gjennom å sikre eineretten til Norsk Tipping til å drive med pengespel.

Regjeringa vil:

- Ruste opp og byggje fleire idrettsanlegg og lage ein nasjonal plan for idrettsanlegg saman med idrettsbevegelsen.
- Gjere momskompensasjon for idrettsanlegg regelstyrt.
- Gi full momskompensasjon gjennom ei regelstyrt ordning til idrett, frivilligheit og kultur.
- Leggje til rette for at innbyggarar har moglegheit til gratis lån av utstyr til trening og friluftsliv og sørgje for at det blir laga ein plan for tilgang til slikt utlån i kommunane.
- Sørgje for, i samarbeid med idretten, at fleire fritidsaktivitetar blir tilrettelagde for alle, slik at òg barn med funksjonsnedsetjing og kroniske sjukdommar kan delta.
- Leggje godt til rette for friluftsliv i byar og tettbygde område ved å bidra til skilting, merking og kartfesting av stiar, opparbeide turvegar og turruter og leggje til rette for betre universelt tilgjenge til turvegar og friluftsopplevingar.
- Styrkje paraidretten i samarbeid med idrettsbevegelsen slik at alle barn og unge får eit tilbod.
- Leggje til rette for at Noreg også i framtida skal vere vertskap for store internasjonale idrettsarrangement.
- Styrkje arbeidet mot spelavhengigheit, bevare einerettsmodellen og setje i verk tiltak for å forhindre spel på utanlandske spelselskap i Noreg.
- Vurdere tapsgrensa i Rikstoto.
- Leggje til rette for organisert e-sport i tråd med verdiane i den norske idrettsmodellen.

Ein sterkare frivillig sektor som står på eigne bein

Frivillige organisasjonar bidrar til kompetanse, læring og inkludering og gir folk i alle aldrar moglegheit til å møtast, engasjere seg og vere ein del av eit fellesskap. Regjeringa vil sikre frivilligheita god finansiering, stor fridom og ein sentral plass i samfunnet. Frivilligheita skal ha god tilgang på lokale, anlegg og utstyr, og regjeringa skal fjerne hindringar for frivillig engasjement, som unødvendige søknadsprosessar og papirarbeid.

Regjeringa vil:

- Gi full momskompensasjon gjennom ei regelstyrt ordning til idrett, frivilligheit og kultur.
- Auke grunnstøtta til barne- og ungdomsorganisasjonar.
- Leggje til rette for at det blir oppretta fleire frivilligsentralar og frivilligheitsråd i kommunane, og flytte frivilligsentralane til ein eigen post på kulturbudsjettet.
- Gjennomgå, forenkle og samordne regelverk og støtteordningar for frivilligheita og samle dei i ein felles søknadsportal.

Medium som føresetnad for ytringsfridom og demokrati

Regjeringas mål er å sikre sterke norske medium og leggje til rette for at alle grupper i samfunnet har eit godt medietilbod. Behovet for truverdige, redaktørstyrte medium av høg kvalitet er større enn nokon gong. Regjeringa er spesielt bekymra for kåra til kvalitetsjournalistikken.

Regjeringa vil:

- Sikre ytringsfridommen gjennom dei frie media. Redaktørar og journalistar skal ha eit særskilt vern.
- Sikre at offentlegheitslova og prinsippet om meiroffentlegheit blir praktisert i alle offentlege verksemder, og vurdere strengare sanksjonar ved brot på offentlegheitslova.
- Arbeide for at dei globale medie- og teknologiaktørane viser openheit om bruk av data og betaler skattar og avgifter i dei landa dei opererer i.
- Auke innovasjons- og pressestøtta på ein måte som sikrar god utvikling i lokalmedia, utan at det går ut over dei større riks- og regionmedia.
- Sikre NRKs rolle som ein brei allmennkringkastar med sterk nærvær i heile landet gjennom føreseieleg styring og finansiering.
- Sikre kommersiell allmennkringkasting med hovudkontor i og nyheitssendingar frå Bergen og ein kommersiell allmennkringkastar på radio med hovudkontor på Lillehammer.
- Gi lokalradio moglegheit til å vere på FM-nettet fram til 2031.

Eit likestilt samfunn er eit fritt samfunn

Regjeringa skal føre ein offensiv likestillingspolitikk som gjer at alle blir inkluderte i samfunnet, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, funksjonsevne og etnisitet. Det skal arbeidast målretta for auka mangfald i arbeidslivet og betre representasjon mellom kjønna i dei kjønnsskeive bransjane. Det er eit mål for regjeringa å styrkje den universelle utforminga av samfunnet. Regjeringa ser med uro på det auka omfanget av rasistiske og andre ytterleggåande idear og totalitære bevegelsar, og vil prioritere arbeidet mot konspirasjonsteoriar og ekstremisme høgt.

Regjeringa vil:

- Styrkje Likestillings- og diskrimineringsombodet, likestillingssentera, Diskrimineringsnemnda og organisasjonane som arbeider for auka likestilling.
- Vidareutvikle brukarstyrt personleg assistanse (BPA) som eit viktig verktøy for å sikre alle menneske deltaking og likestilling i samfunnet.
- Etablere kontaktutval mellom myndigheitene og likestillings- og mangfaldorganisasjonane.
- Inkorporere FNs konvensjon for rettane til personar med nedsett funksjonsevne (CRPD) i norsk lov.
- Nedsetje eit nytt mannsutval for å sjå på menns likestillingsutfordringar.

- Styrkje innsatsen for å kjempe mot netthets.
- Styrkje arbeidet mot seksuell trakassering, blant anna ved å ratifisere ILO-konvensjon 190 og ved å få arbeid mot seksuell trakassering inn i HMS-reglane i arbeidsmiljølova.
- Forby konverteringsterapi.
- Leggje fram ein ny handlingsplan for LHBT+-personar med fokus på levekår og psykisk helse, og særleg gjennomgå og styrkje tilbodet til folk med kjønnsinkongruens**.**
- Utarbeide ein ny handlingsplan mot rasisme, ekstremisme og radikalisering.
- Sørgje for at elevane får meir kunnskap og informasjon om hatefulle ytringar og konsekvensar av rasisme gjennom skuleløpet, og jobbe for at så mange norske ungdomsskuleelevar som mogleg får tilbod om besøk til 22. juli-senteret og/eller til Utøya.
- Fjerne statsstøtta til Human Rights Service.

Barn og familie: Gode universelle ordningar for alle familiar

Regjeringa vil styrkje det universelle velferdstilbodet til barn og unge for å sikre fridom til alle slags familiar og redusere skilnadene i samfunnet. Ordningane skal bidra til at familiar får dagen til å gå opp, og til at alle skal kunne kombinere arbeid og familieliv. Foreldrepermisjonen skal vere raus og sikre at begge foreldre har sjølvstendig krav på sin del av permisjonen saman med barnet. Familiar med barn som har særskilte behov, skal få betre støtte.

Regjeringa vil:

- Styrkje det universelle velferdstilbodet for barn og unge gjennom å prioritere velferdstenester som omfattar alle barn.
- Gjennomgå og betre ordningar for familiar med barn med særskilte behov, og sørgje for at barn med særskilte behov også i skulefritidsordninga får oppfølginga og tilretteleggingа dei har behov for.
- Vidareføre ein tredelt foreldrepermisjon og sikre mor moglegheit til å amme i tråd med helsefaglege råd.
- Sikre at mødrer ikkje får kutt i permisjonstida dersom dei føder før termin, og at permisjonen ikkje startar på termindato dersom dei føder seinare enn termin.
- Behalde dagens fedrekvote og styrkje fedrane sine rettar.
- Oppretthalde dagens kontantstøtteordning for barn mellom 12 og 18 måneder.
- Avvikle kontantstøtteordninga for barn mellom 18 og 24 måneder. Ordninga skal erstattast med ei småbarnstøtte for dei som har søkt om, men ikkje fått, barnehageplass.

Sørgje for at likestilt foreldreskap blir understøtta i ny barnelov, og vurdere å gjere delt bustad til barnelovas hovudregel.

Fellesskapets ansvar til det beste for barna

Regjeringa skal sikre at barnevernet gir tryggleik og hjelp til barn og familiar som treng det. Omsynet til barnet sitt beste skal alltid leggjast til grunn. Det er ei prioritert oppgåve å sikre fleire tilsette med god kompetanse i barnevernet, slik at kvart einskild barn får god oppfølging, og slik at rettstryggleiken og medverknaden blir betre varetatt enn i dag. Samarbeidet på tvers av etatar skal betrast, og regjeringa skal stoppe utviklinga mot kommersialisering og oppstykking i barnevernssektoren.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ei kvalitetsreform i barnevernet som sikrar ei hensiktsmessig organisering, vektlegg auka kompetanse og gir dei tilsette meir tid og tillit i møte med barna.
- Sørgje for bemanning og finansiering som følgjer av barnevernsreforma som trer i kraft i 2022.
- Innføre ei eiga fosterheimlov som betre varetar fosterbarna og fosterfamiliane sine rettar, og som sikrar hjelp, rettleiing og tilsyn, og med det òg betre rekruttering av fosterfamiliar.
- Styrkje den psykiske helsehjelpa i barnevernet. Helsekartlegging av barn etter omsorgsovertaking må lovfestast, og ungdom i ettervern må sikrast stabil omsorg frå vaksne i overgangen til eit sjølvstendig voksenliv.
- Gi kommunane nok ressursar til å sørgje for eit godt ettervern til barnevernsbarn fram til fylte 25 år.
- Avgrense bruk av tvang og einetiltak.
- Auke den fleirkulturelle kompetansen i barnevernet.

- Gradvis fase ut store kommersielle aktørar innanfor barnevernet.
- Avslutte bruken av konkurranseutsetjing og anbod i barnevernssektoren og sikre ideelle verksemder langsiktige avtaler med det offentlege.
- Sikre at informasjon om utsette barn blir overført mellom barnevern ved flytting mellom kommunar.
- Innføre krav om andrehandsvurdering av akutt- og hastevedtak og sørgje for at sakkunnige utanfor barnevernet skal kunne nemnast opp.

Eit livssynsopent samfunn med respekt for alle

Regjeringa ønskjer eit livssynsopent samfunn, der alle har respekt for og kunnskap om livssynet til andre. Trus- og livssynssamfunna er viktige både for enkeltmenneske og for storsamfunnet. For mange menneske utgjer dei viktige fellesskap, og dei skaper tilhøyrsel og identitet. Både finansiering av, kontroll med og innsyn i religiøse samfunn er viktige offentlege oppgåver, og det skal stillast krav til trus- og livssynssamfunna om demokrati, openheit og representasjon utan at ein grip inn i trusfridommen.

Regjeringa vil:

- Vareta den særskilte rolla Den norske kyrkja har som ei levande og inkluderande folkekyrkje med lokalt nærvær, presteteneste og trusopplæring i alle sokn og ein sterk og føreseieleg økonomi.
- Stille krav om at offentlege institusjonar som sjukehus, sjukeheimar og fengsel legg til rette for at pasientar og innsette får høve til å utøve trua si og livssynet sitt.
- Sikre trus- og livssynssamfunn føreseieleg finansiering, men gjennomgå kriteria for støtte.
- Samarbeide med trus- og livssynssamfunn om å styrkje integreringa, betre likestillinga og auke kunnskapen om norsk lov i livssynsfeltet.
- Stille krav om at dei administrative organa som forvaltar offentlege tilskot på vegner av trussamfunn, er demokratisk valde og har minst 40 prosent representasjon av kvart kjønn.
- Stille krav til personar som kjem til Noreg for å praktisere som religiøse leiarar, om at dei skal ha eller skaffe seg kunnskap om korleis dei skal utøve den religiøse rådgivarrolla i møte med vald i nære relasjonar, eksilerfaringar og sentrale verdiar i det norske samfunnet.
- Krevje full openheit om finansiering av trussamfunn og greie ut om utanlands finansiering av trussamfunn kan bli forbydd.

Innvandring og integrering: En rettferdig innvandringspolitikk

Norsk migrasjonspolitikk skal være forutsigbar og ansvarlig, og det skal legges stor vekt på stabilitet og kontinuitet. Det skal legges opp til brede forlik.

Retten til å søke asyl og beskyttelse fra forfølgelse er en grunnleggende menneskerettighet. Norge skal vise solidaritet med og ta vår del av ansvaret for mennesker på flukt. Internasjonalt samarbeid og bistand til land i konflikt er viktig. Den internasjonale innsatsen for å hjelpe flest mulig i nærheten av deres hjem må styrkes. Regjeringen vil bygge opp en solidaritetspott på utviklingsbudsjettet, som skal gå til å bedre forholdene for mennesker på flukt og gi fattige land som mottar mange flyktninger mulighet til å ivareta flyktningene bedre. Regjeringen vil være med og ta et internasjonalt ansvar for å bekjempe årsakene til at mennesker må flykte. Det inkluderer å øke innsatsen for å hjelpe sårbare stater, styrke den humanitær bistanden og bistå landene som mottar flest flyktninger for å kunne hjelpe flere.

Kvoteflyktninger

For å sikre beskyttelse til personer som flykter fra individuell forfølgelse, må asylordningen være mer rettferdig. Regjeringen mener FNs kvoteflyktningesystem er den tryggeste og mest rettferdige ordningen for å sikre mottak av mennesker med behov for beskyttelse. Vi vil prioritere å ta imot kvoteflyktninger gjennom FNs høykommissær for flyktninger. Nivået på kvoteflyktninger sees i sammenheng med nivået på asylankomster.

Barn på flukt

Norge skal være en pådriver for at rettigheter for barn på flukt ivaretas. Saker som omfatter barn skal prioriteres høyt. Regjeringen vil sikre en rask og effektiv saksbehandling som ivaretar rettsikkerheten og unngår å sette barn og unges liv på vent.

Regjeringen vil føre en aktiv arbeidslivspolitikk for å hindre at arbeidsinnvandring fører til sosial dumping og press på norske lønns- og arbeidsvilkår. Fagorganisering og trepartsamarbeidet er viktige virkemidler for å ivareta arbeidsmarkedet i Norge og å sikre høyere sysselsetting.

Regjeringen vil:

- Bygge opp en solidaritetspott i utviklingsbudsjettet på minst 5 milliarder kroner for å bedre forholdene for mennesker på flukt og lokalsamfunnene som mottar flyktninger og fordrevne.
- Prioritere sårbare grupper som kvinner og barn blant kvoteflyktninger fra FNs høykommissær for flyktninger.
- Sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn i behandlingen av asylsaker som berører barn.
- Gjennomgå praksis når det gjelder vurderinger av barnets beste for å sikre at det gjøres konkrete og individuelle vurderinger i hver enkelt sak.
- Sikre at alle barn som oppholder seg i Norge har full tilgang til nødvendige helse- og omsorgstjenester, uavhengig av deres oppholdsstatus.
- Prioritere mindreårige asylsøkere i saksbehandlingen.
- Sørge for raskere saksbehandling, slik at søkere raskt får avklart om de har krav på opphold eller ikke, og kan tilpasse seg deretter.
- Innføre et tydeligere skille mellom personer som får asyl etter flyktningkonvensjonen og personer som får subsidiær beskyttelse, gjennom begrensninger i retten til familiegjenforening samt utvidet bruk av midlertidige tillatelser

- Benytte handlingsrommet i dagens lovverk til å henvise asylsøkere til trygge land utenfor Europa dersom de har kommet til Norge via dette landet.
- Opprettholde tilliten til asylordningen gjennom et effektivt returarbeid.
- Styrke ordningen med returstøtte.
- Føre en mer aktiv arbeidslivspolitikk for å hindre at arbeidsinnvandring fører til sosial dumping og press på norske lønns- og arbeidsvilkår.

Integrering: Stille krav og stille opp

Regjeringen hovedmål for integreringsarbeidet er å få flere i arbeid, bygge sterke felleskap og gode fellesarenaer, fremme likestilling, og bekjempe negativ sosial kontroll. Integreringspolitikken skal legge vekt på raskere saksbehandling og arbeidslinja.

Innvandringen har gjort Norge til et mer mangfoldig samfunn. Regjeringen ser at mangfoldet både er en styrke og gir oss noen utfordringer, som er fullt mulig å håndtere. Den norske modellen, spredt bosetting og måten vi har organisert det norske samfunnet på, er blant av hovedgrunnene til at vi har lyktes bedre med integrering enn flere andre land**.** Å sikre spredt bosetting er derfor også viktig for at vi skal lykkes med integrering. De som innvilges opphold i Norge skal integreres raskt. Bosetting, arbeid eller utdanning er avgjørende for å komme inn i det norske samfunnet så fort som mulig, lære seg språket og delta på lik linje med alle andre. Innvandrere må oppleve at de møtes med samme forventninger, og får samme muligheter, som alle andre.

Regjeringen vil:

- Innføre bedre og mer langsiktige økonomiske støtteordninger for kommuner som bosetter flyktninger med særlige behov, for å sikre at alle som har fått oppholdstillatelse, blir bosatt så fort som mulig.
- Unngå at nyankomne flyktninger bosettes i områder med store levekårsutfordringer.
- Vurdere et prøveprosjekt med fjernundervisning i norsk til kvoteflyktninger.
- Starte kvalifisering for arbeid allerede i mottak og styrke kompetanselinja i norsk integreringspolitikk.
- Styrke det arbeidsrettede integreringsarbeidet i kommunene.
- Styrke de frivillige organisasjonenes rolle i integreringsarbeidet.
- Opprette pilotprosjekt for regionale norskopplæringssentre for arbeidsinnvandrere i samarbeid med frivillige organisasjoner og partene i arbeidslivet.
- Jobbe for sterke kompetansemiljøer på æresvold og sosial kontroll i politidistriktene, samt at de ordinære hjelpetjenestene har bedre forutsetninger for å fange dette opp
- Fremme forslag om endringer i straffeloven § 282 (familievold) og § 283 (grov familievold) slik at disse er bedre tilpasset særtrekk ved æresvoldssaker, og sikrer at det totale kontrollregimet offeret har blitt utsatt for kan tillegges vekt i vurderingen av straffespørsmålet.
- Vurdere om tvangsekteskap og æreskontroll på tvers av landegrenser under gitte omstendigheter skal kunne anses som organisert kriminalitet og/eller menneskehandel.
- Styrke arbeidet for å hindre at barn og unge blir etterlatt av foreldrene i utlandet mot sin vilje.

Forsvar: Eit forsvar av og for folket

Målet for regjeringas forsvarspolitikk er å vareta Noregs sikkerheit, tryggleik og handlefridom, våre interesser og verdiar. Basert på NATO-alliansen skal Forsvaret avskrekke og førebyggje krig og konflikt. Det sikkerheitspolitiske landskapet rundt oss er i endring og har blitt meir uføreseieleg.

Forsvaret skal hevde norsk suverenitet og sikre nasjonale interesser. Noreg må ha eit nasjonalt og sjølvstendig forsvar med eigna kapasitetar på land, i luft, på sjø og i det digitale rom. Medlemskapet i NATO er ein berebjelke i norsk forsvars- og sikkerheitspolitikk.

Det er spesielt viktig at Forsvaret er i stand til å løyse utfordringar Noreg kan stå overfor i nordområda. Dei nordiske landa vovne stadig tettare saman sikkerheitspolitisk. Regjeringa vil styrkje forsvarsevna og det militære nærværet i Nord-Noreg. Samtidig må Forsvaret òg kunne bidra i felles innsats for internasjonal fred og sikkerheit.

I løpet av den kommande perioden er det avgjerande at Hæren utviklar seg vidare til å bli ein moderne landstyrke. Spesialstyrkane skal tilførast utstyr for ytterlegare å auke evna til militære spesialoperasjonar, medrekna kampen mot internasjonal terror. Heimevernet må moderniserast som ein territoriell styrke med lokalkunnskap og nærvær over heile landet. Det er strategisk viktig å sikre nærværet og kampkrafta i Troms og Finnmark.

Samtidig er Noreg ein kyststat med ei av verdas lengste kystlinjer. Sjøforsvaret og Luftforsvaret speler ei viktig rolle i å overvake våre store kyst- og havområde. Noreg er på dette området NATO i nord. Saman med etterretning, cyberforsvar og landforsvar set dette oss i stand til å vareta dei viktige oppgåvene for forsvarsalliansen som den geografiske plasseringa vår gir oss. Regjeringa vil følgje opp og tilretteleggje for innfasinga av nye kampfly og overvakningsfly i Luftforsvaret og innkjøpet av nye ubåtar til Sjøforsvaret.

Dei tilsatte er Forsvarets viktigaste ressurs. Regjeringa legg opp til å opprette over tusen nye årsverk i Forsvaret i perioden. Auken skal i hovudsak gå til personell i operativ teneste. Regjeringa legg opp til at Forsvaret skal trene og øve meir. Samtidig vil vi arbeide for at dei tilsette i Forsvaret forblir tilsette i lengre tid. Dette krev innsats på fleire område, blant anna ved å leggje til rette for øvingar, god familiepolitikk, bustader og moglegheiter for utdanning.

Verneplikta sikrar ei demokratisk forankring for Forsvaret og sørgjer for nødvendig rekruttering. Regjeringa vil anerkjenne innsatsen veteranane våre har gjort for Noreg i internasjonal teneste, og sørgje for god helsemessig og sosial oppfølging før, under og etter teneste.

Regjeringa vil:

- Slutte opp om NATOs toprosentmål og streve etter langsiktig balanse mellom Forsvarets oppgåver, struktur og økonomiske rammer.
- Opprette eit fond for Andøy kommune på 250 millionar kroner. Dette skal ikkje føre til avkorting av andre tilskot til Andøy kommune eller hindre kommunen frå å få andre midlar til næringsverksemd. Regjeringa vil òg bidra til fleire arbeidsplassar og meir aktivitet i Andøy kommune, blant anna gjennom å styrkje romindustrien, leggje til rette for auka aktivitet i reiselivsnæringa og gjennomføre utbygging av Andenes hamn.
- Auke Noregs totale forsvarsevne ved å styrkje og vidareutvikle vårt eige nasjonale forsvar, NATO-alliansen og samarbeid med enkeltallierte.
- Forsterke og fordype nordisk sikkerheits- og forsvarspolitisk samarbeid som eit tillegg til NATO-alliansen.

- Styrkje forsvarsevna i Nord-Noreg med relevante bidrag frå alle forsvarsgreiner.
- Investere i viktige kapasitetar som kampfly, ubåtar og overvakingsfly.
- Investere i nye stridsvogner til Hæren.
- Sørgje for dedikerte helikopter til Hæren, som blir stasjonerte og organiserte i ein eigen skvadron basert på Bardufoss.
- Flytte eit tilstrekkeleg antal Bell 412-helikopter til Bardufoss for å styrkje Hærens helikopterkapasitet i påvente av innkjøp av nye helikopter. Flyttinga skal vere basert på ei militærfagleg vurdering der både Hæren og spesialstyrkane sine behov for helikopterkapasitet blir varetatt.
- Avklare den framtidige fartøysstrukturen til Sjøforsvaret sett i samanheng med det øvrige Forsvaret.
- Styrkje forsvarssektorens innsats mot truslar frå det digitale rom og sørgje for at Forsvaret kan rekruttere og behalde personell med digital kompetanse.
- Sørgje for nødvendige etterretnings- og overvakingsressursar til å gi ei oppdatert situasjonsforståing i nordområda til nasjonale myndigheiter og NATO.
- Auke Heimevernets områdestruktur til 45 000 soldatar. For å møte behovet for eit tilstrekkeleg antal personell i Heimevernet, skal det vurderast å opprette ein eigen utdanningskapasitet.
- Bruke strategiske avtaler til å trygge beredskap, sikre kapasitet til alliert mottak og effektivisere logistikk.
- Leggje til rette for trening og øving med allierte og våre naboland.
- Gjennomføre ein ambisiøs opptrappingsplan for talet på tilsette i Forsvarets operative ledd.
- Ha som mål at stabsfunksjonane i Forsvaret i hovudsak skal liggje nært dei operative avdelingane.
- Bruke statens innkjøp til å utvikle og styrkje gjenkjøp i norsk forsvarsindustri.
- Sørgje for at Forsvaret ved utstyrsinnkjøp i større grad kjøper allereie utvikla og utprøvd utstyr. Norske myndigheiter skal streve etter å sikre forpliktande gjenkjøpsavtaler som bidrar til nasjonal verdiskaping og teknologioverføring.
- Sørgje for at reinhaldet i heile forsvarssektoren igjen blir organisert i Forsvarets eigen regi.
- Gå gjennom Forsvarets samarbeid med private aktørar, med omsyn til blant anna sikkerheit, beredskap, kompetanse og krigens folkerett.
- Ta betre vare på veteranane våre før, under og etter teneste, med spesiell vekt på helsemessig og sosial oppfølging, økonomisk sikkerheit og pårørande.
- Sørgje for at samfunnet i større grad nyttiggjer seg av den viktige kompetansen til veteranane.
- Sørgje for at sikkerheitsklarering av personell skjer basert på individuelle og ikkje skjematiske vurderingar.
- Utnemne i løpet av hausten 2021 ein breitt samansett forsvarskommisjon for å førebu grunnlaget for ein ny langtidsplan for Forsvaret frå 2025.
- Leggje til rette for eit tettare samarbeid mellom Forsvaret og resten av samfunnet for å styrkje både forsvarsevna og vår totale samfunnsberedskap.

Utenriks: En tryggere, mer rettferdig og grønnere verden

Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast, herunder sterk oppslutning om FN og folkeretten, medlemskapet i NATO, EØS-avtalen og at Norge ikke er medlem av EU. Regjeringen vil arbeide for å styrke det nordiske samarbeidet. Nordområdene er Norges viktigste strategiske interesseområde.

Ved inngangen til 2020-tallet preges verden også av mer uro, og uforutsigbarhet. Spenningene mellom stormaktene tiltar. Globale pandemier og klimaendringer skaper utfordringer i både innenriks- og utenrikspolitikken. Nedrustningsavtaler undergraves og sies opp. Demokratiske verdier utfordres.

Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser, sikkerhet og verdier i en verden preget av mer uro og uforutsigbarhet. Regjeringen vil prioritere å bekjempe klimatrusselen, utvikle nordområdene, gode handelsrelasjoner og kamp mot globale forskjeller og for global matsikkerhet.

Utenrikspolitikken må evne å balansere, bygge nye allianser og møte dagens avgjørende hovedutfordringer: sikre geopolitisk stabilitet og den globale klimatrusselen.

Det er både et uttrykk for solidaritet og i norsk interesse å bidra til en mer rettferdig verden og til at færre mennesker må leve i ufrihet og nød.

Fred og sikkerhet

Regjeringen vil føre en robust, balansert og tydelig formulert sikkerhetspolitikk for å ivareta Norges trygghet og handlefrihet, våre interesser og verdier. Fred og sikkerhet sikres best gjennom et forutsigbart internasjonalt samarbeid basert på folkeretten og fredelig tvisteløsning. Samvirket med våre NATO-allierte er fundamentet for vår militære sikkerhet. Norsk sikkerhetspolitikk er også tjent med å ha flere bein å stå på, blant annet gjennom et sterkere nordisk utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid. Norge må ta vår del av ansvaret for å bekjempe alle former for ekstremisme. Regjeringen vil styrke Norges bidrag til å forebygge, dempe og løse konflikter.

Regjeringen vil:

- Styrke og videreutvikle NATO-alliansen og samtidig forsterke samarbeidet med våre nordiske naboer, Tyskland, Storbritannia og andre nærstående land.
- Ta nye initiativ for å videreutvikle havretten og internasjonal folkerett.
- Være en pådriver for å styrke FN-systemet, gjøre det mer effektivt og representativt, og arbeide for nordisk samordning og en tydeligere nordisk stemme i FN.
- Bruke medlemskapet i FNs sikkerhetsråd i 2021–22 til å forsterke folkeretten, og til å løfte klimaspørsmål, beskyttelse av sivile og barns rettigheter i krig og konflikt, og kvinners rettigheter.
- Øke norske bidrag til FNs fredsoperasjoner.
- Samarbeide med Kina langs en nordisk og europeisk linje~~,~~ om felles interesser, og stå opp for norske samfunnsverdier og de internasjonale menneskerettighetene.
- Styrke norsk innsats for konfliktløsning og forsoning gjennom målrettede fredsinitiativ med særlig vekt på Europas ustabile nabolag i sør.
- Bringe det internasjonale våpenkontroll- og nedrustningsarbeidet videre, etterse at forbudene mot klasevåpen og landminer overholdes, og ta nødvendige initiativ for å regulere utviklingen av selvstyrte våpensystemer.

- Forankre norsk deltakelse i internasjonale operasjoner i FN-pakten eller artikkel 5 i NATO-traktaten.
- Øke Norges innsats for kjernefysisk nedrustning, ta initiativ til å fokusere på de humanitære konsekvensene av atomvåpen og arbeide sammen med land i og utenfor NATO for en verden uten atomvåpen.
- At Norge deltar som observatør på statspartsmøtene til traktaten om forbud mot kjernevåpen.

Internasjonalt klimaarbeid

Klimaendringene påvirker konfliktmønstre, allianser og styrkeforhold. Fattige rammes først og hardest. En mer rettferdig verden må bygges på ren energi, lavere klimautslipp, matsikkerhet og bedre forvaltning av sårbar natur. Parisavtalen legger opp til balansert finansering av utslippskutt og klimatilpasning. Klimaomstillingen skaper også store internasjonale muligheter for norsk verdiskaping.

Regjeringen vil:

- Gjøre fornybar energi til en viktig-satsing i norsk utviklingspolitikk.
- Fornye den norske regnskogsatsingen ved å kritisk gjennomgå situasjonen i dagens mottakerland og behovet for støtte til vern av regnskog i nye land.
- Sørge for at Norge leder an i det internasjonale klimaarbeidet på områder hvor vi har fortrinn og som også kan bidra til aktivitet og arbeidsplasser, som i utviklingen av karbonfangst og -lagring, fornybar kraft og grønn skipsfart, i arbeidet for bærekraftige verdenshav og kartlegging av havbunnen.
- Ta internasjonalt lederskap ved å etablere en klimasatsing som fremskynder finansieringen og utbyggingen av fornybar energi og klimateknologi i utviklingsland og fremvoksende økonomier med store utslipp fra kullkraft og hvor kapitalkostnadene er høye.
- Gjøre Norge til en pådriver for en ambisiøs internasjonal avtale som sikrer mer bærekraftig forvaltning av naturen etter modell av Parisavtalen for klima.
- Sørge for at miljøhensyn vektlegges sterkere i våre relasjoner med andre land.

En ny giv i nordområdene

Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde. Regjeringen vil jobbe for en ny giv i nordområdepolitikken med vekt på godt og konkret samarbeid med andre land og særlig fokus på økt aktivitet på land i Norge. Regjeringen vil fornye og forsterke innsatsen og har store ambisjoner for utviklingen i nord. Den nye nordområdepolitikken har som mål å snu den negative befolkningsutviklingen, utnytte de lokale verdiene til å skape vekst, gjøre nordområdene til sentrum for grønn omstilling, ha større ringvirkninger og fremme nye initiativ for samarbeid med våre naboer. Regjeringen er opptatt av å sikre norsk eierskap til viktig infrastruktur, eiendom og nasjonal kontroll over naturressurser.

En ny giv i nordområdene vil innebære en kraftfull satsing på tvers av flere sektorer, som utdanning og forskning, ressursforvaltning, næring og samferdsel. Svalbard har stor strategisk betydning for Norges muligheter i nordområdene og Arktis, og svalbardpolitikken er derfor en viktig del av regjeringens nordområdepolitikk. Regjeringen vil opprettholde norsk bosetting på Svalbard.

Regjeringen vil:

- Bidra til lavspenning i våre nærområder gjennom norsk tilstedeværelse og ved å opptre tydelig, forutsigbart og beroligende.
- Styrke den utenriks- og sikkerhetspolitiske dialogen i nord og etablere felles møteplasser for å diskutere sikkerhetspolitiske utfordringer.
- Forsterke folk–til–folk-samarbeidet gjennom Barents-samarbeidet og Barents-sekretariatet.
- Styrke det institusjonelle samarbeidet mellom landene og folkene i nord, som Arktisk råd og Barentsrådet.
- Ta initiativ til et internasjonalt klimasamarbeid mellom landene som har boreal barskog.
- Bidra til mer kunnskap og videre kartlegging av havsokkelen lengst mot nord sammen med andre arktiske stater,
- Videreutvikle det bilaterale samarbeidet med Russland i nord med særlig vekt på samarbeidet om hav, ressurser, klima og kystrelaterte spørsmål i Barentshavet og Arktis.
- Videreutvikle Svalbard-politikken på en måte som sikrer norske interesser og norsk bosetting, og ivaretar en bærekraftig utvikling i Arktis.

Norden og Europa

Regjeringen vil utvikle og fordype det nordiske samarbeidet på en rekke felt. Nordiske og europeiske land er Norges viktigste politiske og økonomiske partnere. Regjeringen vil stå tydelig opp for verdiene av et åpent og samarbeidende Europa i en tid hvor autoritære krefter, nasjonalisme og fremmedfrykt er på fremmarsj.

EØS-avtalen skal ligge til grunn for Norges forhold til Europa. Regjeringen skal jobbe mer aktivt for å fremme norske interesser innenfor rammene av avtalen, og handlingsrommet i EØS-avtalen skal tas i bruk med særlig vekt på å sikre nasjonal kontroll på områder som norsk arbeidsliv, energi og jernbane.

Regjeringen vil:

- Utvide og fordype nordisk samarbeid innen forsvars- og sikkerhetspolitikk, økonomi, teknologi, klimapolitikk og infrastruktur.
- Føre en aktiv Europa-politikk på et bredt felt for å ivareta norske interesser.
- Ta aktivt del i og påvirke Europas klimaarbeid og bidra til at norsk næringsliv kan posisjonere seg best mulig for å utnytte mulighetene det gir.
- Gjennomføre en utredning for å vurdere erfaringene fra EØS-samarbeidet de siste 10 år. I den forbindelse skal det blant annet utredes erfaringene nærstående land utenfor EU har med alternative avtaler med EU
- Så raskt som mulig gå i dialog med EU med mål om å sikre Norge unntak fra deler av bestemmelsene i EUs fjerde jernbanepakke
- Videreutvikle samarbeidet med Storbritannia i utenriks- og sikkerhetspolitikken og beholde et bredt samarbeid over Nordsjøen.
- Bidra til et forsterket justispolitisk samarbeid i Europa for bedre å kunne bekjempe digital og annen grensekryssende kriminalitet.
- Øke satsingen på å fremme norsk kultur i utlandet som et ledd i kulturløftet.
- Gjennomgå effekten av EØS-midlene som bevilges til sosial og økonomisk utvikling i EØS, i lys av de senere års økning i bevilgning.

Folkestyre, rettigheter og likestilling

Respekt for alle menneskers grunnleggende rettigheter ligger til grunn for Regjeringens internasjonale engasjement. De siste årene har demokratiet i verden vært i tilbakegang. Også i Europa utfordres demokrati og rettsstatsverdier. En rettferdig verden er også en likestilt verden. Regjeringen vil i sitt internasjonale likestillingsarbeid prioritere kvinners rett til selv å bestemme over egen kropp.

Regjeringen vil:

- Arbeide mot innskrenking av folkestyret og menneskerettighetene og kjempe mot folkeretts- og menneskerettsbrudd uansett hvor de måtte finne sted, med særlig vekt på ytrings-, tros- og forsamlingsfrihet.
- Styrke demokratiets stilling i verden gjennom å støtte opp under uavhengige domstoler, frie medier, fagforeninger og øvrig sivilsamfunn.
- Gjøre aktivt bruk av trepartssamarbeidet og vektlegge arbeidstakerrettigheter i arbeidet for å fremme menneskerettigheter.
- Bidra til samarbeid mellom norske kunstnere og kunstnere i land der menneskerettigheter og ytringsfriheten er under press.
- Øke Norges kapasitet til å straffeforfølge alvorlige forbrytelser mot menneskeheten.
- Støtte opp om internasjonale tiltak for å bekjempe kjønnsbasert vold.
- Bekjempe forfølgelse og diskriminering av mennesker basert på seksuell legning.

Utviklingspolitikk

Regjeringens utviklingspolitikk er forankret i FNs bærekraftsmål, klimamålene og menneskerettighetene. Utviklingspolitikk skal bidra til samfunnsendring og vi må derfor være mer strategiske i valg av satsingsområder og prioriteringer. Regjeringen vil prioritere seks satsingsområder i utviklingspolitikken. Vi vil bruke én prosent av bruttonasjonalinntekten til internasjonal innsats for å oppnå FN-målene om sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Erfaringene fra byggingen av vår egen velferdsstat skal brukes i videreføringen av Norges pådriverrolle for helsetjenester til alle og inkluderende utdanning, ikke profittstyrte løsninger, med mål om å bekjempe ulikhet og fremme likestilling. Regjeringen vil bidra til kraftigere internasjonalt helsesamarbeid og styrket global helseberedskap slik at verden kan forebygge, tidlig oppdage og raskt respondere på nye eller vedvarende infeksjonstrusler og resistensutvikling.

Regjeringen vil samordne med andre aktører og styre norsk innsats slik at den får størst mulig effekt og kritisk gjennomgå bruken av globale fond for å sikre mer effektiv utviklingsbistand. Sivilsamfunnsorganisasjoner i Norge og mottakerland er både viktige partnere og bistandskanaler. Regjeringen vil respektere inngåtte politiske forpliktelser og demokratiske prioriteringer i mottakerland.

Regjeringens vil:

- Forene klima- og utviklingspolitikken og prioritere fornybar energi, en fornying av regnskogsatsingen og midler til klimatilpasning. Vi vil gjøre ren energi til en hovedsatsing i norsk utviklingspolitikk ved å omgjøre programmet «Olje for utvikling» til «Energi for utvikling» og samle norske energiaktører i en koordinert og ambisiøs satsing.

- Gjøre kamp mot sult og matsikkerhet til et satsingsområde i utviklingspolitikken med fokus på bærekraftig småskalaproduksjon og klimasmart landbruk.
- Bekjempe ulikhet. Hovedveien ut av fattigdom går gjennom bærekraftig økonomisk vekst, jobbskaping, et velorganisert arbeidsliv og rettferdig fordeling. Et velfungerende skattesystem og en god offentlig sektor kan levere helse, utdanning og velferd.
- Styrke kvinners rett til å bestemme over egen kropp. Regjeringen vil forsterke norsk innsats, etablere nye allianser og øke støtten til familieplanlegging, prevensjon og trygge aborter.
- Stille opp med humanitær nødhjelp. Norge skal stille opp for å lindre nød etter sykdomsutbrudd og natur- og menneskeskapte katastrofer. Regjeringen vil sikre en tettere sammenheng mellom humanitær nødhjelp og langsiktig bistand og er åpne for forsøk med nye metoder og tilnærminger innen humanitær nødhjelp.
- Bekjempe smittsomme sykdommer. Regjeringen vil bidra til finansiering, utvikling og likeverdig fordeling av vaksiner og annen helseteknologi som markedet ikke leverer alene. Gjennom politisk lederskap, diplomati og økonomisk støtte skal Norge fortsatt være en aktiv pådriver for et rettferdig globalt samarbeid om pandemihåndtering og helseberedskap.

Handel og internasjonal økonomi

Et åpent og regulert handelssystem skaper forutsigbarhet og er en forutsetning for rettferdig handel, særlig for et land som Norge med viktige eksportnæringer, en åpen økonomi og behov for trygge rammevilkår for hjemmebaserte næringer. Skatteunndragelse svekker tilliten til nasjonale skattesystemer, fører til urettferdig konkurranse mellom bedrifter, høyere skattebelastning for folk og dårligere evne til å finansiere velferd. Et økt skattegrunnlag er også en forutsetning for å stabilisere sårbare stater og gjøre utviklingsland uavhengige av bistand.

Det er en viktig norsk interesse at norsk næringsliv lykkes i utlandet og bidrar til norsk verdiskaping. Derfor vil regjeringen gjøre fremme av norsk verdiskaping og norsk næringsliv i utlandet til en viktig oppgave i utenriks- og handelspolitikken.

Regjeringen vil:

- Forsvare prinsippet om et regelstyrt handelssystem, basert på et gjensidig forpliktende avtaleverk i Verdens handelsorganisasjon (WTO).
- Arbeide for at regionale og flernasjonale handelsavtaler sikrer grunnleggende standarder, klima- og miljøhensyn og arbeidstakerrettigheter, basert på den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILOs kjernekonvensjoner, som også kan bygges inn i globale handelsavtaler i regi av WTO.
- Sørge for at Norge inntar en ledende rolle i det internasjonale arbeidet for å bekjempe ulovlig kapitalflyt og skatteunndragelse.
- Styrke bærekraftige skattesystemer og drive institusjonsbygging gjennom «Skatt for utvikling»-programmet.
- Arbeide for en internasjonal konvensjon om økonomisk åpenhet.
- Støtte opp om etableringen av internasjonale mekanismer for effektiv og rettferdig håndtering av statlige gjeldskriser.
- Styrke utenrikstjenestens arbeid med å fremme norsk næringsliv i utlandet, i et tett samspill med virkemiddelapparatet for øvrig.
- Øke satsingen på norsk kultureksport og næringsfremme på det europeiske og globale markedet.
- Sikre gjennomføring av ILOs kjernekonvensjoner.

- Arbeide for at handels- og investeringsavtaler ivaretar det nasjonale og lokale folkestyret, og råderetten over naturressursene.

Arbeiderpartiet

Senterpartiet